

D-37-4

~~Adamo Belli~~
~~Antonio Belli~~

Compiato in Gaenza nel 1802
da Pietro Japparoni di Pusignano

14-2.I.6

INSTITUTIONES LOGICÆ,

Præcipue comprehendentes

ARTEM ARGUMENTANDI.

Conscriptæ in usum

STUDIOSÆ JUVENTUTIS.

A

P. VAN MUSSCHENBROËK.

NEAPOLI MDCCLVIII.
EXPENSIS IGNATII GESSARI.
SUPERIORUM PERMISSU.

*Adm. Rev. P. Albertus Capobianco Magister
Ordinis Prædicatorum Sac. Th. Professor, Eminentissimi Domini Theologus & Curie Archiep.
Examin. revideat, & scriptis referat. Datum
Neap. die 2. Septembris 1757.*

I. EPISCOPUS PHILADEL. VIC. GEN.
JOSEPH SPARANUS CAN. DEP.

EMINENTISSIME DOMINE.

UT voluntati Eminentiae Tuæ morem gererem, attente perlegi librum, cui titulus *Institutiones Logicae P. Van Musckebroek*, in quo cum nihil repererim quod vel dogmata, vel sanam moralem nostræ Catholicæ Religionis offenderet, arbitratus sum, si id E. T. placitum fuerit, ut publicis typis daretur.

Em. T.

Die 3. Novembris 1757. Apud S. Dominicum M.

Humill. Addictiss. & Obsequentiss. servus.
Fr. Albertus Maria Capobianco O. Pr.

Attenta revelatione Domini Revisoris imprimatur.
Datum Neap. die 3. Novembris 1757.

I. EPISCOPUS PHILADEL VIC. GEN.
JOSEPH SPARANUS CAN. DEP.

*Rev. Pater D. Seraphinus Philingerius Profef-
sor Regiæ Universitatis revideat, & in scriptis
referat. Die 30. mensis Julii 1757.*

NICOLAUS DE ROSA EP. PUT. CAPP. MAJ.

ILLUSTRIS. ET REVERENDIS. DOMINE.

DE mandato tuo Præsul Illustrissime legen-
do percurri Institutiones Logicas. P. Van
Muscembroeck, quas quum nihil contineant
regiis juribus, aut morum honestati adversa-
rium, vestris præscriptis typis dari posse autumo.
Ex Monasterio S. Severini die 10. mensi Sept. 1757.

Obsequentiss. Addictiss. famulus.

Seraphinus Filangerius.

Die 7. Mensis Septembris 1757. Neapoli.

Viso Rescripto Suae Regalis Majestatis sub
die 7. currentis mensis, & anni, ac rela-
tione Rev. P. D. Cherubini Philingerii, de com-
missione Rev. Regii Cappellani Majoris, ordine
præfatæ Realis Majestatis.

Regalis Camera Sanctæ Claræ providet, de-
cernit, atque mandat, quod imprimatur cum in-
serta forma præsentis supplicis libelli, ac approba-
tionis dicti Reverendi Revisoris; verum in publi-
catione servetur Regia Pragmatica hoc suum

CASTAGNOLA.

FRAGGIANNI.

GAETA.

PORCINARI.

Ill. Marchio Danza Præf. S. R. C. tempore
subscriptionis impeditus.

Reg. fol. 76. ar.

Carulli.

Arbanasius.

INSTITUTIONES LOGICÆ

PROLEGOMENA

§. 1.

Homo constat Mente & Corpore unitis,
quæ sunt res duæ inter se prorsus di-
stinctæ.

§. 2. Corporis humani examen &
cognitio est objectum Medicorum: Mentis ve-
ro & unionis ejus cum corpore examen, perti-
net ad Philosophos.

§. 3. Mens est illud in homine Enas, quod
intelligit, vult, ratiocinatur, & operatur in
corpus, quocum conjunctum est.

§. 4. Facultas vocatur potestas aliquid ef-
ficiendi.

§. 5. Menti autem insunt variæ facultates,
quæ commode ad tres generales referri possunt;
hæ sunt Intellectus, Voluntas, Potestas.

§. 6. Intellectus est ea Mentis facultas, qua

A

ali-

aliquid intelligit, sive percipit.

§. 7. Quicquid intelligitur, appellatur *Idea*, *Cogitatio*, *Perceptio*.

§. 8. Quia Mens potest sibi repræsentare ideas, sistere, alias revocare, adeoque in eas operari: tum quia Menti, ope vel occasione organorum sensoriorum affectuum, repræsentantur ideas, imo & aliquando Menti licet repugnanti sistuntur præsentia, distinctus fuit Intellectus in Activum & Passivum.

§. 9. Intellectus Activus proinde erit, quando Mens sibi proponit ideas, quas vult, atque in eas pro sua voluntate operatur.

§. 10. Intellectus Passivus erit, quando Menti non sistuntur præsentia ideas determinatæ, sed vagæ; quales contingunt vigilantibus, & non ad certas determinatasque res attendentibus; tum quales sunt in insomniis; occasione affectuum sensoriorum; aut doloris, injuriarum &c.

§. 11. Quatenus Menti est Intellectus activus, non tantum sibi potest determinatam ideam repræsentare, sed habet facultatem duas ideas simul præsentia sistendi, eas inter se comparandi; aliquas separandi; componendi; abstractas formandi; ex singularibus universales effigendi: Præterea instructa est Mens facultate judicandi, Ratiocinandi, & Memoriz.

§. 12. Voluntas est ea facultas Mentis, quæ ex variis sibi propositis ideis eligit, quæ sibi videtur optima: Differt hæc a judicio, quo
Mens

Mens tantum ideas inter se conjungit, vel discernit: differt a ratiocinio, quo Mens judicia conjungit, aut separat.

§. 13. Quoniam Mens usa voluntate intelligit, quasnam ex rerum ideis sibi præsentibus eligit, voluntas absque intellectu in usum non vocatur; quamvis ipsa voluntas non sit intellectus: ideo inanis est quæstio, utrum voluntas sit facultas cæca, an intelligens.

§. 14. Potestas est ea Mentis facultas, qua operatur in corpus, quocum conjuncta est.

§. 15. Utitur Mens hac potestate, postquam voluntate elegerat aliquid efficere.

§. 16. Voluntate autem sua Mens nihil præstat in corpus, quamvis Mens volens operetur; ex voluntate enim sola non sequitur aliquis in corpore nostro effectus, nec motus, sed tantum ex Potestate.

§. 17. Sunt omnes Mentis facultates admodum angustis limitibus circumscriptæ: sive Mentis intelligentiam spectemus respectu rerum minimarum, sive maximarum, sive Infiniti, sive substantiarum, causarum, finium, &c. sive spectemus Potestatem: non enim potest Mens motus quoscunque in suo corpore excitare, nec se a corpore separare & iterum unire. Quoad voluntatem Mens eligit, quod sibi videtur optimum, licet id sæpe non sit optimum, sed pessimum.

§. 18. Objectum Intellectus est rerum cognitio, & inquisitio veri: Objectum voluntatis est

inquisitio & electio boni, ac rejectio mali :
objectum potestatis est motus in corpore no-
stro excitandus.

§. 19. Quoniam Mens usa Intellectu suo non-
nunquam aberrat a veritate, non observatis li-
mitibus, quibus organa sensoria adstringuntur;
vel cum judicat, aut ratiocinatur de rebus per-
plexis, admodum compositis, non bene intel-
lectis, arte opus erat, cujus auxilio Intellectus,
Judicium, & Ratiocinium dirigeretur; ut Mens
inveniret verum, inventum cognosceret, co-
gnitum demonstraret; atque evitaret errorem,
aut commissum detegeret, corrigeret.

§. 20. Sed arte opus erat, quia homines par-
tim ignorantia, partim malitia alios minus per-
spicaces in errorem conjicere suis ratiociniis ni-
tuntur; uti patet in Sophismatibus consilio ad
fallendum institutis, quæ non extricari bene
possunt, nisi arte in auxilium vocata.

§. 21. Ars hæc appellata fuit Logica, Dia-
lectica, Ars Disceptatrix, Disputatrix, Canonica,
Ars bene ratiocinandi, Argumentandi &c.
Inventa a Zenone Eleate; exculsa & promota
usque in nostra tempora. In hac arte traduntur
regulæ universales rite utendi ideis, recte judi-
candi, & ratiocinandi, tam ad veritatem laten-
tem investigandam, quam ad investigatam pro-
bandam, eamque bene ordinandam.

§. 22. Sunt quidem omnes homines ita a na-
tura constituti, ut utantur suo intellectu, judi-
cent

cent & ratiocinentur de rebus quibuscunque obviis, aliisque mentem suam explicent, adeoque Logica naturali instructi; sed hi multis in occasionibus non sunt adeo clare convicti de veritate aut errore, nec alios tam bene de hisce convincere possunt, quam qui regulas in arte, sive Logica artificiali traditas didicerunt, & probe intellexerunt.

§. 23. Adeoque Logica convenit omnibus Scientiis, non minus Theologiæ, Jurisprudentiæ, Medicinæ, Philosophiæ, quam Litteraturæ.

§. 24. Cuilibet autem scientiæ conveniunt præterea regulæ singulares; unde totidem singulares sunt formandæ Logicæ, quot sunt diversæ Scientiæ, tradentes regulas eruendi incognitum, idque demonstrandi.

§. 25. Quoniam quicquid a Mente intelligitur, tantum ope Idearum intelligitur; sive spectemus Intelligentiam, Judicia, aut Ratiocinia nostra, necesse est ut quædam de Ideis præmittamus.

CAPUT PRIMUM;

De Ideis.

§. 26. **I**Dea, Perceptio, Notio, Cogitatio, Sensatio, est id, quod Menti intelligenti est præsens.

§. 27. Quamvis idea a mente percipiatur,

verbis tamen describi nequit, quid sit.

§. 28. Non esse tantum mentis modum, vel affectam mentem patet, quia ideæ multæ possunt in memoria recondi, quæ menti præsentibus non sunt: imo & ex memoria tempore evanescent.

§. 29. Non esse ipsam mentem certum est, 1.º quia innumeris modis continuo discrepant ideæ, mente tamen immutata. 2.º quia eodem tempore plures ideæ simul uni & simplici menti fiunt præsentibus. 3.º quia componuntur, separantur, conservantur, revocantur, atque in eas mens operatur pro lubitu: Cum mens nequaquam se componere, separare, revocare; aut operari in se possit. 4.º quia mens percipiens ideam, aliquid percipit a se diversum, atque ita est conscia sui & suæ perceptionis.

§. 30. Idearum objecta sunt vel in ipsa mente, vel extra mentem.

§. 31. Objecta in ipsa mente sunt, quæ tantum cogitantur, licet non existant, veluti sunt figuræ Mathematicorum: tum Facultates ipsius mentis operantis.

§. 32. Objecta idearum extra mentem sunt omnia, quæ in hoc universo existunt creata, tum & ipse Deus.

§. 33. Ideæ omnes quæ percipiuntur, sunt Substantiarum, Modorum, vel Substantiarum cum modis, vel Relationum.

§. 34. *Substantiam* appello id, quod ita subsistit

fistit; ut nulla alia re simili ad subsistendum egeat: sive quod in se habet omnia ad subsistendum necessaria.

§. 35. *Modum* appello id, quod solum existere nequit, sed indiget alia re, in qua subsistat.

§. 36. *Relationem* appello ideam ex comparatione duarum rerum, vel idearum formatam.

§. 37. Intelligimus quidem dari substantias, quæ res omnes existentes proprie constituunt, sive fuerint spiritus, corpora, spatium, vel alia: quia hæc complectuntur proprietates inter se diversas, quæ omnes simul uni alicui rei insunt.

§. 38. Quid vero constituat substantiam sive rerum spiritualium, corporum, vel spatii, nequaquam mente assequimur. Modos vero rerum clare percipimus, & quia hi soli non subsistere possunt, substantias simul cum modis concipere solemus, quotiescunque res totas concipimus, nisi abstractione *Modum* solum concipere voverimus.

§. 39. *Modorum* nonnulli semper adsunt rebus, & hi sunt immutabiles, appellanturque *Attributa*: veluti sunt facultates mentis §. 5. tum finita extensio & impenetrabilitas in corpore: extensio infinita absque resistentia in spatio.

§. 40. *Modorum* aliqui sunt mutabiles in rebus, neque semper insunt; hi vocantur *proprietates* & *accidentia*: veluti calor in corpore.

§. 41. Formantur quoque ab Eruditis idæ *Essentiarum* vel *Naturæ rerum*.

§. 42. *Essentiam* vocant id, per quod res est id quod est.

§. 43. *Essentias* rerum *Idealium*, veluti sunt figura *Mathematicæ*, cognovimus; cum *essentia* *Trianguli* consistat in tribus angulis, quibus figura *trilinea* gaudet: *essentia* *pietatis* consistit in observantia & cultura *regularum* in *sacra scriptura* nobis præscriptarum ad colendum & amandum Deum & proximum.

§. 44. Verum nec Dei, nec ullarum rerum creatarum, sive *spiritualium*, sive *corporearum*, sive *spatii naturam* cognoscimus: nihilominus omnibus his rebus natura quædam inest.

§. 45. *Attributa* quæ ex cognitæ rei *essentia* fluunt, *Attributa essentialia* appellantur: ita *Trianguli rectilinei* attributum *essentiale* est, ejus tres angulos esse æquales duobus rectis.

§. 46. Adeoque attributa *essentialia* rebus constanter quoque insunt, etiamsi non semper cognoscantur.

§. 47. Qualescunque fuerint *ideæ* §. 33. omnes sunt *Simplices*, vel *Compositæ*.

§. 48. Quatenus *ideæ* res animo repræsentant, sunt *Claræ*, *Obscuræ*, *Distinctæ*, *Confusæ*, *Adæquatæ*, *Inadæquatæ*, *Perfectæ*, *Imperfectæ*, *Veræ*, *Falsæ*, *Reales*, *Fictitiæ*, *Abstractæ*, *Concretæ*, *Symbolicæ*, *Conjunctæ*, *Singulares*, *Particulares*, *Universales*, *Absolutæ* &c. quas breviter nunc explicabimus.

§. 49. *Ideam simplicem* vocamus, cui plures *ideæ*.

ideæ non insunt, vel quo tempore menti est præsens, non intelliguntur inesse; veluti est idea puncti, lineæ, superficiæ, unitatis, coloris, odoris, soni, durationis, momenti, extensionis, motus, doloris, gaudii &c.

§. 50. *Idea composita* ex pluribus simplicibus constat, veluti est idea urbis, exercitus, gregis, misericordiæ, fortitudinis, virtutis.

§. 51. Ut simplices ideæ animo sistantur præsentēs, nonnunquam multa, quæ simul concurrunt, desiderantur; nihilominus ideæ in se ipsis consideratæ sunt simplices, nec in alias resolvendæ: ut enim idea coloris coccinei sistantur ante animum, necesse est ut adsit lux coccinea, quæ ingrediatur oculos in eos sanos, commoveatque retinam oculorum, & nervum opticum sanum; tum ut mens ad nervi optici affectionem attendat: quod si horum omnium aliquid deficiat, menti idea coloris coccinei non sinitur præsens: Hujus coloris idea autem a mente in alias resolveri nequit, nec ei inesse aliæ deteguntur, adeoque revera simplex est.

§. 52. Animus noster simplices acquirit ideas vel ope sensuum, uti Extensionis, Coloris: vel occasione sentium, uti puncti, lineæ, superficiæ: vel attendendo ad proprium statum, uti cum dolet, gaudetve: vel attendendo ad suas facultates cum operatur, uti cum intelligit, judicat, ratiocinatur, vult &c. non vero habet animus facultatem fingendi novas ideas simplices,
five

sive conferat alias inter se, sive operetur alio quocunque modo.

§. 53. Ideæ simplices, quas animi omnium hominum percipiunt, videntur esse debere sibi similes; quod si enim discrepant, homines cum in loquendo, tum in scribendo nunquam se intellexissent, aut inter se convenissent, nisi casu; atque ita deploranda fuisset confusio inter mortales, his ideas simplices effingentibus diversissimas ab aliis: harmoniæ autem, quæ plerumque inter homines, præcipue vero inter mathematicos, quasdam ideas sibi repræsentantes, regnat, simplicium idearum harum similitudinem adstruit.

§. 54. Ideo an simplices ideæ animo sint innatæ ignoramus, an vero talis sit animi conditio, ut non possit non ideas simplices efficere sibi similes, nec novas innumeras discrepantes fingere, quæ in societate hominum fuissent inutiles, & turbas deplorandas ei intulissent.

§. 55. Interdum contingit, ut res non sint simplices, quæ prima fronte ita apparebant, & quarum ideas simplices animus habebat; quando postea hujusmodi res deteguntur compositæ, non tamen ideæ earum priores erant compositæ, sed simplices, post examen vero ideæ earum sunt mutatæ, & a prioribus discrepant: Sit superficies, quam oculo fugitivo contemplatus politam video, ejus ideam formo simplicem; postea detego hinc inde in ea asperitates, inflexiones,

nes, & esse compositam ex adjacentibus sibi superficiebus, muto priorem ideam, novam formo: ideo prior idea non definit esse simplex, sed differt a posteriori, quæ est composita.

§. 56. Quoniam mens humana se a corpore, quocum unita est, solvere, idque relinquere nequit, ut in aliam mentem operetur, atque hæc intelligat ea, quæ intelligi ab altera vult, signa corporea erant quærenda, quorum ope homines ideas quasi inter se communicarent, vel similes eodem tempore suæ menti sisterent præsentēs: Hæc signa vel instinctu naturæ eduntur, vel ex pacto: signa naturalia sunt Lacrymæ, Ejulatio, Planctus, Risus, Saltatio, Abnuere, Adnuere, Nitescere, Propellere: signa ex pacto sunt Sermo, Scriptura, & signa corporis alia, de quibus homines inter se convenerunt.

§. 57. Homines ideas signis adnectere solent; signis idearum loco utuntur, ut alii similes ideas, quas signis adnectere didicerunt, suo animo fiant præsentēs: Ideo cum loquor aut scribo quædam verba, alter his auditis vel lectis easdem sibi repræsentat ideas, si verba vel scripturam eam didicerit; tum proprie me intelligit: si vero alter didicerit iis verbis, siue prolatis, siue scriptis alias adjungere ideas, me non intelligit, vel male: si iis obscuras ideas adjungat, obscure me intelligit: Si ideas simplices nondum stiterit animo præsentēs, quas verbis prolatis vel scriptis exprimere conor, aut non potuerit propter

pter organi fenforii defectum, etiam me non intelligit: ideo alicui a nativitate cæco non possum verbis exprimere colores, quos video: nec furdo sonos, nec gustu orbato sapores, nec odore carenti odores.

§. 58. Signa ex pacto sunt arbitraria, per se enim nihil denotant: ideo necesse est ut homines addiscant signa; quod fit res ipsas monstrando, & tum signa edendo; hinc primo & facillime addiscunt homines corpora exprimere vocibus, difficilius res incorporeas, quæ ostendi nequeunt.

§. 59. Voces usurpantur tum ad totas res, tum ad earum proprietates seorsum exprimendas.

§. 60. Voces quæ res totas exprimunt, *Nomina substantiva* appellantur, veluti Sol, Luna, Mens, Liber.

§. 61. Quæ voces proprietates rerum seorsum consideratas, ac si res totæ forent, exprimunt, etiam substantiva nomina esse solent, veluti Extensio, soliditas, gravitas, Intellectus, voluntas, potestas.

§. 62. Sed si proprietates non considerantur solæ, verum inhærentes substantiæ; exprimuntur nominibus adjectivis, veluti gravis, rotundus, justus, prudens: hujusmodi adjectiva primario & directe substantiam, quamvis confusius notant, modum vero indirecte, sed distinctius.

§. 63. Res consideratæ simul cum quadam proprietate exprimuntur nomine substantivo.

& adjectivo simul, veluti formosus pastor, Socrates sapiens, facundus Cicero.

§. 64. Rerum proprietates a Latinis quoque solo nomine adjectivo exprimuntur, id in neutro genere capiendo, uti *Album* pro albedine, *dulce* pro dulcedine: Quando duæ diversæ proprietates in uno sunt subiecto, & altera de altera prædicabitur, utuntur Latini adjectivis substantive sumtis, non vero duobus substantivis; uti loquentes de Lacte, *album est dulce*, vel *dulce est album*, non vero albedo est dulcedo.

§. 65. Quoniam res, earumque ideas vocibus exprimimus, patet tot nomina in qualibet Lingua desiderari, quot rerum existunt in universo, vel concipiuntur animo, diversæ species: Non quidem necesse est ut cuilibet speciei unum nomen diversum apponatur; cum nonnullæ duobus, aliæ tribus insigniri possunt, quæ tamen omnia idem ac unum nomen præstant.

§. 66. Quoniam innumeræ res, priscis incognitæ, perpetuo deteguntur & inveniuntur, in omnibus linguis magnuserit nominum defectus, nisi nova quoque fingantur rebus novis imponenda, veluti antiqui Græci & Latini etiam fecerunt.

§. 67. Paupertas linguarum fecit, ut res diversæ interdum eodem nomine insignitæ fuerint, ex quo oriuntur ambiguitates, confusiones & errores; non enim semper constat, aut colligere licet, quid per hoc illudve nomen autor sive
scri-

scribendo, vel loquendo intellexerit: præterea homines earundem rerum diversas sæpe formant ideas, quas tamen iisdem vocibus exprimunt: uti *vera virtus, vera religio*: harum aliam ideam format Ethnicus, aliam Mahumedanus, aliam Christianus: imo Christiani inter se vehementer de iis adhuc dissentiunt. Insuper variâ ætate res easdem aliter concipimus, retinemus tamen easdem voces, quibus ideas exprimimus.

§. 68. Ut confusiones & errores evitentur, nomina tam nova, quam diversarum significatio-
num, sunt definienda, sive explicanda, enumerando ideas simplices, quæ in composita continebantur; aut determinando ideam, quam huic illive nomini adnectimus. Vocatur hoc *definitio nominis*.

§. 69. Quamvis unicuique jus competat sensum voci dare, sive ideam illi adnectere, quam velit, modo id in antecessum moneat; attamen non temere recedendum est a sensu communi, quia id faciendo difficillime ab aliis intelligemur, quibus prius lingua nostra est addiscenda, & qui nisi summa utantur attentione, in errores nostrâ culpâ sunt proni: pari pacto bonæ & receptæ definitiones mutandæ non sunt, sed retinendæ; mutatione enim earum multa scientiæ inferimus incommoda, nec profumus.

§. 70. Semper autem voces tum a nobis in progressu sermonis vel doctrinæ eodem sensu sunt capiendæ, veluti fecerunt Mathematici, atque
ita

ita evitabuntur errores, & controversiæ.

§. 71. Ex his patet, omnia nomina non esse definienda; quæ enim uni ideæ cognitæ adnexa semper fuerunt, inutiliter definirentur: Sed & nomina, quæ ideis Simplicibus adjuncta sunt, definiri aut explicari ulterius verbis non possunt. Cum autem invenimus linguam, in qua incognita nomina nobis occurrunt, adeundi sunt Grammatici, qui hæc definiunt ex usu communi, quem penes populum habent: vel consulendi sunt Critici, qui nominum peculiarem significationem determinant, ut & quibus in occasionibus, ac locis, & quo tempore eam acceperint: Veluti *hostis*, notante Cicerone, apud veteres Romanos significabat, qui postea *peregrinus* vocabatur; deinde *inimicus*, quocum bellum geritur.

§. 72. Voces quæ rei conjunctionem cum proprietate quadam singulari exprimunt, vocantur *Verba*, veluti *Homo est eruditus*: *Cajus militat*, sive *Cajus est miles*.

§. 73. His expositis quæ spectabant ideas simplices ad Compositas redeamus, quarum meminimus in §. 50. Ideæ compositæ constant ex pluribus ideis quam una; quo igitur idea composita plures ideas in se concludat, eo erit magis composita: quo pauciores complectatur ideas, eo propius ad Simples accedit: Erit igitur compositarum idearum innumerabilitas. Ita ex duabus ideis modo constabit idea Anguli,

li, qui est duarum linearum ad se inclinatio; Hominis, utpote constantis ex corpore & animo: ex pluribus idea domus, palatii, quod plurimis cameris arcisque constat: adhuc ex pluribus idea pagi, & ulterius idea urbis; magis composita regionis, idea magis est composita idea inhabitatae terrae, & tandem maxime composita est idea mundi, omnia creata completentis.

§. 74. Contingit nonnunquam, ut eodem tempore animo plures ideae simul sistantur praesentes, quae non rem unam, sed diversas, in quibus nihil est commune, exhibent: Hae ideae vocantur *Coniunctae*.

§. 75. Quotiescunque animus tum ab idea rei, tum a coniuncta valde fuit affectus, solet redeunte una redire altera idea, adeo ut illae quasi cohaerescere videantur, quae tamen separatae sunt: Veluti si quodam die urentissimo, cum valde sitiebam, viderim ex improvviso Gigantem: postea redeunte idea Gigantis redibit idea acris sitis & fervoris diei: aut redeunte idea urentissimi diei redibit idea Gigantis: quamvis hae ideae revera sint separatae. Videntur simul redire praesentes animo, quia simul memoriae imprimebantur, hinc revocata una, redit quoque altera idea: si autem coniunctae ideae non vehementer affecerint animum, ex memoria deinde delentur, & ideae solae rerum animo sistantur praesentes.

§. 76. Hæc idearum conjunctio in diversis hominibus valde discrepat, nam pendet a diversis circumstantiis, in quibus homines has aliasve ideas acquirentes ponebantur. Per totam vitam conjunctas facere & conservare solemus ideas, quæ in senectute, obtusiori jam memoria, inserviunt revocandis ideis, quas absque illis animo sistere præsentibus vix possemus.

§. 77. *Idea clara* est, quæ mentem vehementer afficit.

§. 78. Si igitur idea simplex fuerit clara, tota ab animo perspicitur, ac tam bene intelligitur, ac potest: cum enim idea simplex non constet ex aliis, simulac percipitur, tota percipitur.

§. 79. Quoniam idearum claritas pendet ab affectione animi, atque hic tam propria attentione, quam operatione corporis in se vario modo affici possit, patet in claritate idearum varios esse gradus, quos tamen determinare non licet.

§. 80. *Idea composita clara* est, in qua quicquid percipitur, clare percipitur, sive in qua ideæ simplices, quæ percipiuntur, clare percipiuntur, quamvis non percipiantur omnes.

§. 81. *Obscura* est idea, quæ debiliter afficit mentem, ut vix intelligatur: veluti cum objectum in loco tenebroso intuemur, aut tenuem sonum è longinquo audimus.

§. 82. Obscuritatis proinde diversissimi sunt

B

gra-

gradus, cum ideæ variis gradibus debilitatis mentem afficere possint.

§. 83. Ideæ compositz sæpe sunt obscuræ, cum iis insunt multæ ideæ simplices, quarum quædam vix, aut non mentem afficiunt, quod earum respectu idem est, ac si abessent.

§. 84. Quo plures proinde ideæ in quadam composita cognoscuntur, eo obscuritas minor est; quo, pauciores cognoscuntur, & quæ mentem minus afficiunt, eo obscuritas maior est.

§. 85. Idcirco substantiarum ideæ sunt valde obscuræ, vix enim earum aliquid, præterquam quod necesse est, ut dentur substantiæ Spirituum, Spatii, Corporis, cognoscimus: quoniam proprietates harum rerum necessario alicui rei inesse debent: sed quid sit substantia uniuscujusque, quomodo illi inhæreant proprietates, ignoramus omnino: Augetur obscuritas, cum paucissimas tantum proprietates noscimus, nec quidquamlibet proprietatem spectat. Quoad mentem innumera sunt obscura, tam quæ spectant originem idearum, operationem in eas, memoriam, quam conjunctionem mentis cum corpore, locum conjunctionis, tempus, formam: nec aliter sunt comparata corpora, quoad soliditatem, inertiam, vires, earum transfluxum &c.

§. 86. Si quis fuerit tyro in scientia, quam exponi audit, in principio omnium fere rerum occurrentium obscuras format ideas, cum omnes

nes simplices, quæ compositas ingrediuntur, nondum intellexerit, & examinaverit: ideo temporis successu cum quædam examinatæ & clare intellectæ fuerunt, obscuritas incipit minui, & longa politura atque examine evanescere.

§. 87. Idea rerum impossibilium etiam sæpe est obscura, cujus causa est ignorantia nostra: & ideo examine instituto & erutâ impossibilitate evanescit obscuritas: Ideo si cum aliquo in Mathesi non versato loquar de Bilineo rectilineo, ideam hic figuræ sibi formabit, sed obscuram; est autem impossibilis, cum tres rectæ tantum claudere queant spatium: quo cognito impossibilitas detegitur, & evanescit obscuritas.

§. 88. *Distincta* est idea, quam animus diversam a quacunque alia intelligit; quæ differentiarum cognitio consistit in cognitione proprietatum, quas animus sibi sigillatim repræsentat: ita idea spatii est diversa ab idea corporis, cum illa penetrabilitatem, altera impenetrabilitatem; illa extensionem infinitam, hæc finitam exhibeat: ex quibus patet ideam spatii esse distinctam.

§. 89. Hinc idea distincta ponit cognitionem aliarum idearum; non enim differentia cognoscitur, nisi cognoscantur plura: perfecte distincta proinde erit idea, quæ repræsentat proprium cujusque rei, nam id nulli alteri convenit, eoque res una differt ab omni alia.

§. 90. Et ideæ distinctæ possunt esse claræ,

possunt esse obscuræ: nam in obscuris sufficit, ut modo cognoscantur diversæ ab aliis. Simplex distincta clara idea non admittere videtur gradus quoad perfectiorem distinctionem: Sed composita distincta clara idea gradus perfectionum admittit: nam eo magis distincta ab omni alia cognoscetur, quo plures ideæ componentes clare cognoscuntur: hinc si cognoscantur omnes, foret idea distinctissima: Ideo in composita distinctionis perfectio erit eo minor, quo pauciores ideæ, quæ compositam ingrediuntur, cognoscuntur.

§. 91. Quia ideas compositas multæ ideæ similes ingrediuntur, difficilius distinguuntur compositæ, quam simplices; nam præter eas, quas compositæ habent communes ideas, invenienda est illa, quæ est in una, & non in altera idea composita, qua hæc ab illa distinguatur; cum in simplicibus ideis illico & sponte differentia cognoscatur: ideo distinctiores nobis apparent ideæ simplices, quam compositæ: Punctum imaginor distinctissime, lineam distinctius superficie, hanc corpore, lineam rectam circulari, triangulum polygono, circulum parabola: Verum in idea composita a multitudine rerum comprehendendarum ita obruitur intellectus, ut primo vacillet, & tandem nos destituat: Chiliogenum enim difficulter imaginamur, figuram myriadum laterum difficilius: imaginando dumtaxat duas huiusmodi figuras distinctionem
nul-

nullam animo exhibere possumus: distinguimus tamen, sed attendendo ad numeros laterum diversos, non ad ipsas figuras.

§. 92. Omnis clara idea non est semper distincta, quippe possunt duæ ideæ vehementer mentem afficere, & ideo esse claræ, quamvis non exhibeant differentiam, qua inter se dignoscantur: Digitus scindatur cultris eodem tempore in duobus vel pluribus locis, sibi propinquis, oritur dolor, mens percipit clare utramque læsionem, non tamen distinguere potuit dolorem: Videam clare in tenebris duos radios coccineos ex luce solis prismatibus duobus refractos, amborum radiorum æque clara est idea, sed quæ non exhibet differentiam: Admoveatur manus frigida igni aliquantulum, clare mens percipit ignem calere: manus jam propius admoveatur igni, ut comburatur, jam dolet: mox propius admoveatur igni, ut citius comburatur, tantum dolet: utraque idea est clara, sed non distincta, cum non exhibeat differentiam: sed tantum dolorem.

§. 93. Idcirco veluti distinctæ ideæ non semper sunt claræ, etiam vicissim claræ ideæ non semper sunt distinctæ.

§. 94. Quæsitum etiam fuit, an ideæ distinctæ verbis describi possent, ex quibus homines ideas colligere vel efficere possent? Id vero ideis simplicibus non convenit: tum enim Philosophus, qui distinctas ideas Lucis, Colorum, So-

B 3

ni,

ni, Tonorum, habet, cum cæco, tum furdo indicare posset, quid foret Lux, color, sonus, tonus, ita ut similes ideas formaret, ac Philosophus. Compositæ autem ideæ distinctæ plerumque verbis exprimi & describi possunt.

§. 95. *Confusa* est idea, quam ab alia quacunque non, aut vix, aut non rite distinguere possumus: Veluti est idea summæ nummorum inordinate acervatorum; aut cum e longinquo plurium hominum, in foro simul loquentium, murmur audimus, tum enim quid quisque loquatur distinguere nullo pacto possumus, aut non rite.

§. 96. In confusis ideis proinde dabuntur gradus confusionum, quippe ea erit confusissima, in qua prorsus nihil distinguere possumus: minus confusa est, cum aliquid, quamvis parum, distinguere incipimus: & eo magis minuetur confusio, quo distinctionis gradus magis incrementum.

§. 97. Ideæ confusæ plerumque simul sunt obscuræ: pendent autem plerumque a multitudine idearum, quæ simul animo proponuntur: si enim paucae illi sint præsentæ, raro datur confusio, aut diu perstat.

§. 98. Patet ex his, Ideas obscuras non semper esse confusas: Sed veluti claritati obscuritas, ita distinctioni confusio opponitur.

§. 99. Aliquando claræ ideæ sunt simul confusæ, nisi attendamus, nam cum digitus vulneratur,

ratur, percipimus dolorem, eumque referimus ad digitum, cum menti tantum inest: ita videmus clare objectum coloratum, colorem tribuimus objecto, cum tantum sit idea in nostra mente.

§. 100. *Idea perfecta*, vel *completa* vocatur, quæ exhibet proprietates, quibus res semper ab omnibus aliis abunde distingui potest.

§. 101. *Idea imperfecta*, vel *incompleta* vocatur, quæ licet clara & distincta sit, non tamen exhibet omnes eas proprietates, quibus res semper ab omnibus aliis distingui posset.

§. 102. Hinc idæ, quæ habitæ antea fuerunt perfectæ, successu temporis, detectis rebus novis, sæpe imperfectæ deprehenduntur: quod contingit, quia essentias rerum ignoramus, iis enim cognitæ semper perfectas rerum ideas formare potuissemus: cum igitur Mathematici figurarum essentias cognoscunt, figurarum perfectas quoque ideas formare possunt, iisque tuto acquiescunt, quod in aliis scientiis non semper licet.

§. 103. *Idea Adæquata* est, quæ repræsentat id omne, quod rei inest: Est igitur idea huiusmodi absolute perfecta: adeoque clara & distincta simul.

§. 104. Quod si idea fuerit simplex, Adæquata convenire potest cum clara, veluti est idea Puncti, Unitatis, Lineæ.

§. 105. Compositæ autem idæ possunt esse

claræ, quamvis non sint adæquatæ: ut enim composita idea adæquata vocetur, necesse est ut omnes componentes ideæ intelligantur penitus, adeoque clare & distincte, cum tantum ad claram ideam sufficiat, ut modo vehementer animus afficiatur ab una, vel pluribus ideis, quæ compositam ingrediuntur.

§. 106. *Inadæquata* vocatur idea, quæ non exhibet id omne, quod rei conceptæ inest.

§. 107. Proinde simplex idea clara non potest esse inadæquata: cum illi id unicum modo inest, quod repræsentatur. Sed Compositæ ideæ erunt inadæquatæ, cum multa complectantur, quæ non intelliguntur, sive propter multitudinem, sive ingehii tarditatem, obscuritatem, confusionem. Hujusmodi ideas inadæquatas habemus omnium rerum extra nos existentium: nam res nullas sive corporeas, sive spirituales, sive alias, penitus cognoscimus, ut nihil amplius de illis nos lateat: adeoque & Imperfectæ & Inadæquatæ sunt omnes in nobis rerum existentium ideæ: nec spes, nec modus ullus nobis superest, earum ideas adæquatas formandi. Solus Deus perfecte cognoscit omnia absque ignorantia ulla.

§. 108. Dantur in Ideis inadæquatis gradus pluri: nam quo in ideis, ex æquali numero compositis, pauciores cognoscuntur ideæ, eo erit idea imperfectior, quo plures cognoscuntur ideæ, eo minus imperfecta erit. Si innumera ideæ ingre-

grediantur compositam, veluti ideam Mundi ingrediuntur, & paucissimæ tantum cognoscuntur, est idea imperfectissima. Si ex paucis ideis modo constiterit composita, & aliquot cognoscantur, idea erit minus imperfecta.

§. 109. In principio rerum omnium obviarum admodum imperfectas, inadæquatas, & obscuras formamus ideas, quas attentione, examine longo, repetito, & exercitio polimus & perficimus magis magisque, eas reddentes claras & distinctas: ideo qui sunt in aliqua arte aut scientia versati, qui attentione uti didicerunt, & examine, clariores, distinctiores & perfectiores de rebus in arte vel Scientia obviis formant ideas, quam imperiti: veluti patet in Medico Dogmatico & Agyrta: in Architecto perito & Cæmentario; in Statuario & Lapidario: quod cum manifestum sit, unicuique in sua arte credere absque sollicito examine solemus.

§. 110. Ut autem ideas obscuras & confusas rerum reddamus claras & distinctas, oportet ut ideam ejusmodi menti sistamus præsentem, examinemus ex quibus ideis componatur, siue quænam sint prædicata in subiecto, quod ideam exhibetur: tum quodlibet prædicatum seorsum examinemus, an semper adsit subiecto, an abesse possit: quæ abesse possunt, proprie non pertinent ad subiectum: quæ semper adsunt, ad illud pertinent; hoc pacto idea objecti, quæ primo fuerat obscura, redditur clara & distincta.

§. 111.

§. 111. Hinc ad compositas ideas reddendas distinctas necesse est, ut resolvantur in simplices, & quo accuratius resolvantur in omnes componentes, eo clarius & distinctius, cunctarum instituto examine, ideæ compositæ intelligentur.

§. 112. Idea *Vera* repræsentat id, quod rei inest, sive repræsentat rem, qualis est: ita idea, quæ repræsentat figuram tribus lineis ab omni parte terminatam, repræsentat triangulum, & vere, quippe ita se habet triangulum: ita si idea, quam de hoc corpore A habeo, exhibet id, quale est corpus, est vera idea.

§. 113. Idea *falsa* est, quæ non repræsentat rem, qualis est, aut quæ repræsentat non rem, tanquam rem: ita idea coloris nigri exhibet nigredinem, ac si verus foret color in objecto, cum tantum sit privatio coloris: ita cum frigus sentimus, ideam frigoris, tanquam rei formamus, cum sit mera caloris sive ignis absentia: ita audimus silentium, cum revera nihil audiamus: Crebro Philosophi hujusmodi falsas ideas formant, uti cum corporum elementa ex rebus non extensis constare se concipere autumant, aut Substantias & Naturas rerum à suo animo intelligi.

§. 114. Ideæ *Reales* exhibent res, quæ revera in Mundo existunt: has alii vocant *Concretas*, ac si ideæ rerum existentium nobiscum forent concretæ, connatæ, vel innatæ.

§. 115. Has ideās acquirimus attento examine

ne

ne nostræ Mentis, tum sensuum ope attendendo ad corpora, tum revelatione, dictis, verbis.

§. 116. Hæ ideæ proinde non pendent a nobis, cum aut sponte se offerant menti, aut acquirantur nobis invitis, aut absque conscientia mentis efficiantur, exhibituræ res, quæ sunt, prout sunt.

§. 117. Ideæ *fictitiæ* sunt, quæ exhibent res, quales actu extra mentem non sunt, veluti sunt ideæ figurarum, quas concipiunt Mathematici: tum ideæ Sphingis, Harpyiæ, Pegasi, Centauri, Semibovis, Semicapri.

§. 118. Quamobrem hujusmodi ideæ sunt simplices vel compositæ: Componi autem possunt innumeræ ex aliis simplicibus.

§. 119. Ideæ *Symbolicæ* exhibent Symbola rerum pro rebus ipsis: contemplantes pictam tabulam, quæ referat alicujus Regis imaginem, acquirimus ideam Symboli, & Regis, si Regem cognoscamus; ita Mappæ Geographicae sunt signa regionum. Hujusmodi ideis symbolicis utuntur Algebraistæ pro rebus substituendo signa a, b, c, x, y, z, quæ non aliter considerant, tractantque, quam res ipsas: Arithmetici utuntur numeris, qui tantum sunt signa, quibus multitudines exprimuntur. Multi homines eodem modo utuntur vocibus loco rerum, uti cum loquuntur de Virtutibus & Vitiis.

§. 120. Signum igitur duas complectitur ideas, unam rei repræsentantis, alteram rei repræsentatæ, ideæ autem secunda occasione primæ excitatur.

§. 121.

§. 121. Signa sunt *certa*, uti Solis supra horizontem conspectus certum est signum diei, cum necessario signum cum re signata conjungitur.

§. 122. Vel signa sunt *probabilia*, quando non necessario cum re designata conjunguntur, sed plerumque, uti cum quis audito alicujus nomine pallet, si hunc pallorem pro signo amoris habuero.

§. 123. Vel signa sunt *cum rebus conjuncta*, uti *acceleratus pulsus est signum febris*.

§. 124. Vel sunt *a rebus sejuncta*, uti sacrificia legis antiquæ sunt Christi immolati signa.

§. 125. Omnia quæ cognoscuntur in hoc Mundo sunt a se distincta, & vocantur *Individua*, aut *Res singulares*.

§. 126. *Individuum* est aliquod Totum, quod rem quandam efficit. Est vero vel aliquid Simplex & unum, veluti mens Petri, corpus Aristotelis, hæc mensa: vel aliquid compositum ex multis, quorum acervus consideratur ut unitas: veluti Urbs Roma, Exercitus Annibalis, Mons Atlas, Fluvius Rhenus, Mundus.

§. 127. Quicquid de Individuis Simplicibus, quatenus sunt res in Mundo, novimus, constat in cognitione proprietatum, quas habent; omnium vero tum Substantia, tum Natura ignoratur.

§. 128. Quotiescunque rei proprietatem vel statum præsentem animo concipio, eamque solam tanquam rem singularem, concipio rei *Modum* vel *Predicatum*, secundum Logicorum loquendi morem.

§. 129.

§. 129. Modi sunt vel Interni, vel Externi: Interni concipiuntur inesse substantiæ, veluti *gravis, rotundus*. Externi ab aliqua re desumuntur, quæ substantiis non inhæret, veluti *amatus, visus, laudatus*, sed ad eas ab aliis substantiis referuntur.

§. 130. Sunt & *modi substantivi*, qui nobis repræsentant veras res, sive substantias, aliis substantiis modorum instar applicatas: quales sunt *Vestitus, Armatus*.

§. 131. Modi sunt *Positivi* vel *Negativi*. Positivi designant quendam determinatum rei statum: veluti *calere, esse asperum, politum, grave, durum, doctum, sapientem, operari*.

§. 132. Modi *Negativi* dicuntur, qui rem esse in eo statu, in quo esse posset, aut deberet, negant: hi ab aliis vocantur *Privativi*, veluti *corpus inodorum, insipidum; homo indoctus, insipiens, insomnis, infociabilis, cæcitas, mors*.

§. 133. Sed hujusmodi modi Negativi proprie non sunt modi, cum modus sit certus & præsens status, sive proprietas rei: adeoque negativus modus est absentia proprietatis, proinde est nihil: idcirco rite attendere oportet, ne modos negativos habeamus tanquam aliquid, quod sæpe fit, tumque ideas formamus falsas, quas sæpe formamus, cum tanquam res consideramus frigus, silentium, tenebras, nigredinem.

§. 134. Alii modos negativos appellant, qui absunt a subiecto, quod eorum capax non est,

ve-

veluti est Extensio respectu Spiritus, Impenetrabilitas respectu Spatii, Cogitare respectu Corporis; dependens esse respectu Dei: Hoc patet innumeri modi negativi dabuntur, qui in se spectati non forent nihil, cum aliis rebus insunt: & ideo non recte Philosophi hos modos Negativos cum privativis §. 132. pro iisdem numerant, cum inter se discrepant, uti aliquid a nihilo.

§. 135. Privationes sunt *Physicae* vel *Morales*: *Physicae* spectant objecta naturalia & eorum constitutiones corporeas, veluti *surditas*, *cacitas*, *impotentia*. *Morales* spectant gesta & mores, veluti *impietas*, *infamia*.

§. 136. Privationes sunt vel *Totales*, vel *Partiales*. *Totales* sunt, quando objecta penitus iis sunt destituta, quorum a natura erant capacia, veluti est perfecta *cacitas*, *surditas*, *paralysis* artus, *memoriae abolitio*, *mors*. *Partiales* sunt quando pars tantum eorum abest, quae naturaliter adesse solebant; veluti *cinnamomo* ex ramis deciduo obtinet in arbore respectu corticis; in debilitate visus.

§. 137. Modi dicuntur *Oppositi*, qui sunt ejusdem generis, & qui eidem parti ejusdem objecti simul inesse nequeunt; sed quidem seorsum, cum omnino sunt contrarii veluti est *album* & *nigrum*: *calidum* & *frigidum*: *humidum* & *siccum*: *bonum* & *malum*: *prodigalis* & *avarus*.

§. 138. Inter modos oppositos aliquando dantur

tur *intermedii*, quibus aliquid alterutrius extremi inest: veluti inter Album & nigrum intercedunt alii colores sive *coloratum*. Tepidum est inter calidum & frigidum: *Liberale* inter prodigalem & avarum: *Stata virgo* inter formosam & difformem: *Matura ætas* inter senectutem & infantiam: *Mediocritas* inter gigantem & pygmæum.

§. 139. Aliquando non dantur modi intermedii, veluti inter Grave & leve: inter penetrabile & impenetrabile: inter par & impar: inter Esse & non esse: Quiescere & moveri.

§. 140. Quando datur idea composita ex simplicibus, attendere potest animus ad quandam simplicem neglectis reliquis, id cum facit, dicitur uti *Abstractione*. Adeoque abstractio in ideis simplicibus locum non habet.

§. 141. Utimur abstractionibus, quia ingenium humanum arctis limitibus circumscriptum est, ut nequeat plura simul contemplari, ideo attentionem ad unam rem dirigit, eamque examinat, atque eo modo, alias ideas simplices successive percurrendo, tandem totam rem optime intelligit.

§. 142. Quotiescunque res, cujus compositam ideam animus format, constat ex partibus, aut ex iis concipitur constare, & partem solam consideramus seorsum, aut examen instituimus per partes, dicimur uti *Abstractione formali*. Veluti cum attendimus tantum ad pedem corporis

ris

gis humani, ad rotam horologii: aut cum Jacobus vere pius asseritur, examinamus mores Jacobi, ab Infantia adscendendo ad pueritiam, adolescentiam, Juventutem, usque ad præsentem statum: deinde pergimus examinando eruditionem Jacobi, an didicerit veram religionem, eamque excoluerit: atque per partes instituendo examen.

§. 143. *Abstractio modalis* dicitur, cum attendit animus tantum ad unum rei modum, non ad substantiam, nec ad reliquos modos, qui rei insunt: veluti cum attendimus tantum ad Memoriam, non ad substantiam mentis: aut si consideremus rotunditatem corporis, non cogitando utrum sit Lignum, Lapis, vel aliquid aliud. Si igitur res uno tantum constat modo vel prædicato, Abstractio locum non habet.

§. 144. Sed & in ipsis modis abstractio alia adhuc locum habet, quoties ipsi modi sunt compositi, tum enim ad horum unum attendendo, omittis ceteris, abstractionem novam formo. Veluti in examine mentis attendam ad Intelligentiam, omitta mentis substantia. 2.º In Intelligentia attendam tantum ad facultatem percipiendi, omitta illa judicandi, ratiocinandi, memoriæ &c. vel in examine corporis attendo ad ejus motum, omittis reliquis proprietatibus corporis: in motu attendam ad directionem, neglecta velocitate: in directione attendo ad viam, quæ primo tempore percurritur, omitta reliqua
par-

parte viæ sequentium temporum. Sit hic descriptum Triangulum Ifoſceles, cujus quodlibet crus longitudinis est pedalis: jam mente concipiam Triangulum Ifoſceles, nulla ratione habita longitudinis crurum: nunc animo propono Triangulum, utpote terminatum tribus lineis rectis: denuo propono mihi figuram terminatam undique lineis, non attendendo ad numerum linearum: nunc terminis sublatis attendo ad extensionem: adeoque ab una abstractione ad aliam gradatim adſcendere poſſumus, & gradus inferior ſemper ſuperiorem in ſe complectitur, ſed cum quadam determinatione, qua ſublata habetur ſuperior.

- §. 145. Attendendo ad res & earum ſimiles, tumque cogitando de iis modis, quibus inter ſe conveniunt, neglectis ſingularibus, quibus una res ab altera differt, dicimur uti *Abſtractione ſimilium*: quali utuntur Geometræ, qui conſideraturi Triangula, omittunt ſingularem magnitudinem hujus illiusque, ſed attendunt ad proprietates angulorum, vel proportionem laterum, in quibus conveniunt: Hoc modo etiam ideæ Universales formantur, uti *corporis in genere*, *motus in genere*: abſtrahendo ſcilicet a corporibus A, B, C, primum quicquid unicuique ſingulare eſt, tumque ſuper eſt, quicquid eſt A, B, C commune, quod corpus in genere appellatur.

§. 146. Adeoque abſtractio ſimilium ſupponit ſubjecta plura, quæ in aliquibus modis con-

veniunt, in aliis differunt: cum in abstractione omittit animus percipere diversa, retinendo communia; si igitur multa quidem essent obiecta, quibus plurimi inessent modi, sed omnes similes, abstractio similium in iis non haberet locum.

§. 147. Quando ad ideas universales abstractione pervenimus, in his nihil affirmamus aut negamus, cumque tantum rerum modos a se quasi separamus, vel seorsum eos consideramus, non erramus eos modos non mutatos contemplando, nam sunt revera modi, qui rebus insunt: hinc ortus est Canon, *abstrahentium non est mendacium*: quod aliquo sensu verum est; si nempe modos non mutatos contemplemur.

§. 148. Quæsitum fuit a Logicis, *an Universalia a parte rei existant?* quod tam negatum, quam defensum fuit: Quod est universale, est aliquis rerum modus; qui si consideretur indeterminatus, veluti in Universalibus consideratur, revera non inest rebus, cum quiscunque fuerit modus in quacunque re, semper sit determinatus; adeoque universale indeterminatum a parte rei non existit: quatenus autem modus tantum consideratur, hic non mutatus rebus vere inest, ab eo enim, qui rei inerat, originem cepit modus universalis, sed mutatus, nam ex determinato factus est indeterminatus: v. gr. Extensio in genere est aliquid universale; hæc, ita indeterminata, non existit in aliquo

quo corpore., nihilominus corpori cuicunque competit extensio, sed singularis & determinata: adeoque extensio singularis existit a parte rei, & ab hac extensio universaliter considerata originem cepit.

§. 149. Adeoque universalis idea, quatenus est indeterminata, non habet prototypon extra mentem. Nam extensio in genere, Homo in genere nullibi existit: idcirco universales huiusmodi ideæ a nostro animo efformantur, & tantum postquam singulares rerum ideæ ipsi fuerint præsentēs; nam objecta omnia cum sunt singularia, quæ a nobis examinantur & addiscuntur, sunt veræ causæ idearum singularium; has ergo primo animus acquisivit, multique homines per universam vitam nullas alias formant; verum qui studiis navant operam, abstractionibus uti discunt, & ideas universales formant; quod levi labore non fit: idcirco ex ideis universalibus non formantur a nobis singulares, sed ex singularibus universales.

§. 150. Cum adeo difficulter ideas universales animus format, nonnulli eruditi asseruerunt, eum non immediate posse imaginari universalia; æquis enim sibi proponet figuram planam rectilineam, aut Triangulum Isopleuron, verum animum semper concipere singularia quædam, aut universalium sola nomina? Sed nomina, quibus non respondent ideæ, sunt inania, nec intelligi possunt: si igitur intelligantur,

tur, ideæ eorum intelliguntur: sunt vero ideæ indeterminatæ iis nominibus annexæ, quæ ideæ sunt admodum obscuræ, in quibus cum noster animus non acquiescit, claras amans, relictis obscuris, sibi claras & determinatas proponit, quæ tamen tum veræ illæ ideæ non sunt, de quibus agebatur.

§. 151. Quoniam igitur ideæ universales ab animo formantur abstractione, nihil magis erroneum erat, quam conclusio, qua affirmabatur, Universalia huiusmodi dari, & omnia Entia singularia ad hoc Ens in genere ita pertinere, ut nulla daretur existentia, nisi in hoc ipso, veluti asseruit Spinoza.

§. 152. Interim idearum universalium formatio & introductio in Scientiis plurimum utilitatis attulit, earumque ope Scientiæ brevius tractari possunt: qui enim universalia explicat Spirituum, Corporum, aliarumve rerum, semel labore hoc exantlato, non repetere ea tenetur in examine huius illiusve spiritus, aut corporis, cum semel ea tradidisse sufficiat, quæ conveniunt omnibus.

§. 153. Simulac ideam universalem restringimus, a genere recedimus ad speciem: hæc restrictio fit additione alterius ideæ & determinatæ, uti si ideæ Trianguli addidero ideam anguli recti, tum fit quædam species Trianguli, nempe rectanguli.

§. 154. Sed & addendo ideam indeterminatam

tam fieri potest restrictio, uti si *Triangulum aliquod* ponatur, jam non amplius genus, sed species, imo individuum, licet indeterminatum, habetur.

§. 155. *Idea singularis* repræsentat rem singularem vel individuum aliquod, veluti idea est, quæ repræsentat Aristotelem, Ciceronem, hunc librum.

§. 156. Ut vero idea sit singularis, non requiritur, ut res, quam exhibet, sit simplex, sive una substantia, aut unus modus: sed potest esse res composita, vel modorum collectio, aut relationum determinatus numerus, modo animus percipiat rem ut unam, & non ut multiplicem: hinc singularis est idea hujus cumuli arenarii, hujus urbis, hujus exercitus.

§. 157. *Idea concreta* nobis vocatur, quæ exhibet rei prædicatum, una cum re, cui prædicatum inest: veluti enim sola idea *rotundi* est abstracta, ita idea *pila rotunda* est concreta, exhibens prædicatum rei sive *rotundum*, & rem ipsam sive *pilam*, cui rotunditas inest. Hanc vocem alio sensu capimus, quam alii philosophi; vide §. 114.

§. 158. Ergo idea abstracta & concreta differunt ratione subjecti repræsentati, quod ex una abest, alteri adest. Ideo idea concreta non erit simplex.

§. 159. *Idea particularis* inter universalem & singularem intercedit; plura enim exhibet quam

singularis, pauciora quam universalis; eam enim limitat, at paucioribus adstringit: veluti cum ex toto genere humano determinantur aliqui; ex omnibus spiritibus aliqui sapientes.

§. 160. Sunt vero quinque Universalia in Scholis admodum decantata, Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens, adeoque merito explicanda cum ubivis obvia sunt.

§. 161. Quando res diversæ considerantur, & modi aliquot, in quibus conveniunt, inter se colliguntur, omissis reliquis, formatur idea universalis, uti traditum in §. 147. quæ vocatur *idea Generis* uti si fuerint: Cajus, Marcus, Paulus, Titius, Cornelius, conveniunt in eo, ut sint donati corpore humano & mente rationali, omissis omnibus reliquis modis, formo ex modis communibus ideam universalem *Hominis*, quæ est *idea Generis*.

§. 162. Verum considerando deinde res alias, uti Leporem, Bovem, Equum, Simiam &c. & attendendo ad corpora eorum & animam, potestatem & quadam specie intelligentiæ præditam, tum ad hominem corpore & mente præditum, colligo iterum communia, & formo ideam universalem generis, quæ est *idea Animalis*.

§. 163. Deinde considerando omnia alia corpora hujus universi, tum & animalia, & omitendo singulares modos, sed colligendo id commune, quod sint corpora, formo ideam corporis in genere: tum considero corpora, & spiritus,

tus, & spatium, quod sunt Entia sive aliquid, formo iterum ideam universalem, quæ etiam est idea generis: sed idea Entis, sive substantiæ in genere.

§. 164. Genus §. 161. vocatum fuit *Genus infimum*: genus autem §. 162. *Genus medium*, vel *subalternum*, & genus §. 163. *Genus summum*, cujus idea est universalissima omnibus minutis modis liberata, neque ullum aliud genus supra se agnoscens, cum acquisiverit altissimum abstractionis gradum. In genere autem medio aliquot modos a re cogitando rejicimus, aliquot retinemus, sed qui communes sunt aliis rebus, adeoque paucioribus abstractionibus usi sumus, quam in genere summo. In genere infimo paucissimos tantum rejecimus modos.

§. 165. Ex his liquet Genus summum posse esse tantum unicum; sed genus medium potest esse admodum diversum, prout plures paucioresve modos ex rebus rejecerimus.

§. 166. Logici etiam dividunt Genera in *Genus Proximum* & *Remotum*. In genere proximo pauciores modi sunt omissi, hinc hominis proximum genus est quod sit animal. In genere remoto plures modi omissi sunt, & ideo Hominis genus remotum est, quod sit substantia vel Ens.

§. 167. Olim a Logicis disceptatum fuit, an *Genus salvari possit in unica specie?* Id affirmaverunt, qui sufficere opinabantur, ut Universale possit inesse multis, quamvis hæc multa actu

non existant, modo esse possint: uti unus quidem modo Sol existit, sed non repugnat, quin plures sint, hinc Genus Solium esse posset: verum si plura esse nequeant, idea Generis perit, hinc cum unus modo esse possit Deus, unum spatium, horum idea Generis formari nequit, & ideo non semper genus in unica specie salvari potest.

§. 168. *Species* est idea universalis formata iterum ex modis iis, in quibus individua conveniunt, veluti Paulus, Cajus, Titius, conveniunt in eo ut sint Jureconsulti, vel Eruditi, vel nati in eadem regione, vel ejusdem religionis, vel donati mente rationali & corpore, unde formatur idea quædam universalis Jurisperitorum, Eruditorum, Civium, Fratrum, Hominis.

Est proinde idea speciei eadem ac idea Generis, sed generis infimi; saltem speciei idea est idea generis, sed alicujus inferioris, respectu generis superioris: hinc animal est species respectu Entis: Homo est species respectu animalis. Mas est species respectu hominis.

Adeoque ex specie differentiarum numericarum individuorum modo absunt.

§. 169. Id commune quod est in Individuis, & ad quod attendimus, potest valde differre, unde species orientur diversæ: v. gr. cum attendo ad Paulum, Cajum, Titium, quatenus instruuntur mente & corpore, formo ideam speciei, quod sint Homines. 2°. Deinde attendam ad eosdem, sed quatenus multos vixerunt annos, & spe-

speciei formata inde idea est senum. 3°. Attendo ad eosdem, quatenus plurimos autores evol-
verint & examinaverint, ac multa volumina
conscripserint, & speciei idea inde formata est
Eruditorum. 4°. Attendo ad eos, quatenus fidem
amplectuntur in S. S. traditam, & idea speciei
de iis est nunc Christianorum. 5°. Attendo ad co-
lorem eorum, qui in vultu reliquoque corpo-
re est albus, & ad regionem in qua vivunt,
speciei idea inde formata est Europæorum. 6°. At-
tendo ad eorum virtutem, mores, doctrinam,
& speciei idea inde formata erit piorum. 7°. At-
tendo ad eosdem, quatenus progenuerunt filios,
& idea speciei inde formata est, quod sint pa-
tres. 8°. Attendo ad eosdem, quatenus duxerunt
uxores, & speciei idea est, quod sint mariti.

§. 170. Qui igitur speciem quandam formare
studet, attendat ad plura individua, examinet
eorum modos vel prædicata, notet communia,
secernat differentias, comprehendendo commu-
nia speciem formabit.

§. 171. Omnia individua, quibus illa commu-
nia insunt, quæ ut quandam speciem forment,
volumus, sunt hac ratione res ejusdem speciei:
simili modo species, quibus communia sunt
omnia, quæ adscripsimus alicui generi, sunt
res ejusdem generis.

§. 172. *Differentia Specifica*, est quod in spe-
ciebus singulare est, & speciem a specie distin-
guit: hujus idea est *Tertium universale*. Ita sunt
spe-

species mas & fœmina : differentia specifica consistit in quibusdam organis.

§. 173. Nonnunquam plura simul concurrunt, quæ speciem a specie distinguunt, sed tum illud attributum, quod clarissime aut præcipue distinguit speciem à specie, differentiam specificam constituit. Ita Afri & Europæi sunt species: distinguuntur hæ crassitudine labiorum, naso, capillis, colore cutis: sed cum clarissime color diversus cutis in oculos incurrat, nigredo erit differentia specifica inter Æthyopem & Europæum.

§. 174. *Proprium* est *Quartum universale*, & vocatur Attributum simile in pluribus individuis, quod tamen non essentialiter toti speciei competit, adeo ut sine hoc species concipi possit, v. gr. Triangulum rectangulum rectilineum ab aliis Triangulis rectilineis discrepat, hac differentia specifica, quod unus angulus ei sit rectus: ex hoc recto trianguli angulo fluit, Quadratum hypotenusæ esse æquale duobus reliquorum laterum quadratis; id nunc est, *Proprium*, non enim competit toti speciei Triangulorum, sed omnibus & solis Triangulis rectangulis, adeoque est simile pluribus individuis, cum tamen non sit commune omnibus.

§. 175. *Proprium* distinguitur in quatuor species, sive modos. *Proprium primi modi* competit soli, sed non omni. Sive affirmari potest de solis individuis speciei, sed non de omnibus: sic soli homini convenit Philosophari, non tamen omnes

omnes homines sunt philosophi.

§. 176. *Proprium secundi modi* convenit *omni, sed non soli*. Ita omne extensum potest concipi in partes dividi, verum divisio in partes non soli extensioni competit, cum & tempus & numerus in partes dividi possint: convenit omni circulo, Quadrata ordinatarum esse in proportionem cum rectangulis sub segmentis: sed id convenit etiam Ellipsi.

§. 177. *Proprium tertii modi* competit *omni, soli, sed non semper*. Ita omnes homines, & soli homines ratiocinantur, usi sermone, non tamen semper ratiocinantur.

§. 178. *Proprium quarti modi* convenit *omni, soli, & semper*. Sic omni, soli, & semper Triangulo rectilineo convenit habere tres angulos æquales duobus rectis: Circulo convenit omni, soli, & semper a centro ad peripheriam habere rectas lineas æquales: Homini viventi omni, soli, & semper convenit, habere mentem rationalem cum corpore conjunctam.

§. 179. *Accidens* est quintum universale, est talis modus, qui salva specie abesse aut adesse rei potest: uti *Eruditio in homine*: *Calor, peluciditas in corpore*: *Accidens* universalibus adnumeratur, quia cum profertur vox *Eruditio*, hæc refertur ad plurimos homines, & quidem ad omnes, qui animum scientiis expoliverunt: veluti *calidum* ad omnia corpora calentia pertinet.

§. 180. *Accidens* autem, quamvis sit substantiæ

tia

tiz modus, potest tamen esse vera substantia, adeo ut tum dux simul sint substantiæ, sed quarum illa, quæ accedit, ut prioris modus consideratur: veluti *calidum in corpore*. Calidum enim illud est verus ignis; adeoque substantia a corpore, quod ipsum recepit, diversa: ita *homo vestitus* potest considerari tanquam quid compositum ex homine & vestibus, vestitum esse tamen respectu hominis ejus quendam modum indicat.

§. 181. Accidens quoque dividitur in *Separabile*, & *Inseparabile*. Separabile naturaliter tolli potest, veluti frigus ex corpore; febris tertiaria ab ægroto. Inseparabile a subjecto suo immediato, sive proximo, tolli naturaliter nequit, veluti cicatrix ex corpore animali; monoculus non fieri potest binoculus: nec nigredo tolli potest ex Æthyope.

§. 182. In his universalibus difficultates latent nonnullæ, quia enim tam pauca hucusque novimus de rebus universi; ab individuis ad species diversas simplicissimas, ab his ad altiores species, & quidem per omnes transeundo usque ad genera sine ulla omissione ascendere non licet: præterea quia res diversæ multa communia inter se habere possunt, prout tandem quædam communia collegimus, species constituere poterimus diversas, unde numerus specierum potest in immensum ascendere, quarum cognitio majoris oneris erit, quam utilitatem adferet: Insuper difficultas nasci potest, quando res quædam

dam ex una specie in alteram transit, quoniam tempore & statu transire dicitur: Nam homo est species animalis: monstrum quoque est species animalis; sit jam formosissimus Narcissus, qui pessimis incipiat variolis confluentibus corripri & decumbere, hæc faciem longis sulcis profundisque foveis deturpent, occæcent exesis oculis, nasi pinnis erosio, colore inducto rufo, variegato: Narcissus, qui antea homo, nunc monstrum appelletur: rogo quo temporis puncto, quoque mutationis statu, specie hominis relicta, ad speciem monstri transierit; cum mutatio vultus lento gradu processerit? Si Tabula a tyrone picta inter species difformium numeretur, peritus Apelles hinc inde vitia corrigat, transit tabula e specie difformium in speciem pulchrarum, sed quando ex una in alteram speciem transiisse dici potest?

§. 183. Determinatio etiam *Proprii* non est satis distincta, nam *Proprium* primi modi potest pro *Differentia* specifica haberi, quod enim convenit *soli* est differentia ab omni alio: cum conveniat soli homini philosophari, & philosophari distinguat doctos ab indoctis, patet hoc proprium, & differentiam specificam non differre: imo Philosophari ad *Accidentia* referri posset, cum homo possit non philosophari.

§. 184. *Idea Absolutæ* appellantur, quæ rem unam, non attendendo ad aliam, vel quæ rem simplicem, nullam connexionem cum alia re-

præ-

præsentantem, nullamque relationem cum alia habentem repræsentant: veluti est idea Pauli, Dei, Rhinocerotis, Puncti, Coloris rubri.

§. 185. *Idea Relativæ* exhibent aliquid mutux rationis; aliquid convenientiæ vel discrepantiæ, vel connexionem quandam, cum inter se comparantur: Res enim, quæ in hoc universo simul existunt, sunt aliarum respectu certo modo, hoc est sunt similes vel dissimiles, aliæ aliis majores minoresve, æquales aut inæquales: vel aliæ ab aliis oriuntur, hæ ab illis dependent &c. perceptiones ex hujusmodi comparisonibus oriundæ, sunt perceptiones Relationum.

§. 186. Relationes hujusmodi non sunt aliquid, quod tanquam Ens actu existit, sed sunt tantum notiones, sive ideæ ab animo nostro formatæ occasione alterius ideæ, qua cum comparantur: idcirco inutiliter extra animum harum idearum prototypon quæreretur; formantur enim occasione comparisonum: nam in ipsa re seorsum sumpta, nihil cognoscitur vel invenitur, quod spectat relationem.

§. 187. Verba, quæ ideas comparatas exprimunt, vocantur *Termini correlati*, quales sunt Pater & Filius: Gigas & Pygmæus: Calidum & Frigidum: Rex & Subditus.

§. 188. Plurimæ divertæque hujusmodi sunt relationes, & veluti sunt quatuor idearum genera, nempe Substantiarum, Modorum, Substantiarum cum modis, & Relationum, ita quoque

que Relationes horum quatuor formari possunt. Nam Deus creator est relatio inter duas substantias, quarum altera est Deus, altera Mundus. Inter modos est asperum & læve: Humanum & barbarum: magnum & parvum.

Inter modum & substantiam est Ferrum calidum.

§. 189. Relatio est inter relationes, cum intelligo Aquilam sua magnitudine magis superare Culicem, quam Bos superat Canem: in omni proportionem locum habet relatio, & cum plurimæ res inter se comparantur.

§. 190. Relationes instituuntur inter ideas simul præsentibus occasione rerum præsentium, vel inter ideas, quæ ambæ, vel quarum altera ex memoria tantum revocatur; in priori casu mens videt clarissime relationem, eique longe melius fidere poterit, quam in posterioribus casibus, in quibus valde sæpe aberrat a verò: ut patet in gustando Vino variis temporibus, & in diversis locis, quod licet ex eodem dolio promptum, differre videtur, sed simul comparatum cognoscitur idem: hoc quoque locum habet in magnitudine rerum visarum, in Tonis auditis, in Odoribus, & plurimis aliis occasionibus.

§. 191. Diximus supra voces adnecti ideis, atque unam vocem uni ideæ esse adnectendam: sed sæpius evenit, ut voci, præter ideam, adhuc aliam ideam adnectamus, quam vocare licet *Secundariam*, hæc non est ut in ambiguis, sed

sed est idea, quæ fluit ex priori, aut quam mens sibi simul cum priori proponit, tanquam ei adnexam. Veluti si quis alteri dixerit, *Mentis es*, quod notat, *veritatem non locutus es*. Sed præterea, animo maligno veritatem non es locutus.

§. 192. Hæ ideæ secundariæ excitantur vocis intentione, remissione, blanditiæ, oris aut corporis contorsione, gestibus aliisque signis, quæ plurimas verbis ideas addunt, significationes mutant, augent, minuunt, pro lubitu loquentis, & occasione varia, qua proferuntur: hinc eadem verba sunt contumeliosa vel blanda: alia sunt nunc verecunda, nunc turpia: Si quis mortua uxore se dolere dicat, sed ridenti vultu, indifferenti vultu, gemitu & lacrymis, alias ideas in auditore excitabit. Ideo etiam qui docet, aut orat, pro varia qua pollet eloquentia, magis minusve auditorum animos commovebit, & alias in iis excitabit ideas, quam si auditores iidem tantum legissent conscriptam eandem orationem.

CAPUT SECUNDUM.

De Judiciis & Propositionibus.

§. 193. **Q**Uando Mens duas ideas sibi sistit præsentēs, easque comparat, coniungitque aut separat, tum utitur iudicio: adeoque *iudicium* est duarum idearum

rum comparatio, & perceptio relationis, quam inter se habent; nam post relationis perceptionem sequitur idearum conjunctio vel separatio.

§. 194. Inter Philosophos nata fuit controversia, utrum Judicium ad Intellectum, an ad Voluntatem pertineat: Sed non pertinere ad hanc patet, quia voluntas ea est animi facultas, qua ex variis judiciis vel ratiociniis præsentibus id eligit, quod sibi videtur optimum: cum in judicio tantum fiat perceptio relationis inter duas præsentis ideas, sive percipitur nexus inter duas ideas, circa quem nexum animus liber non est; hic proinde non fit electio, veluti in voluntate. 2. Voluntas præcedere solet judicium, uti cum volo cogitare de duobus metallis, ut judicem quodnam sit alicui machinæ convenientissimum. 3. Quando voluntatis determinatione cogitabimus de hac illave re, non agitur de judicio rem illam spectante: Ex quibus patet Judicium non pertinere ad Voluntatem, sed ad Intellectum.

§. 195. Quoniam in judicio duæ ideæ animo debent esse præsentis, patet judicium ferri non posse, quando rei idea nondum fuit formata; adeoque *de re ignota ferendum judicium non est.*

§. 196. Sed ut judicium verum bonumque sit, oportebit ut rei & prædicati veram animus formaverit ideam, & claram. Tum ut ideam ab omni parte examinet, antequam relationem inter hanc aliamque intercedere affirmet aut

D

neget:

neget: adeoque non festinanter, nec de rebus obscuris judicandum erit.

§. 197. Quia sæpe animus ideas rerum non existentium sibi fingit præsentēs, quotiescunque relationem inter duas ideas percipit, cavere oportet, ne realem existentiam rerum, quas exhibent, inde concludamus.

§. 198. Quando Judicium exprimimus verbis, quæ ideis illis adnectere didicimus, oritur *Propositio, Effatum, Enunciatum, vel Pronunciatum*. ideo Judicium est proprie *Propositio Mentalis*, & *Effatum* est *Propositio Verbalis*, uti non male notavit Lockius.

§. 199. Propositiones Mentales & Verbales non, prout par erat, distinguuntur semper, cum difficulter seorsum tractari possunt, quoniam maxima hominum pars verba idearum loco concipiunt, cum judicabunt, aut de rebus ratiocinabuntur, in primis si rerum compositæ fuerint ideæ; veluti cum agitur de Gloria, virtute, pietate, eruditione: animus enim tum nominibus loco idearum utitur; quia ideæ sunt imperfectiores, confusiores, & magis indeterminatæ, quam verba; ideo hæc tanquam clariora & faciliora animus sibi repræsentat; & semper postea revocat, non amplius ad eorum ideas attendens; imo sunt multi homines, qui nunquam horum nominum ideas examinaverunt, de virtute, gloria, &c. non tamen adeo male judicantes.

§. 200.

§. 200. Si animo clara & distincta sit idea subjecti & prædicati, ut & relationis prædicati ad subjectum, sive nexus inter ea, vel separationis; tum clarum, & distinctum formare potest iudicium.

§. 201. Si præterea animus perspiciat deinde rationem, ob quam prædicatum conveniat, vel non conveniat subjecto; iudicium format adeo clarum & distinctum, ac potest, cui acquiescit tuto.

§. 202. Iudicium est vel *Affirmativum*, vel *Negativum*: in Affirmativo animus percipit convenire relationem inter duas ideas: in Negativo percipit ideas inter se non convenire.

§. 203. Ideo propositiones etiam sunt *Affirmativæ* vel *Negativæ*. Cum vero animus relationem inter duas ideas non percipit, adeoque nec eas discrepare, nec convenire, suspendit iudicium, sive ab affirmando & negando abstinere, hoc est dubitat.

§. 204. Adeoque propositio affirmativa exprimit iudicium affirmativum: propositio negativa exprimit iudicium negativum: veluti *Deus est ab æterno. Deus non est dependens.*

§. 205. Idea quæ affirmatur, aut negatur de altera, vocatur *Attributum* vel *Prædicatum propositionis*. De qua idea aliquid affirmatur, vel negatur, vocatur *Subiectum*. Ex. gr. *Mundus est creatus. Mundus hic est subjectum: creatus est prædicatum.*

§. 206. Ideo quodcunque prædicatur de Subiecto, erit vel ejus attributum vel modus; si-
ve semper subiecto inest, vel per accidens; velu-
ti *Corpus est impenetrabile*; impenetrabilitas sem-
per adest corpori; *Corpus est rotundum*; rotundi-
tas per accidens inest corpori.

§. 207. Verba quibus subiectum & prædi-
catum propositionis exprimuntur, vocantur a
Logicis *Termini*.

§. 208. Hi termini in propositione conjun-
guntur copulâ, quæ affirmationem aut negatio-
nem determinat, siue nexum inter subiectum
& prædicatum ponit, vel tollit; exprimiturque
ope verbi *Est*, vel *Non est*; uti *Homines sunt crea-
ta*: *Homines non sunt ab æterno*.

§. 209. Plerumque animus judicaturus sibi
proponit ideam rei siue Subiecti, & ideam præ-
dicati vel modi, perpenditque utrum modus
subiecto conveniat vel non: veluti *Tabula est
rotunda*; *Tabula non est rotunda*; ubi rotundum
esse, vel non rotundum esse, modus est.

§. 210. Proinde animus naturaliter primum
cogitat de Subiecto, deinde de Prædicato, tan-
dem de Copula. Non tamen terminos eo ordine
semper ponit, quibus propositionem exprimit.
Linguarum natura in hisce expressionibus dif-
fert; nihilominus propter hunc naturalem co-
gitandi ordinem aliqui cum Ramo Subiectum
vocaverunt terminum antecedentem propo-
sitionis, & prædicatum consequentem.

§. 211.

§. 211. Nonnunquam tamen animus duas ideas substantiarum jungit, quarum altera tanquam alterius modus habetur : uti *Nubes est Vapor* ; *Sol est ignis* ; *Stella est corpus* : Hic vapor, ignis, corpus, sunt veræ substantiæ, sed quæ considerantur uti modi, & proinde sunt vera prædicata.

§. 212. Propositiones igitur sunt *Affirmativæ*, vel *Negativæ*. In propositionibus affirmativis asseritur prædicatum convenire subjecto: ad id autem necesse non est, ut ambo se exhauriant sive in omnibus convenient: sed sufficit ut aliqua convenientia, sive communis mensura iis insit: uti si dixerim *Furtum est peccatum*, convenientia amborum est transgressio Legis, quæ est communis mensura ; verum non in omnibus conveniunt, cum omne peccatum non sit furtum.

§. 213. In propositionibus *Negativis* prædicatum a subjecto separatur: uti *Lapis non cogitat*: in his propositionibus negativis, ut unum dicatur *non esse* alterum, non necesse est, ut nulla iis sit communis mensura, seu nihil sit, in quo convenient; sed saltem ut id, in quo conveniunt, non exhauriat prædicatum, quamvis conceptum subjecti interdum exhaurire possit: uti *Animal non est lapis*: conveniunt in eo, quod ambo sunt corpora, creata, finita, dependentia &c. verum non conveniunt, quia alterum potestate se ad lubitum movendi est præditum, alterum non: hoc est corpus organicum, alte-

rum non: quæ sufficiunt ut unum negetur de altero: adeoque necesse est, ut idea totalis prædicati non reperiatur in subiecto, licet ejus partes quædam subiecto conveniant.

§. 214. In propositionibus negativis plerumque inveniuntur particulæ *non*, *minime*, *baud*, *nequaquam*, sed & adhibentur nomina, & verba, quæ implicite has particulas continent, & proinde discrepantiam subiecti a prædicato notant: qualia verba sunt *discrepare*, *dissentire*, *alienum esse*, *difforme*, *dissonum*, *innocuum*, *impigrum*: nam notant non convenire, non conforme, non consonum esse, non nocens, non iners.

§. 215. Quia omnes propositiones constant ex Subiecto & Prædicato, quod copulâ nectitur vel separatur, in qualibet propositione tria erunt, duo termini, quorum unus subiectum, alter prædicatum, tertium copulam continebit: veluti *Titius est Juriconsultus*.

§. 216. Quamvis in plurimis propositionibus vel leviter attendenti appareat, quis terminus sit subiectum, quis prædicatum, dantur tamen propositiones, in quibus ambigui sunt termini, uter prædicatum, an subiectum sit, quod ex sensu præcedentium vel sequentium, plerumque erui potest: uti *Animal est homo*, *Lignum est Statua*. Ambiguitas oritur, quia ab ordine cogitandi aliquando subiectum vel prædicatum pendet: cogitare enim prius possumus de subiecto, deinde de prædicato; aut

or-

ordine contrario: Si ergo fluctuemus, nescii quid subiectum, quid prædicatum sit: attendamus quodnam nomen no- ret genus aliud altero, vel quodnam sit genus, quæ species; tum semper species erit subiectum, genus erit prædicatum; proinde in exemplis, Homo est species, Animal genus. Statua species, Lignum est genus.

§. 217. Sed dantur propositiones indifferentes, in quibus sumi pars pro subiecto, vel pro prædicato ad libitum potest: veluti *Soli Deo gloria*. Hic subiectum potest esse utrumque, vel Deus vel gloria. Deus est subiectum, quia de eo affirmatur, ipsi soli deberi gloriam: gloria est subiectum, quia de hac affirmatur, quod competit soli Deo: sed utrumlibet sumatur pro subiecto, erit alterum pars prædicati.

§. 218. Termini sunt *Simplices* vel *Complexi*. *Simplices* exprimuntur una voce, uti *Tabula*, *Domus*. *Complexi* exprimuntur plurimis vocibus, uti *Princeps Philosophorum*; *Dierum longissimus*. *Maximum corpus Systematis planetarii*.

§. 219. Propositiones sunt *Complexæ*, vel *Incomplexæ*. *Complexæ* constant ex subiecto, copula, & prædicato, uti *Mundus est creatus*. *Incomplexæ* tacite unum alterumve terminum in se includunt, qui non exprimitur, veluti *Cajus studet*. *Fuimus Troes*. quod idem est ac, *Cajus est studens*. *Nos fuimus Troes*. Interdum una vox integram propositionem efficit, uti *Veni*,

vidi, vici; quod indicat, Ego fui veniens, Ego fui videns, Ego fui vincens: Adeoque vel latet subiectum, vel copula, vel cōpula & prædicatum: Si enim rogatur, quis hoc facit: respondeatur *Ego*: latet copula & prædicatum, quia indicatur, *Ego sum faciens*. Quid in propositione omissum sit, facile animus sua sagacitate implet: brevisitas Sermonis, quam naturaliter amamus, fecit, ut hujusmodi ellipses in propositionibus sint frequentes. Si errorem vel obscuritatem metuamus, omissa restitui possunt.

§. 220. Sunt propositiones *Simplices* vel *Compositæ*.

§. 221. Simplex propositio uno tantum subiecto & prædicato constat; siue fuerit affirmativa siue negativa: uti *Deus est æternus. Homo non est ab æterno.*

§. 222. Ut propositio sit simplex, non necesse est ut subiectum uno nomine exprimatur, quia propter nominum defectum aliquando res una pluribus vocibus est exprimenda: uti *Id sine quo vita transigi non potest, est ad vitam necessarium*: Subiectum est: *Id sine quo vita transigi non potest*. Prædicatum est, *necessarium ad vitam*. *Sapientis non est dicere, non putabam*. Subiectum est, *dicere non putabam*; Prædicatum non est *sapientis*.

§. 223. Ad propositiones simplices referendæ sunt *Identicæ*: in quibus terminus affirmatur de se ipso, siue subiectum & prædicatum uno

uno eodemque verbo aut termino exprimitur: uti *Homo est homo. Paulus est Paulus.* Sed hujusmodi propositiones sunt frivola & inanes, nihilque nos docent, licet sint verae, nam ideas nostras non determinant ulterius, nec aliquid explicant.

§. 224. *Propositio reciproca* vocatur, cujus prædicatum æque late patet ac subjectum, adeo ut prædicatum pro subjecto capi possit, atque ita propositio converti: veluti *Spiritus est Ens intelligens; Ens intelligens est spiritus. Deus est spiritus infinitus; spiritus infinitus est Deus.*

§. 225. *Propositio reciproca* erit vera, si prædicatum sit proprium subjecti, eique tantum competat; si enim alteri quoque rei conveniret, non potest propositio reciproce sumta esse vera, veluti *Corpus est Ens creatum. Ens creatum est corpus:* non est hoc verum, quia creatum esse convenit aliis quoque rebus, præterquam corporibus.

§. 226. Dantur quoque *Propositiones vagæ*, quæ a nonnullis ex classe propositionum expunguntur, quales sunt *Interrogatoriæ, Imperatoriæ, Optativæ, Exclamatoriæ, Objurgatoriæ*, in quibus scopus loquentis non est, aliquid affirmare aut negare: proinde in se spectatæ nec sunt verae, nec falsæ: uti *Sta Sol. Siste gradum viator. Quo vendis? Quid agis? Utinam valeas! O me futurum miserum!* An hæ propositiones in animo ejus, ad quem diriguntur, plus quam
sim.

simplicem apprehensionem excitant? cum animus in nuda contemplatione idearum non subsistit, sed insuper determinatur ad respondendum, vel dicta facienda; minus autem quam iudicium excitant, quia animus his auditis propositionibus, nec aliquid affirmat, aut negat.

§. 227. Sunt & propositiones *Simplices Complexæ*. In his terminus unus aut alter, vel uterque, complexus est: hoc est subiectum vel prædicatum, vel utrumque verbis complexis exprimitur.

§. 228. Quia subiectum & prædicatum constituunt materiam Propositionis, dicuntur propositiones *complexæ in materia*. veluti *Grine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus, Rem præstas Zoile*; hic cadit complexio in subiectum: In prædicatum vero cadit complexio, *Pieras bonum est, beatum faciens etiam in rebus maxime adversis*. In subiectum & prædicatum cadit complexio sequenti in exemplo, *Corpus in systemate planetario maximum radios luminis quoquo versus ex se diffundit*.

§. 229. Sunt propositiones quoque *Sensu complexæ*, in quibus tacite aliquid includitur, quod reticetur, cum supponitur ex more loquendi cognitum: veluti *Rex Gallie, qui hoc tempore regnum Gallie moderatur, bellum gerit. Herus hoc iussit*, indicat, *Meus Herus, cui nunc servio, hoc iussit*.

§. 230. Propositiones, quæ verba activa in se complectuntur, simili modo possunt haberi comple-

plexæ: uti *Milo occidit Clodium*, notat *Milonem occidisse aliquem, qui appellatus erat Clodius*.

§. 231. Sunt & propositiones *Complexæ in Forma*, quando subjectum & prædicatum propositionis est simplex, nec ab adjecta forma mutatur, sed affirmatio aut negatio certo modo afficitur, limitatur, aut augetur: Formulæ quæ hujusmodi propositionibus adjiciuntur sunt, *judico, affirmo, statuo, nego, dico, volo, nolo, veto, ratio jubet, videtur, certum est &c.* simplex foret propositio, *Terra est rotunda*, sed complexa erit in forma sequens, *Mibi videtur terram esse rotundam; affirmo terram esse rotundam &c.*

§. 232. Propositiones *Modales* appellatæ fuerunt, quibus indicatur, quomodo prædicatum relationem habet ad subjectum: affirmatio vel negatio afficiebatur sequentibus formis, *Necesse est, Contingens est, Possibile, Impossibile est*: uti, *Necesse est ut homo sit Animal; Contingere potest ut homo sit Animal: Possibile est ut homo sit animal; Impossibile est ut homo non sit Animal*. Hæ propositiones quoque adverbialiter exprimuntur, uti, *Homo necessario est animal*. Verum omnia pene adjectiva & adverbia propositiones complexas certo modo reddere possunt, atque indicare, quomodo prædicatum conveniat vel non: uti *justum est parentes honorari, decorum est pro patria mori*.

§. 233. Propositiones etiam sunt complexæ, quæ secundam aliquam in se recipiunt, hæc ve-

ro appellatur *Incidens* . veluti *Alexander* , qui fuit *Philippi filius* , *Asiam subegit* . Principalis propositio est , *Alexander Asiam subegit* ; Incidens est , *qui fuit Philippi filius* .

§. 234. Propositiones incidentes sunt *Explicativæ* , vel *Determinativæ* .

§. 235. Explicativæ incidentes id explanant, quod in subjecto latebat; neque refert, an id semper conveniat, an sit tanquam accidens: modo illi generaliter & secundum integram extensionem conveniat. *Homo* , qui est *animal rationale præditum* , *cantare potest* . *Pentateuchum* , quod *quinque libros a Moyse conscriptos continet* , est *divinæ originis* .

§. 236. Determinativæ incidentes subjecti significationem restringunt, ita ut id non capiat secundum totam suam latitudinem, sed tantum pro parte: *Homines* , qui *virtutem colunt* , *omni laude sunt digni* .

§. 237. Utrum propositio incidens sit explicativa, an determinativa, tantum ex sensu cognosci potest, quamobrem attendendum est ad verba, quæ præcedunt aut sequuntur propositiones huiusmodi complexas: nam possunt propositiones eadem incidentes esse Explicativæ, aut Determinativæ. v. gr. *Hippocrates* , qui fuit *Medicorum princeps* , *suo tempore excelluit* . Verba , qui fuit *Medicorum princeps* , sunt determinativa, quando attendebam ad Hippocratem Chium Mathematicum, nunc enim determino Hip-

pocratem Medicum. Sed quando non cogitabant de alio Hippocrate, quam de Coſſo, verba *qui fuit Medicorum princeps*, sunt Explicativa. & ideo ex ſimplici enunciatione propoſitionis, quæ Incidentem continet, determinari hic ſemper non poteſt, qualis ſit Incidens, ſed id ex aliunde cognitum eſt colligendum.

§. 238. Propoſitio complexa, in qua eſt incidens, eſt vera, quando tam propoſitio principalis, quam incidens, eſt vera: ſi autem alterutra ſit falſa, tota complexa eſt falſa: quia principalis propoſitio cum incidente conſideratur ut una. Vera eſt tota hæc, *Mens humana, quæ eſt ſpiritalis, eſt immortalis*. Sed ſi Incidens ſit vera, cum principalis ſit falſa, tota propoſitio eſt falſa: veluti hæc, *Alexander magnus, qui fuit filius Philippi, Americanos ſubegit*. Sit principalis vera, ſed incidens falſa, iterum eſt tota propoſitio falſa, veluti hæc: *Alexander, qui fuit filius Jovis, Perſas ſubegit*.

§. 239. Propoſitiones incidentes determinativæ raro ſunt falſæ, quoniam prædicatum propoſitionis incidentis non ſimpliciter affirmatur de ſubjecto, quod præcedit, ſed tantum id reſtringit: ideo fieri poteſt, ut in rerum natura id non obtineat, quod prædicatum incidentis de ſubjecto affirmat: ſed ſufficit, ſi obtinere poſſit, & ſi daretur, ut tum prædicatum propoſitionis principalis conveniat ſubjecto. v. g. *Judices qui nullis affectibus abrepti æqua lance omnia penſitant,*
omnis

omni laude sunt digni. Forte hujusmodi iudices nullibi dantur, attamen esse possent; si darentur, omni laude digni forent. Ideo falsitas incidentium propositionum plerumque hæret in Incidentibus explicativis.

§. 240. Aliquando dantur plures propositiones Incidentes simul in propositione principali, verum ejusmodi propositiones sunt inelegantes, & merito rejiciendæ: veluti *Julius Cæsar, qui fuit fortissimus Romanorum, qui magnam partem Terrarum orbis subegerunt, fuit coætaneus Ciceronis*.

§. 241. Contingit interdum, ut non satis manifestum sit, quænam Incidens, quænam principalis propositio sit; nisi id ex sensu præcedentium, vel sequentium eruatur: si enim dixerò, *Omnes Philosophi affirmaverunt, Gravia ad centrum mundi ferri*. Duas habebimus propositiones, quarum altera est, *Omnes Philosophi affirmaverunt*; altera est, *gravia ad centrum mundi ferri*. Si igitur propositio principalis sit, *gravia ad centrum mundi ferri*, atque de eo egerim, tum incidens erit prima propositio. Verum si agatur, an *Omnes philosophi affirmaverint id*, an tantum aliqui, tum hæc est principalis propositio, quod proinde cognoscitur ex toto contextu præcedentis vel sequentis sermonis.

§. 242. Propositio *Universalis* est, cujus subiectum universaliter capitur, quantum potest, hoc est in tota sua latitudine vel extensione: adeo ut totum genus exhaustiat, & plerumque

ad.

adduntur voces *Omne*, *Nullum*, *Quicquid*, *Universum*, *Nihil*, aut aliæ æquipollentes. Veluti *Omnes homines sunt peccatores*. *Quicquid cogitat est Spirituale*. *Nulli homines fuerunt ante Adamum*. *Nihil mere corporeum cogitat*. Proinde Universalitas propositionis pendet ab universalitate subjecti: prædicatum vero affirmatur vel negatur de omnibus individuis, quæ sunt in subjecto. Subjectum igitur consideratur ut genus, quod comprehendit sub se species, & individua: ideo hujusmodi propositiones universales constituunt Sermonis compendium, quo singula individua uno nomine complectimur: hoc modo propositiones formamus simplices, quæ alioquin forent compositæ: nam simplex est propositio, *Omnes homines sunt peccatores*: sed composita foret, si individua enumerassem: uti *Titius, Cajus, Paulus &c. sunt peccatores*.

§. 243. *Singulares propositiones continent unum subjectum, vel individuum & singulare: uti Aristoteles fuit praeceptor Alexandri Magni.*

§. 244. Non necesse est in singulari propositione, ut modo unum sit subjectum, possunt inesse plura, sed quæ omnia considerantur uti unitas, vel unum individuum: sic *Populus Romanus potentissimus fuit*. In qua singulari propositione populus Romanus consideratur ut unitas, vel una res.

§. 245. *Singulares propositiones aliquando determinantur ope pronominum Hic, Ille, Ipse, Is.*
uti

uri *Hic Milo Crotoniates est robustus. Ille est be-
nos. Ipse dicit.*

§. 246. Propositiones singulares ad generales referri solent, quia veluti in Universalibus prædicata toti subiecto attribuuntur; ita quoque attribuuntur in singularibus. *Aristoteles fuit acutissimus. prædicatum acutissimus toti Aristoteli tribuitur.*

§. 247. *Particulares propositiones* continent subiectum minus late extensum quam in Universalis propositione; latius tamen extensum quam in singulari: adeo ut subiectum non complectatur omnes species, vel omnia individua, sed tantum quædam. Subiectum igitur non est singulare, sed aliquid amplius; non est universale, sed aliquid minus: veluti *Aliqui homines sapiunt.*

§. 248. Voces *Aliqui, nonnulli, multi, plurimi, non pauci. Fere omnes, Usplurimum, pars, major pars, minor pars &c.* hisce propositionibus præfigi solent: quæ restringunt subiectum ad partem indeterminatam suæ extensionis: hinc ideæ terminorum has propositiones constituentium semper sunt vagæ, quæ in propositionibus universalibus & singularibus sunt determinatæ.

§. 249. Quia propositiones particulares sunt minus generales universalibus, continebuntur in universalibus, nam *aliqui homines* continentur in *omnibus hominibus.*

§. 250. Propositiones sunt *Determinatæ, vel Indeter-*

determinata. Determinata five *Finite* dictæ sunt, in quibus subjectum totum est determinatum, five id fuerit singulare, vel universale: hoc est, in quibus signum quantitatis est expressum. uti *Hic Alexander fuit Macedo. Omnes homines sunt mortales.*

§. 251. *Indeterminata* five *Infinite*, vel & *Indefinita* sunt, quæ singulares non sunt, & omni expressa universalitatis, vel particularitatis nota carent: five in quibus signum quantitatis non est expressum. uti, *Homines sunt creati.* vel *homo est creatus.* quæ propositio non est singularis, cum non de re una, sed de toto genere hominum legatur; neque adsunt voces, quæ partem aliquam hominum, vel omnes omnino homines exprimant.

§. 252. Propositiones *Indeterminatae* aliquando sunt particulares, aliquando universales: veluti cum *Isocrates vocabat Persas homines, indolis corruptissimæ* aut cum *Britanni* dicuntur *optimi Mathematici.* tum propositiones sunt particulares. Quando autem dicitur *Corpora non sunt ab æterno. Virtutes sunt æstimandæ,* tum sunt propositiones universales.

§. 253. Quotiescunque occurrunt propositiones *Indeterminatae*, semper ad sensum auctoris attendere oportet, tum ad linguarum genium & usum loquendi, priusquam judicemus, utrum propositiones universales, an particulares sint: homines enim universalia iudicia sapientie non

raro tamen iudicia particularia, plus minusve late patentia propositionibus indefinitis exprimere solent. Si propositio indeterminata latissimo sensu sumpta manifestam absurditatem complecteretur, sive si prædicati relatio non competat toti subjecto, universalissime sumpto, concludere licet propositionem esse particularem; veluti cum dicuntur fuisse *Pharisæi clementes in pœnis. Flandri optimi pictores*. Absurdum foret clementiam in pœnis asserere de omnibus Pharisæis, vel peritiam pingendi omnibus inesse Flandris; adeoque hæc propositiones erunt particulares. Si vero propositio determinata non contineat in se manifestam absurditatem universaliter sumpta, & prædicatum convenire possit toti subjecto; oportebit attendere ad sensum auctoris, vel ejus loquendi consuetudinem; & an hyperbolis uti fuerit assuetus. *§. 254.* Sed & considerare oportet in hisce Indeterminatis, an prædicatum spectet naturam subjecti, sive proprietatem semper in hærentem, an vero accidens aliquod: si spectet proprietatem inseparabilem, erit propositio universalis, uti *animi humani facultate cogitandi sunt præditi*. Indicat *Omnes animos humanos*. Si vero spectet prædicatum accidentia, potest propositio esse particularis, uti *Homines sunt docti*. Hinc evenit, ut nonnullæ propositiones infinitæ, in rigore sumptæ, non sint veræ; veluti hæc *Eruditi sunt sapientes*.

§. 255. Cum omnes propositiones Universales ejusdem extensionis vel latitudinis non sunt, Logici quintuplicem universalitatem posuerunt. 1°. Absolutam. 2°. Physicam. 3°. Moralem. 4°. Genarum. 5°. Speciei.

§. 256. Universalitas absoluta, quæ & Metaphysica, & Mathematica appellatur, nullam patitur exceptionem: estque Universalitas perfecta, quæ aliter esse nequit; sunt hujusmodi propositiones æque affirmativæ ac negativæ. uti *Omne triangulum habet tres angulos. Nulla corpora cogitant.*

§. 257. Universalitas Physica, cum propositio naturaliter est universalis & vera, sed pati potest exceptiones, quando casus sunt præternaturales, & proinde rarissimi: veluti *Omnes homines sunt dotati duobus brachiis, duobus pedibus, duobus oculis. Omnes homines sunt mares vel femina. Nulli homines a nativitate surdi sermocinari cum aliis possunt.*

§. 258. Universalitas moralis est, cum propositio ex usu linguæ & moris universalibus vocibus hyperbolice pronuntiatur, cum tamen particularis tantum sit, & sensum arctiorem verbis complectatur, de hominatione a plurimis casibus desumpta: veluti in Epist. ad Philipp. Cap. 2. *Omnes querunt quæ sua sunt, non quæ sunt Jesu Christi.* hic vox omnes eadem est ac plerique, plurimi, maxima pars. & in Evang. Joan. Cap. 3. *Testimonium ejus nemo admisit, nec hoc est per-*

duci. Pari pacto alii scriptores per *omnes* intellexerunt multos. uti *Omnes adolescentes sunt bilares*. hoc est *plerique* vel *multi*. Hujusmodi propositiones, quoad individua non sunt necessario veræ, adeoque ex iis conclusiones particulares tantum poterunt elici & cum cautela.

§. 259. *Universalitas* generum dicitur, quando propositio de generibus singulorum universaliter pronuntiatur, quæ non de singulis generum est accipienda; veluti *Omnia animalia in Arca Noachi sunt conservata*. Christus objiciebat Pharisæis, *decimatis omne olus*. Paulus in Epist. ad Corinth. Cap. 15. *Christus in se suscepit omnes languores*. *Omni*bus functus est honoribus.

§. 260. *Universalitas speciei* est, quando subiectum ad certam speciem cum quadam conditione restringitur. uti, *Sunt omnes homines iusti per gratiam Jesu Christi*. *Omnes per Jesum Christum vivificantur*.

§. 261. *Universalitas, Singularitas, Particularitas*, vocatur à Logicis *Propositionum Quantitas*.

§. 262. *Quantitas* hæc est maxima in universalis propositione. Media in particulari. Minima in singulari.

§. 263. Huc usque de propositionibus Simplicibus egimus, jam de Compositis agendum erit. *Propositio composita* appellatur, quæ constat ex pluribus Subiectis & uno prædicato, vel ex uno subiecto & pluribus prædicatis, vel ex pluribus subiectis & prædicatis simul. veluti *Mercu-*

curius & Venus sunt planeta Soli proximi. Pius amat, colit, & veneratur Deum. Angeli & homines sunt creati a Deo & dependentes.

§. 264. Propositionum compositarum sunt sex species. 1°. Copulativa. 2°. Disjunctiva. 3°. Conditionales. 4°. Causales. 5°. Relativa. 6°. Discretiva.

§. 265. In Copulativis propositionibus plura Subjecta, vel plura Prædicata, vel multa subjecta & Prædicata simul conjunctione copulativa &, nec, conjunguntur: adeoque sunt affirmativæ & negativæ: sed si negativæ fuerint, plerumque tum propositio a negatione incipit, uti *Demosthenes & Cicero fuerunt Oratorum discretissimi. Sperat infauis, metuit secundis alteram sortem bene præparatum pectus. Non domus, aut fundus, non æris acervus & auri agros domino deduxit corpore febres, non animo curas.*

§. 266. Pendet veritas propositionis copulativæ a veritate omnium partium simul, sive ut omnes propositiones simplices, in quas resolvitur, sint veræ: quarum si una vera non sit, tota propositio est falsa. Vera hæc est. *Mors & vita humana pendet a Deo.* utraque enim pars est vera. Sed falsa hæc est *Sol & Luna sunt vera Luminaria.* quamvis enim Sol sit verum Luminare, Luna id non est.

§. 267. Refutari potest propositio copulativa variis modis: vel negando alterutrum subjectum convenire prædicato: vel negando ambo
sub.

subiecta convenire prædicato: vel restringendo alterutrum aut utrumque subiectum: uti *Bona & mala, veritas & error proveniunt a Deo*, conceduntur tria priora subiecta convenire prædicato, negabitur de errore. *Mercurius & Vannus proprio lumine splendent*, negatur de utroque subiecto prædicatum. *Scorta & homicida etiam intrant in regnum caelorum*: distinguo, non qui scortantur & homines occidunt, salvabuntur, sed qui olim scortabantur, & postea mores suos correxerunt, vera acti poenitentia.

§. 268. Disiunctivæ propositiones sunt, in quibus plura subiecta vel prædicata connectuntur particulis disiunctivis *Aut, vel, sive, &c.* veluti *Aut amat, aut odit mulier. Vel Rex, vel Magistratus, aut Subditi sunt laudandi. Homines vel utilitate, vel metu, vel ambitione, vel virtute, vel officio ducuntur.*

§. 269. Adeoque disiunctivæ propositiones componuntur ex pluribus membris, quorum quodlibet aliquid ab altero diversum ponit: hæc membra sunt multa subiecta connexa uni prædicato; vel plura prædicata connexa uni subiecto; in his tamen non determinatur, quodnam subiectum prædicato, vel quodnam prædicatum subiecto competit.

§. 270. Aliquando membra sunt directe sibi opposita, sive quorum unum involvit negationem alterius, sive unum ponit, quod alterum tollit, uti *Vel Sol moveatur circa Terram, vel Terra*

ra circa Solem, Vel lux est corpus, vel non est.

§. 271. Ut propositiones Disjunctivæ sint bonæ & veræ, necesse est, ut omnia enumerentur membra, quæ dari possunt, & convenire subiecto vel prædicato: vel ut vera membrorum detur oppositio, quæ tertium non admittat: Si autem omnia membra enumerata non fuerint, propositiones disjunctivæ sunt imperfectæ, & non valent; quia fieri potest ut inter enumerata membra nullum habeat illam relationem ad Subiectum, quam debebat habere: Nam scopus est harum propositionum, plerumque unum affirmare membrum, reliqua tollere; si igitur omnia membra non adfuerint, affirmato uno tolluntur simul omnia, quæ interdum tollenda non erant: adeoque non valent hæ propositiones, *Diana vel est alba, vel nigra*, cum possit esse flava, rufa, fusca &c. *Ædes sunt novæ, vel veteres*. possunt enim esse intermediæ alicujus ætatis, *Cælum est serenum, vel atrum*, cum possit esse subnubilum, nubilum, nebulosum &c.

§. 272. Raro cum prædicata sunt comparativa, terminorum duorum vera oppositio datur, etiam si hæc prima fronte appareat, quoniam varii gradus intermediarii intercedere possunt: uti *Cajus est peritus jureconsultus, vel imperitus*. Possunt esse varii gradus intermediarii inter peritiam & imperitiam. *Aer æstuat, vel friget*. ideo etiam non valet, cum inter frigus & æstum varii gradus teporis & caloris in aere intercedere possunt.

§. 273. Refutantur proinde propositiones disjunctivæ, quando ostendi potest, omnia membra non esse enumerata, & quænam omiſſa ſint afferantur: in his autem frequentiffime peccatur, nam ad perfectam partium enumerationem perfecta rerum, de quibus agitur, requiritur cognitio.

§. 274. *Conditionales propositiones* proponunt aliquid ſub certa conditione reſtrictum, adeo ut nequaquam principalis propositio, quæ eſt conſequentia, univerſaliter adſtruatur: præfiguntur autem conditionali propositioni particule *Si, niſi*: veluti *Si Deus eſt, mundus regitur providentia. Niſi Sol luceat, dies non erit.*

§. 275. Conditionalium probitas pendet a neceſſario nexu conſequentiæ cum antecedente conditionali; ſi enim neceſſarius nexus non fuerit, aut impoſſibilis, non valent hæ propositiones: ob bonum nexum inter antecedentem & conſequentem hæc valet, *Si homines habent mentem Spiritualem, ſunt Entia compoſita ex duabus diverſis ſubſtantiis.* verum ſequens non valebit ob nexum nullum; *Si Sol lucet, Cajus eſt bonus Jureconſultus. Niſi exiſtat Aqua, non dabuntur Comæ.*

§. 276. Neceſſarius nexus deprehenditur inter ambos terminos, vel propositiones, ſi poſita una, ponatur ſimul altera: vel una contineat rationem alterius: veluti *Si Sol ſit elevatus ſupra horizonſem, eſt dies. Si Atmoſphæra ſit gravis, premis omnia corpora, quibus incumbit.*

§. 277. Hæ conditionales poſſunt duplici mo-

do

do esse falsæ; vel enim terminus antecedens est falsus, & consequens bene adnexus; uti *Si animalia ratiocinentur, instructa sunt anima intelligenti.* vel Antecedens & consequens terminus simul est falsus, quatenus male adnexus; uti *Si animæ sunt corporeæ, non sunt creatæ.*

§. 278. Potest tamen fieri ut terminus antecedens sit falsus, & consequens verus: quando in antecedenti plura continentur, quam sunt in ipsa re; antecedens autem contineat in se consequentem, qui est in ipsa re: uti *Si animalia bene ratiocinentur, prædita sunt anima intelligenti.* falsum quidem est animalia bene ratiocinari; licet verum sit animalia prædita esse intellectu, ratiocinari autem supponit intellectum, & facultatem comparandi & connectendi judicia, quæ ultima animalibus non insunt.

§. 279. Ideo ut examinentur propositiones conditionales, capiatur æque terminus antecedens seorsum, ac consequens: attende an antecedens sit verus: deinde an consequens cum eo bene cohærescat: Si antecedens sit falsus, propositio tota est mala, vel inutilis: Si consequens non cohærescat necessario nexu cum antecedente, etiam mala est propositio: hinc refutantur hæ conditionales, negato nexu inter antecedentem & consequentem.

§. 280. *Causales propositiones* componuntur ex duabus, quarum altera alterius causam completitur; conjunguntur inter se particulis *causalibus*

bus *Quia, Quoniam &c. Corpora cadunt, quia sunt gravia. Timeatur Deus, quoniam iustus & sanctus est.*

§. 281. Ut causales propositiones probæ sint, oportet ut altera veram causam alterius contineat, non enim valet, si vera causa allata non sit: uti *Rex fuit infelix, quia tali fidere natus.*

§. 282. Ideo contradicitur iis propositionibus, ostendendo allatam causam non esse veram.

§. 283. *Relativæ propositiones* aliquam comparationem aut relationem habere censentur, quo nexu inter se conjunguntur: veluti *Qualis princeps, talis subditus, Ubi thesaurus, ibi cor. Tanti es, quantum habes.*

§. 284. Hæ propositiones non sunt necessario veræ, sed tantum plerumque, ideo nec stringunt, nec convincunt: & melius conveniunt Oratoribus & Poetis, quam Philosophis, aut scientiis, in quibus major severitas ratiocinii desideratur.

§. 285. *Discretivæ propositiones* varia continent iudicia, quæ particulis adversativis *Sed, Tamen,* inter se conjunguntur, veluti *Non formosus est, sed difformis. Licet sit probus, tamen est avarus.*

§. 286. Hæ propositiones probæ & veræ sunt, si inter illarum membra vel vera, vel apparens saltem fuerit oppositio; sive si ambo membra simul subsistere possint; Oppositio autem vera vel apparens inter membra ejusdem naturæ tantum datur, sed non, cum fuerint diversæ: ejusdem naturæ sunt in his, *Non est disertus, sed blæsus. Non est grave, sed leve. In his autem oppo-*

sitiq

sitio non datur. *Solum non est siccum, sed valde caler.* quales non valent, cum inter se non cohererent membra, sive ejusdem naturæ non sunt.

§. 287. Præter propositiones in §. 264. memoratas, quæ manifesto sunt compositæ, dantur aliæ, non ita verbis quam sensu compositæ. Quia harum compositio est occultior, & ideo propter obscuritatem, & ambiguitatem expositione egent; proinde in plures propositiones sunt resolvendæ: Hæ vocantur *Exponibiles*. Hujusmodi sunt 1. *Exclusivæ*. 2. *Exceptivæ*. 3. *Comparativæ*. 4. *Inceptivæ*. 5. *Desitivæ*. 6. *Continuativæ*. 7. *Intermissivæ*. 8. *Adventivæ*. 9. *Præteritivæ*. 10. *Præsentativæ*. 11. *Restrictivæ*.

§. 288. In *Exclusivis propositionibus* prædicatum soli subjecto convenire affirmatur, veluti, *Quas dederis solas semper habebis opes. Sola est nobilitas virtus.* Hæ propositiones duo judicia in se includunt, ideo sunt compositæ, sed tantum tacite hæc in se continent. veluti in Exemplis sensus est. *Quas dederis opes semper habebis, & præter eas habebis nullas, itidem Virtus est nobilitas & præter virtutem non datur nobilitas.* Adeoque hujusmodi propositiones constarent altero membro affirmativo, altero negativo; sive relationem ideæ uni membro affirmant, quam alteri denegant.

§. 289. Formantur *Exclusivæ propositiones* ope particularum exclusivarum *Solus, Solummodo, Dumtaxat, Tamenum &c.*

§. 290.

§. 290. Sed sunt Exclusivæ interdum affirmativæ, & non negativæ, cum vero non sunt compositæ, sed simplices, veluti *Deus, tantum est Spiritus*. Nam poni nequit hæc propositio, Deus est Spiritus, & præter Deum non datur alius Spiritus: sed significat, nihil in Deo esse præter Substantiam Spiritualem. hinc ad sensum probe attendendum est in hisce propositionibus.

§. 291. Difficultates in propositionibus Exclusivis sunt ortæ, quia homines universaliter loqui amant, dum tamen exemplum, vel pauca quædam contraria animadvertunt: hinc vel exemplum retinent, vel eo adducto oppositum universale esse voluerunt.

§. 292. Hinc in Exclusivis excluduntur omnia inferiora sub idea rei contenta, non autem omnia absque discrimine, quæ ad rem non pertinent.

§. 293. Ut igitur hæ obscuræ propositiones fiant claræ, resolvendæ sunt in propositiones componentes; harum qualibet clare intellecta, tota propositio exclusiva evadet clara.

§. 294. Refutare has propositiones §. 288. tribus possumus modis. 1°. Negando prædicatum, quod soli subjecto convenire dicitur, ei ullo modo convenire. 2°. Afferendo illud aliis rebus convenire. 3°. Utrumque afferendo. veluti 1°. *Non habebis opes quas aliis dederis.* 2°. *Quas acquisiveris & retinueris opes, eas tantum habebis.* 3°. *Æque quas acquisiveris, quam liberali manu dederis, habebis opes.*

§. 295.

§. 295. *Exceptivæ propositiones* sunt, in quibus aliquid de subiecto affirmatur, excipiendo aliquam ejus partem, proprietatem, aut aliquod ex subiectis inferioribus, quæ illi rei subiunt. uti *Avarus, nisi cum moritur, nihil recte facit. Nihil in corporibus, excepto oleo, ignem alit. Mens humana, excepta ratione, ab anima brutorum non differt. Omnia animalia, exceptis polypis, scissa in partes moriuntur.* Complectuntur hæ propositiones duo judicia, adeoque sunt compositæ. nam Exemplum primum significat: Avarus durante vita nihil recte facit, sed cum avarus moritur, tum aliquid recte facit.

§. 296. *Exceptivæ propositiones* ab *Exclusivis* non differunt nisi phraseos discrimine, potestque una in alteram facile converti: uti *Avarus, nisi cum moritur nihil recte facit.* vertetur in *Exclusivam* *Avarus solummodo moriens rectum facit.* Pari pacto *Imperitus, nisi quod ipse facit, nil rectum putat.* vertetur hoc modo: *Hoc tantum rectum, quod facit ipse, putat.*

§. 297. Has propositiones §. 296. totidem modis refutamus, ac *Exclusivas*.

§. 298. In *Comparativis* instituitur comparatio inter duas pluresve res, & relatio quædam in una re magis obtinere ponitur quam in altera; comparatio autem duo judicia continet, aliud enim est dicere hanc rem talem esse, sive quandam habere relationem, aliud eam magis vel minus talem esse respectu alterius, sive, majorem

jorem habere relationem ; proinde hujusmodi propositiones sunt sensu compositæ : uti *Ridiculum acri forcius & melius magnas plerumque secas res.* hoc est ridiculum non modo secat res magnas, sed felicius eas secat, quam omnis acrimonia : *meliora sunt vulnera amici, quam fraudulenta oscula inimici.*

§. 299. Particulæ comparativæ solent esse *magis, plus, minus* &c. in multis linguis ; verum Latini & Græci terminos positivos tantum immutarunt, saltem in pluribus occasionibus, quibus tamen idem indicant.

§. 300. Ergo in omni propositione comparativa requiruntur duo subjecta, quæ comparantur. 2°. Aliquid quod relativum est ad ambo, & in quo comparantur. 3°. Quod tamen plerumque in uno inæqualiter obtinet respectu alterius, sive magis minusve est in uno, quam in altero.

§. 301. Variis modis contra has propositiones insurgi potest. 1°. Negando meliora esse vulnera amici, & asserendo vulnera amici & oscula inimici esse æquæ mala. 2°. Asserendo oscula fraudulenta inimici esse meliora. 3°. Asserendo utraq; esse bona, non mala.

§. 302. Quæsitum fuit, an in comparativis propositionibus terminus positivus debeat esse ejusdem naturæ ac comparativus ; & hinc quando in comparativo est *melior*, positivus debeat esse *bonus* ? & ubi comparativus est *pejor*, an positivus debeat esse *malus* ? nequaquam hoc neces-

se est, quia dantur quædam comparationes improprie: ideo cum comparativus *melior* adhibetur, positivus potest esse *malus*: adeo ut *melior* significet *malum minus*: ita *peior* notat *minus bonum*, veluti *melius est habitare cum dracone, quam cum muliere maligna & rixante*: malum profecto est habitare cum dracone, sed id malum minus est, quam vivere cum maligna & rixante uxore. *Camelus est minor Elephanto*, non indicat Camelum esse parvum animal, cum revera sit magnum, sed magnitudine cedit elephantô.

§. 303. *Inceptive propositiones* statum antecedentem & præsentem subjecti indicant: veluti *Incipit Ver.* hoc est antea non fuit Ver, & nunc adeit Ver. *Incipit studere.* sive antea non studuit, & nunc studet.

§. 304. *Contradicimus* his propositionibus modis sequentibus. 1°. Negando illum antea non studuisse. 2°. Illum quidem nec antea studuisse, nec adhucdum studere. 3°. Illum quidem antea studuisse, nunc vero non studere.

§. 305. *Desitive propositiones* etiam de statu præterito & præsentis subjecti agunt: veluti *Desinit tonare*, hoc est antea tonuit, & nunc non tonat.

§. 306. *Continuative* indicant perseverantiam rei in eodem statu; adeoque agunt de statu præterito & præsentis, uti desitivæ: veluti *Titius continuat studia.* hoc est Titius antea studiis dabat operam, & adhucdum pergit.

§. 307.

§. 307. *Intermissivæ* propositiones notant negotia interrupta, hoc est agunt de statu præterito & præsentis; uti *Pacis fœdera interrupta sunt.*

§. 308. *Adventivæ* statum instantem denotant diversum a præsentis: uti *Post mensem aderit solstitium.*

§. 309. *Præteritivæ* notant statum pristinum diversum a præsentis. uti *Fuimus Troes.*

§. 310. *Præsentativæ* notant statum præsentem simul cum recordatione antecedentis, uti *At nunc barbaria est grandis, habere nihil.*

§. 311. Hisce propositionibus ab §. 305. ad §. 311. pari modo contradicitur, ac supra in §. 304. dictum fuit. Observandum autem est, non esse omnibus propositionibus §. 287. contradicendum solâ negatione, & nihil aliud addendo, tum enim sensus negantis constare nequit, quia sunt duæ propositiones in his compositis, & simplici negatione potest intelligi, ac si negaretur tantum una, vel altera: veluti dicatur. *Solus Epicurus collocavit summum bonum in voluptate corporis.* Qui tantum hoc negat, non recte negat: quoniam potest opinari, Epicurum non fuisse solum in eâ sententia, sed quoque alios Philosophos: vel potest opinari, Epicurum non collocasse summum bonum in voluptate corporis. Judex roget furem, *An solus furtum commisisi?* Si tantum neget: judex pergit, ergo quinam socii tibi fuerunt? adeoque respondendum fuerat, nec furtum commisi, nec sodales habui. *An*
judex

index pergit vendere iustitiam? respondendum, nec antea vendidit, nec nunc vendit.

§. 312. *Propositiones restrictivæ vel limitativæ sunt, in quibus particula sensum universaliorum aliquo modo limitant, & indicant, quatenus prædicatum subjecto competit, vel non competit: particula restrictivæ sunt quatenus, quia, in quantum, quoad, prout, &c. Corpus, quatenus est Ens compositum, potest dividi. Mens quatenus cogitat, operatur.*

§. 313. *Huiusmodi propositiones constant ex tribus aliis, in quas sunt resolvendæ: nam corpus, quatenus est Ens compositum, potest dividi. Significat 1. Atomus, quæ est unitas corporea, non potest dividi. 2. Ens, quod constat ex junctis pluribus Entibus, potest dividi. 3. Corpus quod est compositum ex aliis corporibus potest dividi in componentia. Ita in altero exemplo notatur, 1. Mens non semper operatur. 2. Quicquid cogitat operatur: 3. Mens cogitans operatur.*

Inter propositiones Exponibiles aliqui etiam numerant *Exhibitivas*. In quibus loco subjecti ponitur pronomen demonstrativum, significans vel exhibens rem continentem prædicatum aliquod: veluti si quis ostendat alteri Diploma Principis, in quo lautum munus alteri injungitur, hic vero dicat, *Hoc est mea visa*, vel ostensa bursa pecuniæ plena aliquis dixerit, *Hæc est pecunia*. Præter hæc genera propositionum sunt

1. 2. 3.

F

in

82. INSTITUTIONES

in scientiis adhuc aliæ receptæ, quas breviter attingemus.

§. 314. Propositiones quarum veritas, terminis intellectis, illico patet, absque ulla requisita expositione, & quæ propter evidentiam assensum extorquent, vocantur *Axiomata*. Nonnulli hujusmodi propositiones appellant *Indemonstrabiles*, utpote quæ demonstratione non egent; veluti *Impossibile est idem simul esse & non esse*.

§. 315. Hujusmodi propositiones multas eruerunt Mathematici & Metaphysici, quibus tuto tanquam principiis suarum scientiarum utuntur.

§. 316. Quæ propositio constat terminis per se clavis & intellectis, verum ut perficiatur praxin aliquam desiderat, vocatur a Mathematicis *Postulatum*.

§. 317. Quæ propositio rem quandam perficiendam, & deinde demonstrandam exigit, appellatur *Problema*.

§. 318. Quæ vero propositio veritatem inventam exigit demonstrandam, appellatur *Theorema*.

§. 319. Id quod fluit ex propositione sine nova demonstratione, appellatur *Corollarium*.

§. 320. Quæ propositio alieno ponitur loco, vel ex aliena disciplina desumitur, ad aliquid aliud obvium in suo loco demonstrandum, vocatur *Lemma*.

§. 321.

§. 321. Propositiones equipollentes vocantur, quarum sensus est idem, licet verbis discrepent; quarumque una alteri substitui potest. veluti *Solem ambit Oceanus igneus. Ignis ab omni parte circa Solem est circumfusus.*

§. 322. Sunt propositiones *Affirmativæ* vel *Negativæ*, uti vidimus in §. 203. Pendent hæ sæpe a verbis diversis, quibus exprimuntur, unde idem potest esse sensus propositionis, quæ vel formam affirmantem vel negantem habet: veluti *Planeta Venus superat Terram*, est propositio affirmativa. *Terra sua mole non adæquat Venerem*, est propositio negativa; utraque tamen ejusdem significationis: *Veterum Ethnicorum virtutes ab iis Christianorum multum absunt*, est affirmativa: *Veterum Ethnicorum virtutes nequam cum iis Christianorum conveniunt*, est negativa: adeoque propositiones affirmativæ transmutari in negativas; & negativæ in affirmativas sæpe possunt.

§. 323. Affirmatio vel negatio propositionis *Qualitas* a Logicis appellatur.

§. 324. In propositionibus affirmativis prædicatum sumitur in eadem latitudine ac subiectum: uti si dixerim, *Omnes homines sunt creati*: tum creatum esse sumitur in eadem latitudine ac homines, adeoque ad totum genus humanum refertur: Si autem propositionis subiectum particulariter fuerit sumtum, etiam prædicatum particulariter capitur, sed æque late

tamen, ac subiectum : uti *Aliqui homines sunt sapientes; Aliqui homines sunt nigri.*

§. 325. Igitur propositionis affirmativæ prædicatum non sumitur semper in omni sua latitudine, quam habere posset ; plerumque vero in majori capitur particulariter : si enim dixerem, *Omnes homines sunt creati. tum creatum esse* non capitur in omni sua latitudine, quippe pertinet ad omnia corpora, & spiritus finitos huius mundi: sed restringitur in allata propositione tantum ad homines, adeo ut hoc prædicatum in hac affirmativa propositione sit particulare.

§. 326. Sed sunt propositiones, in quibus prædicatum non latius patet, quam subiectum; id autem cum vulgo non fit, dicitur esse *per accidens*, quod ideo regulam præcedentem non evertit: propositiones huiusmodi converti possunt, & ideo vocantur *Reciproca*. Conversio in eo consistit, quod subiectum mutari possit in prædicatum, & prædicatum in subiectum, veritate utriusque propositionis manente salva; yeluti *Omne Triangulum habet tantum tres angulos*: conversa est, *Quicquid habet tantum tres angulos, est Triangulum*. *Nullum brutum est rationale*, conversa est, *Nullum rationale est brutum*.

§. 327. Propositionibus, quæ converti possunt, attributum est aliquid illi subiecto proprium, & non commune alterius rei speciebus: si enim aliis rebus commune foret, converti
non

non possent propositiones sine restrictione: uti *Homo est animal risus capax*, reciproca est. *Animal risus capax est homo*, nam nulla animalia rident. *Omne corpus est grave: Omne grave est corpus.*

§. 328. Sed quotiescunque prædicatum propositionis potest esse majoris latitudinis, quam subjectum, propositio affirmativa converti nequit salva veritate: veluti *Omne ferrum est grave*: conversa non erit vera; *Quicquid est grave, est ferrum.*

§. 329. Adeoque in propositione affirmativa restringitur prædicati extensio ab extensione subjecti; ita ut tantum illam partem suæ extensionis significet, quæ subjecto convenit: uti *Homines sunt animalia*. in qua propositione animalis nomen non significat omnia animalia, sed tantum illa, quæ sunt homines.

§. 330. Ideo omnes propositiones affirmativæ converti possunt, si prædicato, quod est majoris latitudinis, notam quandam restrictionis adjiciamus, sive propositionem ex universali faciamus particularem. *Omnes homines sunt animalia*. Conversa est. *Quædam animalia sunt homines*. Hinc bene observatum fuit a Logicis, in conversione speciem non fieri posse attributum generis, nisi generi limitatio addatur. *Justitia est virtus*, reciproca est. *Aliqua virtus est justitia*. Simili modo in quibus propositionibus universalibus differentia prædicatur de specie, fieri non potest conversio, nisi addita nota par-

ticularitatis: uti *Omnis polypus aquatilis secari potest in partes & manere vivus*. Conversa est, *Aliquid quod potuit secari in partes & manere vivum, est polypus aquatilis*.

§. 331. Omnes propositiones particulares affirmativæ converti possunt, quia prædicato nota particularitatis in conversione apponitur: veluti *Aliqua animalia sunt homines*. *Aliqui homines sunt animalia*.

§. 332. In propositione negativa prædicatum sumitur universaliter, sive in tota sua latitudine, in qua negatur convenire subjecto: veluti *Animus humanus non est corporeus*. Adeoque quicquid spectat ulla corpora, eorumque proprietates, ex quonam genere fuerint, hic negatur competere animo humano.

§. 333. Omnes propositiones universales negativæ converti possunt: quia tam subjectum quam prædicatum neque universaliter sumitur; veluti *Nullum corpus cogitat*. Conversa est, *Nihil, quod cogitat, est corpus*.

§. 334. Nulla propositio affirmativa potest converti in negativam, nec negativa in affirmativam: ex eo enim quod duarum rerum idearum quoad se totas, vel quoad partem, inter se conveniunt, non sequitur illas secundum se totas, vel secundum partem non convenire.

§. 335. Ex hisce ab §. 324. ad 334. aliquot conclusiones colligere poterimus.

§. 336. Propositio universalis negativa sola est,

est, cujus ambo termini sunt universales: Vturi *Nulla lux est nigra*. æque hic agitur de omni luce, ac de omni nigredine.

§. 337. Propositio particularis negativa tantum habet unum terminum universalem, qui nempe continet prædicatum negativum.

§. 338. Propositio universalis affirmativa si converti nequit, unum modo terminum universalem habet; nempe subjectum: sed si converti potest, tum æque universale est prædicatum, ac subjectum.

§. 339. Propositio particularis affirmativa terminos particulares habet.

§. 340. Propositio affirmativa, cujus unus terminus est universalis, est universalis. Nam subjectum modo potest esse universale, ut terminus sit universalis, quia prædicatum in affirmativa propositione nunquam capitur latius quam subjectum, ergo hoc non potest esse universale, si subjectum non sit universale.

§. 341. Propositio negativa est particularis, cujus unus modo terminus est universalis.

§. 342. Propositionibus majusculam quandam litteram præfigunt Logici, quæ utrum propositio sit universalis, an particularis: tum an affirmativa, vel negativa indicat: quatuor elegerunt vocales A, E, I, O, harum,

A. Notat propositionem universalem affirmativam.

E. Universalem negativam.

F 4

I.

86 INSTITUTIONES

1. Particularem affirmativam :

O. Particularem negativam.

Hæc sequenti versiculo continentur :

Afferit A, negat E, sed universaliter ambo.

Afferit I, negat O, sed particulariter ambo.

Quemadmodum ex his exemplis patebit :

A. Omnes homines componuntur ex mente & corpore.

E. Nullæ opes reddunt possessores beatos.

I. Aliqui homines excolunt scientias.

O. Quædam corpora non sunt electrica :

§. 343. Propositiones quarum idem est subiectum & prædicatum, variis modis sibi oppositi possunt, adeo ut una contrarium statuât, quam altera : sive una affirmet, quod altera neget : veluti *Titius est iustus*, opposita est, *Titius est iniustus*. *Aliquod corpus est calidum*. Opposita est, *Aliquod corpus non est calidum*. Differre possunt propositiones cum quantitate, tum qualitate.

§. 344. Quæ propositiones qualitate differunt, & conveniunt quantitate, si universales sint, appellantur *Contrariæ* : uti *Omnes virtutes reddunt hominem laudabilem*. *Nulla virtutes reddunt hominem laudabilem*. Huiusmodi propositiones nunquam simul veræ esse possunt ; quia una ponit, quod altera tollit : Possunt tamen ambæ esse falsæ, quando prædicatum non universaliter subiecto competit, atque unius falsitas alterius veritatem non infert, uti *Omnes*
bo-

homines sunt pii. Nulli homines sunt pii. Omnia corpora sunt calida. Nulla corpora sunt calida.

§. 345. Adeoque a falsitate unius propositionis in contrariis non licet concludere ad veritatem alterius. Licet enim falsum sit omnia corpora esse calida, ideo verum non est, nulla corpora esse calida.

§. 346. Sed potius a veritate unius propositionis licet concludere de falsitate alterius. veluti *Omnes virtutes reddunt hominem honorandum.* quod cum verum sit, ideo oppositum erit falsum: *Virtutes non reddunt hominem honorandum.*

§. 347. Quando autem propositiones singulares sunt, etiam si hæc pro universalibus habeantur, huic varietati subijciuntur, ut ambæ simul falsæ esse nequeant: sed si una sit verâ, altera est falsâ: uti *Titiûs est formosus. Titiûs non est formosus. Alexander fuit fortis; Alexander non fuit fortis.* Si enim prædicatum conveniat subjecto, non potest dici non convenire: & si non conveniat subjecto, non potest asseri, convenire.

§. 348. Si propositiones particulares sunt, quæ conveniunt quantitate, sed differunt qualitate, vocantur *Subcontrariæ*: veluti *Aliqua Lex est bona. Aliqua lex non est bona.* Possunt hujusmodi propositiones ambæ simul esse veræ, quia prædicatum potest convenire alicui particulari subjecto, & non convenire alteri particulari subjecto,

cto, veluti hic sunt *Aliqua lex*: Hinc si una propositio ex Subcontrariis sit vera, non potest opposita dici falsa; quia qui negat oppositam, ponit primam, quam posuimus esse veram: Sit enim verum, *Aliquis homo est doctus*. qui jam diceret oppositam esse falsam, qualis esset, *Aliquis homo non est doctus*. hæc negata foret, *Aliquis homo est doctus*. quæ est propositio prima. Si accurate examinemus propositiones has Subcontrarias, non semper sunt sibi oppositæ: nam aliqua lex est iusta, aliqua lex est iniusta, non indicat eandem legem esse justam & iniustam, sed leges diversas ita esse comparatas: oppositæ modo sunt, cum de iisdem objectis est sermo. Non autem Subcontrariæ possunt simul esse falsæ: nam si una sit falsa, opposita erit vera: si falsum sit prædicatum convenire subiecto, verum est prædicatum non convenire subiecto: igitur si sit falsum aliquam legem esse justam, verum erit aliquam legem esse justam: ideo a falsitate unius ad veritatem alterius in Subcontrariis concludere licebit.

§. 349. Contrariarum & Subcontrariarum una vera, altera falsa est, cum vel de specie prædicatur genus, differentia, proprium secundi vel quarti modi, vel accidens quoddam inseparabile de subiecto; vel etiam quando opposita de se invicem prædicantur, *Illarum* utraque falsa, *Harum* utraque vera est, quando species prædicatur de genere.

§. 350. Si utraque duarum propositionum contrariarum est falsa, necessario utraque subcontrariarum est vera, & vicissim, servato eodem propositionis subjecto & predicato, uti *Omnes homines sunt pii: Nulli homines sunt pii.* sint contrariæ: jam erunt subcontrariæ: *Aliqui homines sunt pii: Aliqui homines non sunt pii.*

§. 351. Sed si alterutra contrariarum est vera, necessario una subcontrariarum erit vera, & altera falsa. uti *Omnia animalia se pro lubitu naturaliter movent: Nulla animalia se pro lubitu naturaliter movent.* Subcontraria erit: *Aliquod animal naturaliter se pro lubitu movet: Aliquod animal se pro lubitu naturaliter non movet.* Nam particularis veritas continetur in universali, & particularis falsitas etiam in particulari falsitate continetur.

§. 352. Si propositiones tum quantitate, tum qualitate opponuntur, appellantur *Contradictoriæ*: veluti *Omnes sunt creati. Aliqui homines non sunt creati. Nulla Societas absque legibus subsistere potest. Aliqua Societas absque legibus subsistere potest.*

§. 353. Hujusmodi propositiones nunquam simul possunt esse veræ, vel falsæ: Sed si altera sit vera, altera erit falsa. Si enim universalis vel affirmativa vel negativa sit vera, particularis negativa vel affirmativa necessario est falsa: Sed si universalis affirmativa vel negativa sit falsa, particularis negativa vel affirmativa

tiva

tiva erit vera. Si falsum sit, *Omnes homines esse doctos.* verum est; *Aliquos homines non esse doctos.* si falsum est; *Nullum hominem esse creatum.* verum est; *Aliquem hominem esse creatum.*

§. 354. Si propositiones tantummodo quantitate differant, & qualitate conveniant, appellantur *Subalternæ*: veluti *Omnes virtutes sunt aestimandæ.* *Quædam virtus est aestimanda.* *Nulli improbi sunt beati.* *Aliquis improbus non est beatus.*

§. 355. In his subalternis non datur vera oppositio, quia propositiones universales in se complectuntur particulares: proinde si universales sint veræ, etiam particulares veræ erunt.

Possunt tamen universales esse falsæ, cum particulares sint veræ; quia quædam proprietates quibusdam subjectis convenire possunt, quæ tamen non conveniunt omnibus: veluti *Omnes homines sunt docti,* quod falsum, cum verum sit, *Aliquos homines esse doctos.* *Omnes homines aliis non nocent.* quod falsum, cum sit verum, *Aliquos homines aliis non nocere.* Si autem particulares sint falsæ, necesse est ut Universales etiam sint falsæ, quia hæ complectuntur particulares.

CAPUT TERTIUM.

De Ratiocinio.

§. 356. **L**ogica est ars destinata ad propositiones, cum a nobis, tum ab aliis assertas, probandas, aut rejiciendas: ut igitur
af

assensum extorqueamus ab aliis, utimur argumentis vel ratiociniis, quæ propositionibus probandis vel rejiciendis inserviunt: argumenta invenire, & rite disponere docet Logica, uti in hoc capite ostendetur: ideo hæc pars merito præcipua prædicatur.

§. 357. Propositio, quæ asseritur, & cuius veritas aut falsitas est probanda, appellatur *Quæstio*. Si enim dixero, *Terra est rotunda*, alter vero hoc rejecerit, mihi incumbit probare propositionem: adeoque est hæc revera quædam quæstio.

§. 358. Quando idææ representantes subiectum & prædicatum immediate inter se conferri possunt, & claræ ac simplices sunt, patet illi-
co propositio per se, nec alio apparatu opus est; uti si dixero, *Totum est majus sua parte*. *Si aequalibus aequalia addidero, tota sunt aequalia*. Nemo est qui veritatem assertorum immediate non intelligat absque ullius alterius rei adminiculo.

§. 359. Sed sæpe in quæstione nec extemplo, nec clare liquet, utrum prædicatum cum subiecto conveniat, vel non conveniat, quia subiectum non est res simplex, aut non rite cognitum, nec circumstantiæ concurrentes satis bene perspectæ: tum aliquod tertium, magis cognitum, est inveniendum, quocum subiectum & prædicatum propositionis compareretur, ut facta comparatione appareat, an cum hoc
ter-

tertio conveniat subjectum & prædicatum, & proinde an hæc inter se convenient: Igitur formanda est propositio, quæ Quæstionis subjectum & illud tertium contineat: tum altera, in qua quæstionis prædicatum & illud tertium sit, ex quibus binis tandem fluat proposita Quæstio. uti cum dixerò *Terra est rotunda*. hoc per se non patet: ideo investigo tertium aliquod notius; nempe *Quodcunque illustratum variis modis umbram post se projicit in aliud corpus semper rotundam, id rotundum est*. Sed *Terra a Sole vario modo illustrata rotundam semper umbram post se in Lunam projicit*, Ergo *Terra est rotunda*.

§. 360. Hujusmodi catena trium rite dispositarum propositionum vocatur *Ratiocinatio*, *Argumentatio*, *Syllogismus*, *Collectio*, *Discursus*, *Judicium dianoëticum*.

§. 361. Differt Ratiocinatio igitur a Judicio, nam in judicio tantum duæ ideæ comparantur, in ratiocinio autem duo judicia, vel si hæc verbis exprimantur, duæ propositiones, ex quibus colligitur tertia, adeoque ratiocinatio est judicium compositum, vel sublimius, quod potest verbis exprimi.

§. 362. Cum in omni ratiocinio, naturaliter ab hominibus instituto, propositiones eo ordine non disponuntur, ac in Syllogismo, distinguere solet hic ab illo, tanquam aliquid strictius a latiori, vel uti speciale a generali: omnis enim Syllogismus est quidem ratiocinatio,

nio; cum omnis ratiocinatio non sit Syllogismus.

§. 363. *Syllogismus* igitur est ratiocinatio, in qua ex duabus propositionibus præmissis, relationem inter se habentibus, & legitimo ordine positis, necessaria *conclusio* colligitur.

§. 364. Illud tertium vero quod invocatur, ut ostendatur nexus inter subiectum & prædicatum quæstionis, appellatur *Terminus Medius*, vel *medium* quia poni potest loco medio inter subiectum & prædicatum, veluti *Omnis homo est animal. Omne animal est creatum. Ergo omnis homo est creatus.* Sed cum propositiones frequentius alio ordine ponuntur, medium hoc non invenitur in loco syllogismi medio; nihilominus ambas quæstionis partes vinculi instar intermedii connectit.

§. 365. Prædicatum conclusionis appellatur *Terminus major*, vel *Extremum majus*. Propositio autem quæ hunc terminum continet, ideo appellatur *Propositio major*, non quia primo ordine in Syllogismo ponitur, sed quia prædicatum Conclusionis est latioris extensionis, quam subiectum; ideo propositio continens hoc prædicatum universalior evadit.

§. 366. Subiectum conclusionis appellatur *Terminus minor*, vel *Extremum minus*. Propositio hunc terminum recipiens ideo *Propositio minor* fuit dicta: nam subiectum conclusionis non tam late patet, quam prædicatum.

§. 367. Vocabulum *Terminus* non hic ita sumi.

fumitur, ac si tantum una voce constare deberet, hoc quidem aliquando ita se habet, non vero semper, quia dantur termini complexi, pluribus compositi vocibus, licet unam rem modo significantibus. Tres igitur termini ingrediuntur Syllogismum, Major, Minor & Medius, veluti tres Propositiones etiam Syllogismum constituunt. Quælibet tamen propositio constabit duobus terminis, quorum unus constituit Subiectum propositionis, alter ejus prædicatum.

§. 368. Propositiones ambæ §. 365, 366, quæ Quæstionem sive Conclusionem præcedent, *Antecedentes & Præmissæ* appellantur: quarum *Major*, quæ plerumque est prima, per excellentiam vocatur *Propositio*, quoniam plerumque est *Effatum universale*, & veluti basis totius *rationationis*. Secunda sive Minor vocatur etiam *Assumptio*, quia quasi in subsidium assumitur ad inferendam tertiam.

§. 369. Tertia propositio Syllogismi vocatur *Conclusio*, quod sit veluti totius *rationationis* clausula: vel quia ex præmissis propositionibus colligitur, aut quia infertur, dicta fuit *Illatio*, & quidem vi illativarum particularum *Ergo, Ideo, Igitur, Quare &c.* Etiam *Complexio* appellatur, quia duas notiones, postquam cum tertia sunt comparatæ, complectitur: Vocatur etiam *Consequens*, quia ex antecedentibus sequitur.

§. 370. Tria in præmissis propositionibus, quæ constituunt materiam Syllogismi, requiruntur: 1. *Ut sint veræ*: si enim falsæ sint, veritas ex illis non necessario fluit, proinde conclusio semper erit suspecta: potest autem per accidens colligi propositio vera ex duabus falsis præmissis. *Quodcunque inter animalia excellit ratione est maximi corporis. Sed Elephas inter animalia excellit ratione. Ergo Elephas est maximi corporis.*

§. 371. Præterea ex falsa propositione quandoque elicitur vera, cum propositionis falsæ, in initio assumptæ, elicitur contradictoria, quæ est vera. Ita Euclides Libro 9. prop. 12. ex eo, quod E dicatur non metiri ipsum A, directæ & legitima sequela infert, Ergo E metitur ipsum A. Sic Theodosius Lib. I. prop. 12. sphæric. ex eo quod G dicatur non esse centrum sphæræ, evidenti sequela deducit, Ergo G est sphæræ centrum. Qui demonstrandi modus est mirabilis & peringeniosus, cum ex contradictorio assertionis assertio ipsa directæ demonstratione infertur. Quod autem æque convincat ac alii modi, sic Cl. Jacob. Bernoullius vol. I. pag. 230. demonstravit. Adversarius contradictoriam assertionis meæ aut falsam putat esse, aut veram: Si concedat esse falsam, eo ipso assertionem meam veram esse agnoscere debet. Si contra putet esse veram, oportet ut omne id, quod exinde legitima infero consequentia, adeoque (per hypothésin) ipsam meam assertionem quoque

G ergo vera est ver-

veram agnoscat, & consequenter ut utrumque contradictorium fateatur esse verum, quod cum sit absurdum, evidenter sequitur, contradictoriam assertionis meæ, ex qua fluit hoc absurdum, falsam esse, adeoque assertionem ipsam, quæ illata fuerat, veram.

§. 372. Unde formari posset hoc paradoxon: Ex falso nonnunquam sequitur verum, & tamen semper absurdum.

§. 373. Requiritur etiam, *Ut præmissæ cognoscantur veræ*, tam a probante, quam ab eo, quocum ratiocinamur: cognoscuntur autem veræ, quando sunt adeo claræ & evidentes, ut illis *assensum præbeamus*.

§. 374. Requiritur, quando præmissæ cognoscuntur veræ, ut syllogismi conclusio legitime inferatur, hoc est, ut comparatio mediæ cum terminis conclusionis relationem mutuam demonstret: quod pertinet ad argumenti Formam.

§. 375. Talis demonstratio vocatur *a priori*, quando vel altera præmissarum, vel ambæ præmissæ generales sunt.

§. 376. Sed *a posteriori*, cum præmissæ sunt singulares, vel earum altera particularis.

§. 377. Syllogismi dividuntur in *Simplices*, *Coniunctos* sive *Coniunctivos*, & *Compositos*.

§. 378. Simples constant tantum ex tribus propositionibus, & terminus medius alterutri quæstionis termino in unaquaque præmissarum adiungitur: uti *Quicumque cogitat, existit, Ego cogito, Ergo ego existo.*

§. 379.

§. 379. Ut syllogismus sit simplex, non necesse est, ut constet ex propositionibus simplicibus, cum constare ex compositis possit; sed ita appellatur, quando tantum ex tribus efficitur propositionibus, hinc sequens est simplex. *Cibus & potus sunt ejusmodi res, sine quibus vita animalis transigi non potest: Ejusmodi autem res sine quibus vita animalis transigi non potest, sunt expetendæ: Ergo cibus & potus sunt res expetendæ.*

§. 380. In Syllogismis Conjunctis sive Conjunctivis terminus medius cum integra quæstione majorem propositionem ingreditur: uti si *Philosophi aliqui tantum nitantur rixare, & scientiam propriis inventis non promovent, sunt nullius assis; sed aliqui philosophi tantum nituntur rixare, & scientiam propriis inventis non promovent; Ergo aliqui philosophi sunt nullius assis.*

§. 381. Syllogismi compositi pluribus præmissis propositionibus quam duabus constant: in his plura desiderantur *Media* ad demonstrandam relationem duarum idearum, quæ proponebantur, ideo plura simplicia ratiocinia erant conjungenda, sive aliquot propositiones præmittendæ: velim probare Cives optimos & de Republica optime meritos, ut Patriæ Patres venerandos esse, sic argumentabor.

Optimi Cives Reipublicæ bonum suo proprio anteponunt,

Qui bonum Reipublicæ suo proprio anteponit, is est Reipublicæ valde utilis,

G 2

Qui

Qui utilis est Reipublicæ summo est bonore a suis concivibus prosequendus.

Qui tali bonore est prosequendus, is est ut Pater Patriæ venerandus,

Optimi ergo Cives ut Patres Patriæ sunt venerandi.

De Syllogismis compositis, eorumque variis generibus plura inferius dicemus. Redeamus ad simplices, eorumque varietates percurramus.

§. 382. Syllogismi simplices sunt *Incomplexi*, vel *Complexi*.

Incomplexi sunt mere simplices, §. 379. constantes tantum ex tribus terminis, tribusque propositionibus simplicibus: quarum una continet conclusionis prædicatum & terminum medium: altera subjectum & medium: tertia conclusionem ex subjecto & prædicato: veluti *Bonus princeps a subditis diligitur: Omnis Rex pius est bonus princeps: Ergo Omnis Rex pius a subditis diligitur.*

§. 383. *Complexi* sunt syllogismi, in quibus conclusionis complexa, sive ex terminis complexis constantis, subjectum vel prædicatum secundum partem tantum in præmissarum altera cum medio termino connectitur, veluti *Afferunt nostræ tempestatis sapientes, scientiam, quæ incertis fundamentis nititur esse lubricam: Sed scientia, quæ hypothesebus superstruitur, nititur incertis fundamentis: Ergo afferunt nostræ tempestatis sapientes, scientiam, quæ hypothesebus superstruitur, esse lubricam.* Complexio hic efficitur a termino,

mino, *Asserunt nostra tempestatis sapientes.* hic tamen non est considerandus ut terminus quartus, qui ratiocinium ingreditur, cum abesse penitus possit, salvo ratiocinio, verum ei vim quandam addit, & constituit etiam sermonis aliquod compendium.

§. 384. Logici examinantes ratiocinia tam bona, quam falsa, notaverunt quid in bonis, quid in falsis inveniretur, atque ita condiderunt Canones universales, qui in probis syllogismis observandi sunt, hos igitur expedire par est.

§. 385. *Reg. I. Syllogismus simplex ex tribus tantum terminis constare debet.*

Nempe 1°. ex subjecto conclusionis: 2°. Ex prædicato conclusionis. 3°. Ex termino medio, cum subjectum, tum prædicatum conjungente. Adeoque Syllogismum bis ingreditur Subjectum, bis Prædicatum, bis Medium.

§. 386. Sed & constare etiam modo debet ex tribus propositionibus, quarum una subjectum conclusionis & medium, altera prædicatū conclusionis & mediū; tertia conclusionem ipsam continet.

§. 387. Quotiescumque igitur Syllogismus simplex quatuor complectatur terminos, vitiosus erit: quia quartus terminus nec potest esse vinculum subjecti & prædicati, cum id sit medium, nec junctum cum medio aliquid præstabit, quia nec hoc, nec quartus terminus ingreditur conclusionem, adeoque abundat terminus quartus, & expungendus ex Syllogismo

erit. Veluti, *Quodcumque Deus vetuit omittendum est. Deus vetuit injustitiam, & jussit justitiam. Ergo injustitia omittenda est.* Abundat hic terminus *jussit justitiam*, adeoque eliminandus erit.

§. 388. Manifesto Syllogismus complectitur quatuor terminos, quando constat ex quatuor propositionibus, proinde una propositio abundabit, & eliminanda erit, ut tantum tres super sint, in quibus tres modo sint termini.

§. 389. Nonnunquam tantum tres sunt propositiones, quæ tamen quatuor terminos concludunt; cum nempe idem terminus duabus diversis significationibus, aut latius in una, strictius in altera propositione sumitur; aut nunc in Abstracto, dein in Concreto: diversæ significationes in hac sunt propositione, *Quodcumque bonos habet oculos, videre potest: Sed hæc arbor hoc Vere bonos habet oculos. Ergo hæc arbor hoc Vere videre potest.* Termini sunt quatuor. 1°. *oculi* nempe animalis. 2°. *videre*. 3°. *arbor*. 4°. *oculi*, arboris nempe.

Significatio nunc est latior, nunc strictior in hoc exemplo. *Quod emi in macello hoc comedi: carnem crudam in macello emi: ergo carnem crudam comedi.* Termini etiam sunt quatuor. 1. *emi*. 2. *comedi*. 3°. *cavo cruda*. 4°. *carnem crudam comedi*. Nam *hoc comedi* est latioris significationis, quam postea cum dicitur, *carnem crudam comedi*. Vel in hoc exemplo. *Omnis vulpes est animal rationis expers. Herodes Rex est vulpes. Ergo Herodes Rex est Animal rationis expers.* Capitur in latiori

tlori significatione *Vulpes Animal*. in strictiori *Herodes Vulpes*. adeoque quatuor termini sunt. 1. vulpes. 2. animal rationis experts. 3. Herodes Rex. 4. vulpes, notans hominem callidum.

§. 390. Nonnunquam Syllogismi vitium non adeo manifeste in oculos incurrit; quia occultius latet, conclusio autem bene ex prioribus collecta apparet prima fronte; sed simulac numerus terminorum supputatur, illico in eorum excessu vitium detegitur, cum quæ affirmativæ in una propositione ponuntur, in altera sunt negative posita: velut *Nullæ leges addiscunt scientias. Omnes jurisconsulti addiscunt leges. Ergo nulli jurisconsulti addiscunt scientias*. Termini quinque in hoc syllogismo insunt. 1°. nullæ leges. 2°. addiscunt scientias. 3°. omnes jurisconsulti. 4°. addiscunt leges. 5°. nulli jurisconsulti.

§. 391. Plures quoque sunt termini, cum vocabulum in una propositione rei attributum, in altera rem ipsam cum attributo notat: quod vitium tamen in oculos vel leviter attendenti incurrit: uti *Omnis clementia est virtus. Sed Titius est clementia. Ergo Titius est virtus*.

In majori propositione Clementia est attributum hominis in genere: in minori propositione Clementia pro homine singulari clemente ponitur: adeoque medius terminus non est idem in utraque propositione.

§. 392. Necesse etiam est, ut eadem Verborum tempora maneant, iis enim mutatis mutatur

propositionis sensus, & plures termini introdu-
cuntur: ideo non valet sequens syllogismus:
*Quicquid sibi commissum lapsumque ad Terræ cen-
trum veniret, foret grave: Sed nullum terrenum
corpus sibi commissum lapsumque ad Terræ centrum
venit. Ergo nullum corpus terrenum est grave.*

Termini 5. hic sunt 1°. Quicquid sibi commisi-
sum lapsumque ad Terræ centrum veniret. 2°.
foret grave. 3°. nullum corpus terrenum. 4°. ad
Terræ centrum venit. 5. est grave.

§. 393. Quotiescunque igitur proponitur Syl-
logismus, semper examinare oportebit, an non
contineat plures quam tres terminos: tum an
terminus major & minor eodem sensu in præ-
missis, quam in conclusione capiantur: deinde
an idem sit medium in utraque præmissarum.

§. 394. Reg. II. *Medium terminum bis particula-
riter capere non licet, sed ad minimum semel hic
terminus universaliter capiendus est.*

Si terminus medius semel capiatur univer-
saliter, capiatur in altera propositione particu-
lariter, verum universale concludit in se par-
ticulare, adeoque in qua propositione medium
universale fuit, in ea concludit particulare sub
se; proinde est idem medium, quod particula-
riter in altera propositione est sumtum: Sed si
Medium bis particulariter capiatur, fieri potest
ut non sit idem Medium, quod unitur cum sub-
jecto, & quod unitur in altera propositione cum
prædicato Questionis, licet medium eadem vo-

ce exprimatur: tum vero termini quatuor forent in Syllogismo, & ideo non valeret per §. 385. *Quod est violentum, non est diuturnum. Omnis tyrannis est violenta. Ergo omnis tyrannis non est diuturna.* Terminus medius hic est *Violentum*, quod in majori capitur universaliter, sed in minori particulariter, adeoque Syllogismus bonus est: sed si dixerō *Aliquis homo vivit; Aliqua planta est homo.* Terminus medius hic est *vivis*, qui eadem voce exprimitur, sed alia est vita hominis, alia est vita plantæ: proinde terminus medius non est idem in utraque propositione, & quatuor sunt termini in Syllogismo, qui ideo non valet: pari pacto non valet sequens. *Si sinenses sunt Mahumedani sunt infideles. Sed sunt infideles. Ergo sunt Mahumedani.* Terminus medius est *infideles*; verum & in prima & secunda propositione intelliguntur *aliqui infideles*, non enim sunt omnes infideles, adeoque medium bis particulariter sumitur, nec terminus medius est necessario idem.

§. 395. Sunt tamen exceptiones a regula hac, quando nempe medium in utraque propositione capitur eodem sensu: veluti *Fuit aliqua maxima statua ex Cupro. Fuit Colossus aliqua maxima statua. Ergo fuit Colossus ex cupro.* Valebit hic Syllogismus, si constet medium, quod est *aliqua maxima statua*, esse idem: verum cum huiusmodi casus sunt rari, nec semper loquentis animum intelligere datur, præstabit ab huiusmo-

di

di argumentis abstinere, & semper medium universaliter, saltem semel, capere.

§. 396. Quando medium bis universaliter capitur, manet in eodem sensu, adeoque tum est idem vinculum, quod inter prædicatum & subiectum intercedit, efficitque, ut Syllogismus rite ordinatus tum valeat. veluti, *Quicquid vivit est corpus organicum. Nullus lapis vivit. Ergo nullus lapis est corpus organicum.* In majori quicquid vivit est medium universaliter sumtum, & in minori propositione negativa, *non vivit*, capitur etiam universaliter: adeoque medium bis in hoc Syllogismo est universaliter sumtum, & proinde in eadem latitudine & eodem sensu, agiturque de eadem vita.

§. 397. Reg. III. *Medius terminus neque totus, nec pro parte conclusionem ingredi debet.*

Nam conclusio debet fluere ex præmissis, & ideo ab iis differre: Medius autem terminus cum subiecto unitus constituit minorem, cum prædicato unitus constituit majorem: non poterit igitur conclusio continere subiectum, prædicatum, & medium, quin contineat ambas præmissas, adeoque non fluit ex iis. veluti, *Qui pauperes odit, est invisus Deo. Sed Cræsus odit pauperes. Ergo Cræsus qui odit pauperes, est invisus Deo.* Sed abundat medium in conclusione, quia Conclusio est Quæstio proposita, ad quam probandam inveniebatur medium: si igitur hoc ingrederetur quæstionem, non foret nunc eadem quæstio ut ante, sed mutata.

§. 398. Quamvis autem terminum medium in conclusione ponere non liceat, potest tamen vox illa, qua terminus medius exprimitur, non uti medium, sed uti major vel minor terminus legitime in ea proferri, ideo valet hic Syllogismus. *Quicquid est homo pertinet ad animal. Atqui hic homo est homo. Ergo hic homo pertinet ad animal.* In hoc argumento vox *homo*, qua medius terminus exprimebatur, in conclusione non ut medius ponitur, sed in quantum propositionem minorem constituit, veluti *hic homo* manifesto indicat.

§. 399. Reg. IV. *Terminos conclusionis universalis in conclusione, quam in præmissis propositionibus sunt, capere non licet.*

Cum enim conclusio debet fluere ex præmissis, necesse est ut in iis contineatur, aut qualis est, aut saltem non arctius; cum igitur conclusio erit universalis, præmissæ debent esse universales, nequaquam particulares, nam ex particulari non potest deduci, aut colligi universale; debet enim id colligi, quod in præmissis fuit cum medio collatum; si id fuerit particulare, ita quoque conclusio esse debebit. Hinc non valet sequens Syllogismus. *Qui leges intelligit, meretur nomen Jurisconsulti. Aliqui homines intelligunt leges. Ergo omnes homines merentur nomen Jurisconsulti.*

§. 400. Proinde si terminus minor in propositione minore sit universalis, etiam subjectum
con-

conclusionis debet esse universale: si minor fuerit particularis, subiectum conclusionis debet esse particulare: uti patebit his exemplis. *Quodcunque est creatum est dependens ab alio. Omnes homines sunt creati: Ergo omnes homines sunt dependentes ab alio.*

Omnes homines nascendi sorte sibi sunt aequales. sed quædam animalia sunt homines. Ergo quædam animalia nascendi sorte sibi sunt æqualia.

§. 401. Reg. V. Cum conclusio est negativa, terminus major debet esse universalis.

Nam in conclusione negativa prædicatum universaliter sumitur; id vero prædicatum propositionem maiorem ingreditur; proinde nisi maior propositio universalis fuerit, hæc conclusionis pars in præmissis non contineretur. v.gr. *Nulle virtutes sunt contemnenda. Modestia est virtus. Ergo Modestia contemnenda non est.*

§. 402. Adeoque Syllogismi, cujus conclusio est negativa, propositio major nunquam potest esse particularis affirmativa; ejus enim ambo termini, tam subiectum, quam prædicatum, sunt particulares, cum conclusionis prædicatum sit universale.

§. 403. Non tamen necesse est, ut cum conclusio est negativa, propositio major sit universalis, nam poterit esse æque particularis, ac conclusio, modo prædicatum propositionis majoris sit negativum: tum enim id æque universale erit in maiori, ac est in conclusione: veluti,
Ali-

Aliqua planta non emittit folia . Omnis planta est corpus organicum . Ergo aliquod corpus organicum non emittit folia .

§. 404. Cum conclusio est universalis negativa, subjectum quoque est universale: adeoque oportebit, ut minor etiam sit universalis: sit enim conclusio, *Nullæ leges sunt spernendæ*, Syllogismus sic formatus se habebit. *Quicquid in salutem generis humani fertur, spernendum non est. Leges omnes in salutem generis humani feruntur. Ergo leges nullæ sunt spernendæ.* Si autem propositio minor fuerit universalis negativa, in conclusione subjectum quoque erit universale, & proinde tota conclusio erit universalis. Veluti, *Quicquid pertinet ad Deum est spirituale. Nulla corpora sunt spiritualia. Ergo nulla corpora pertinent ad Deum.*

§. 405. Reg. VI. Ex duabus propositionibus negativis nihil concludi potest.

Nam terminus medius in ambabus propositionibus separatur tam a subjecto, quam a prædicato, proinde non sequitur subjectum esse uniendum cum prædicato, vel ab eo separandum: v. gr. *Corpus humanum non potest uniri cum Deo. Mens humana non potest uniri cum Deo, An ergo inde sequetur, Mentem humanam non posse uniri cum corpore humano? nequaquam.*

§. 406. Hic autem attendendum est, ne propositiones omnes esse negativas opinemur, in quibus particula negativa non invenitur, cum
non.

nonnullæ hujusmodi sunt affirmativæ; ideo semper sensus propositionum spectandus est, ut hoc distinguatur: Cum enim dicitur, *Homines non pauci sunt superbi*, idem est ac si dixissem, *Homines multi sunt superbi*. adeoque est propositio vere affirmativa. Præterea affirmatio & negatio propositionis nonnunquam pendet a determinatione ipsius prædicati, quæ cognoscitur e sensu loquentis: dixero enim *Lapis non sentit*, tum *non sentire*, sive brutum esse, est prædicatum affirmativum, si id consideravero tanquam aliquid reale, competens Lapidi, verum potuissem *sentire* considerare ut solum reale, tum *non sentire*, fuisset privatio, sive negatio: adeo ut eadem propositio sit affirmativa, vel negativa pro vario sensu loquentis: hinc valet Syllogismus: *Quodcumque non sentit non cogitat. Lapis non sentit. Ergo Lapis non cogitat. Verum æquivallet huic Syllogismo. Quodcumque est mere brutum non cogitat. Lapis est mere brutus. Ergo Lapis non cogitat.*

§. 407. Sunt aliæ propositiones negativæ, quæ speciem affirmativam præ se ferunt, & in quibus particulæ negativæ non sunt: Hæ sunt in quibus reperiuntur verba *Solus*, *solummodo*, *tantum*, *tantummodo*, *dumtaxat*. Nam negativa est propositio, *Sola virtus est nobilitas*, quia significat, *Virtus est nobilitas, & præter virtutem non datur nobilitas*. Verum sensum hujusmodi propositionum sæpe etiam esse affirmativam, vix in dubium vocari

po-

potest: & vidimus in §. 290. dari propositiones Exclusivas, quæ non possunt non esse affirmativæ, adeo ut semper non sint negativæ: imo non video, quare priorem sententiam, *sola virtus est nobilitas*, exprimere non possem hoc modo. *Quicquid est nobilitas consistit in virtute.* quæ propositio est vere affirmativa, & æquipollens priori, adeoque poterit ei substitui, quamvis quoque possit negative exprimi, *non datur nobilitas, quæ non sit virtus.* vel nulla est nobilitas sine virtute.

§. 408. Reg. VII. *Conclusio negativa ope propositionum affirmatarum probari nequit.*

Ex affirmatione enim non sequitur negatio: conclusio autem semper sequi debet ex præmissis: præterea quomodo ambo termini separati erunt quorum uterque cum Medio cohæret?

§. 409. Reg. VIII. *Conclusio semper sequitur partem debiliorem: ita ut si alterutra præmissarum sit negativa, conclusio sit negativa; Si alterutra præmissarum sit particularis, etiam conclusio sit particularis.*

Si enim alterutra propositio fuerit negativa, medius terminus de alterutro quæstionis termino negatur, proinde utrumque unire nequit, quemadmodum ad conclusionem affirmativam desiderabatur, adeoque hæc erit negativa. Simili modo si præmissarum altera sit particularis, conclusio, quæ contineri debet in præmissis, atque ex iis fluere, debet esse particularis,

& ne-

& nequit esse universalis, vel incurreret in *Reg.*
 IV. Nam conclusio foret affirmativa, vel negativa: si affirmativa & universalis, subjectum in minori debet esse universale, adeoque ejus prædicatum, quod est terminus medius, non capitur universaliter: quia autem semel hic capiendus est universaliter, ita erit in majori, quæ proinde universaliter erit: adeo ut universalis conclusio affirmativa ambas præmissas desideret universales: nunquam igitur, cum alterutra præmissarum est particularis, conclusio universalis esse poterit.

Sit deinde conclusio negativa & universalis, tum & subjectum, prædicatum est universale. ergo æque major ac minor propositio erit universalis, proinde neutra præmissarum particularis.

Sit nunc præmissarum altera particularis, & primo minor: tum subjectum capitur particulariter: proinde cum subjectum conclusionis idem sit, particulariter sumendum est, ut conclusio in præmissis contineatur.

Si propositio major, quæ prædicatum conclusionis continet, sit particularis, prædicatum in conclusione particulariter sumendum est, cum in majori contineri debebat.

§. 410. *Reg. IX. ex duabus propositionibus particularibus nihil concludendum est.*

Si enim ambæ propositiones particulares sint affirmativæ, medium bis particulariter capitur & non saltem semel universaliter; adeoque pec-

ca-

catur contra *Reg. II.* ideo non valet sequens syllogismus. *Aliquod animal est quadrupes, Aliquis homo est Animal. Ergo aliquis homo est quadrupes.* Medius terminus *Animal* bis particulariter capitur, quod non licet per §. 394.

Si ambæ præmissæ particulares fuerint negativæ, terminus medius potest etiam esse particularis in utraque præmissarum, adeoque Syllogismus impingit in *Reg. II.* veluti sequens. *Aliquod creatum non est ab æterno, Aliquod non corporeum est aliquod creatum. Ergo aliquod non corporeum non est ab æterno.* Terminus medius est *aliquod creatum*.

Vel si medium bis caperetur universaliter, affirmativa conclusio sequeretur ex præmissis negativis, quod esse nequit per *Reg. VI.* hinc non valet sequens. *Aliquis homo non est a se. Aliquod corpus non est a se. Ergo aliquod corpus est aliquis homo.*

Si alterutra præmissarum fuerit negativa, altera affirmativa, unus terminus habetur universalis, qui est terminus medius, & ambo conclusionis termini sunt particulares: proinde est propositio affirmativa, quæ ex negativa fluere non potest. Veluti *Aliqui docti non sunt felices. Aliqui felices sunt divites. Ergo aliqui divites sunt docti.* Imo huic argumento quatuor termini insunt, 1. docti. 2. non felices. 3. felices. 4. divites.

§. 411. Has regulas sequentibus versibus

H

ex-

expressas felicius memoriæ mandamus.

Terminus est triplex : major , mediusque , minorque .

Latius hunc quam præmissæ conclusio non vult .

Nequaquam Medium capiat conclusio oportet .

Aut semel aut iterum Medium generaliter esto .

Nil sequitur geminis ex particularibus unquam .

Utræque si præmissa neget , nihil inde sequetur .

Amba affirmantes nequeunt generare negentem .

Est parti similis conclusio deteriori .

§. 412. Ex tribus propositionibus omnis simplex & perfectus Syllogismus componitur: propositionum esse quatuor genera diximus supra: hæc genera quatuor literis A, E, I, O, indicantur; literæ propositionibus præfigi solent: Syllogismo igitur tres literæ præfigentur, quarum prima præfigitur majori propositioni, secunda minori, tertia conclusioni: hæc quatuor literæ ternatim junctæ modis sexaginta quatuor diversis disponi possunt, adeoque totidem discrepantes Syllogismi effingi possent, nisi aliqui in præcedentes regulas inpingerent, & ideo excludendi forent.

§. 413. Modos autem posse dari 64. diversos sic patet. Vel enim singulæ ponuntur ter, unde oriuntur quatuor primæ mutationes AAA &c. vel singulæ bis cum una reliquarum, id est, cum præter illam, quæ bis ponitur, tres sint; illarum autem quæ bis poni possunt, sint quatuor, poterunt omnes quatuor, ter quater, id

d est duodecies diversimode jungi; cumque ter-
 tia vocali bis repetita ita possit adjungi, ut vel
 ultimum, vel medium, vel primum, loca obti-
 neat, ut AAE, AEA, EAA, prodibunt in uni-
 versum ter duodecim vel 36 modi: vel denique
 singulæ semel tantum accipiuntur una cum binis
 reliquarum, quo pacto non nisi quater combi-
 nari queunt, nempe AEI, AEO, AIO, EIO.
 Sed in singulis harum combinationum vocales
 sexies locum mutare possunt, veluti in prima
 AEI, AIE, EAI, EIA, IAE, IEA, adeoque in
 omnibus quatuor combinationibus vices qua-
 ter, qui modi cum prioribus quatuor & cum 36
 juncti producant summam 64.

§. 414. Illa Syllogismi dispositio, qua vera
 consequentia ex præmissis veris apte & secun-
 dum regulas ordinatis fluit, appellatur *Forma*.

§. 415. Ad formam duo requiruntur, *Mo-
 dus & Figura*.

§. 416. *Modus* est apta præmissarum propo-
 sitionum secundum quantitatem, & qualitatem
 dispositio, ut inde bonus Syllogismus fluat.

§. 417. Ex inspecta Tabula sequenti patebit
 tantum 16. dari Modos, & proinde 34. excludi.

Cum enim per *Reg. VI.* ex duabus neganti-
 bus nihil possit concludi, expunguntur modi
 16, notati —.

§. 418. Quoniam per *Reg. IX.* ex duabus
 particularibus conclusio legitima non sequitur,
 expunguntur modi 12, notati —.

116 INSTITUTIONES

§. 419. Quia per *Reg.* VIII. conclusio sequitur partem debiliorem, excluduntur 18. modi notati =.

§. 420. Per *Reg.* VII. Ex duabus affirmantibus negative concludi nequit, ideo excluduntur 6. modi sic notati †.

§. 421. Quia termini conclusionis non debent latius capi quam præmissæ, per *Reg.* IV. excluditur modus notatus ‡.

§. 422. Quia male concluditur O post præmissas propositiones A. E. potuisset enim concludi universaliter E, ideo rejicitur modus AEO notatus **.

Tabula complectens omnes Syllogismorum modos.

16		16		16		16	
AAA	=	EAA	=	IAA	==	OAA	
† AAE		EAE	†	IAE	==	OAE	
AAI	=	EAI		IAI	==	OAI	
† AAO		EAO	†	IAO		OAO	
= AEA	*	EEA	=	IEA	*	OEA	
AEE	*	EEE	==	IEE	*	OEE	
= AEI	*	E EI	==	IEI	*	O EI	
** AEO	*	EEO	‡	IEO	*	OEO	
= AIA	==	EIA	—	IIA	—	OIA	
† AIE	==	EIE	—	II E	—	OIE	
AII	==	EII	—	III	—	OII	
† AIO		EIO	—	II O	—	OIO	
= AOA	*	EOA	—	IOA	*	OOA	
= AOE	*	EOE	—	IOE	*	OOE	
= AOI	*	EOI	—	IOI	*	OOI	
= AOO	*	EOO	—	IOO	*	OOO	

§. 423.

§. 423. Ex his decem modis sunt quatuor affirmantes, qui concludunt in A vel I, veluti AAA, AAI, AII, IAI.

§. 424. Et sunt sex modi negativi, quorum conclusiones sunt E vel O, uti AEE, AOO, EAE, EAO, EIO, OAO.

§. 425. *Figura* vocatur apta *Medii* cum extremis ad rite concludendum dispositio.

§. 426. Quoniam Medium quadruplici modo, nec pluri disponi potest, oriuntur quatuor *Figuræ*; plures enim esse nequeunt; quæ erunt propter *medii* locum sequentes.

§. 427. Medium cum sit subiectum in propositione maiore, & Prædicatum in minore, constituetur *Figura prima*, veluti *Omne animal cogitat. Omnis homo est animal. Ergo omnis homo cogitat*: in quo Syllogismo *animal* est medium.

§. 428. Cum Medium erit prædicatum, tam in propositione maiori, quam in minori, formabitur *Figura secunda*: veluti *Omne animal est mortale. Nullus Angelus est mortalis. Ergo Nullus Angelus est animal*. Hic vox *mortalis* efficit medium.

§. 429. Si Medium fuerit in utraque propositione subiectum, efficietur *Figura tertia*, veluti *Omnis avarus est pauper. Aliquis avarus est locuples. Ergo aliquis locuples est pauper*. *Avarus* constituit hic medium.

§. 430. Si Medium fuerit prædicatum in maiori, & subiectum in minori, constituetur

§. 419. Quia per *Reg.* VIII. conclusio sequitur partem debiliorem, excluduntur 18. modi notati =.

§. 420. Per *Reg.* VII. Ex duabus affirmantibus negative concludi nequit, ideo excluduntur 6. modi sic notati †.

§. 421. Quia termini conclusionis non debent latius capi quam præmissæ, per *Reg.* IV. excluditur modus notatus ‡.

§. 422. Quia male concluditur O post præmissas propositiones A. E. potuisset enim concludi universaliter E, ideo rejicitur modus AEO notatus **.

Tabula complectens omnes Syllogismorum modos.

16		16		16		16
AAA	=	EAA	=	IAA	=	OAA
† AAE		EAE	†	IAE	==	OAE
AAI	=	EAI		IAI	==	OAI
† AAO		EAO	†	IAO		OAO
= AEA	*	EEA	=	IEA	*	OEA
AEE	*	EEE	==	IEE	*	OEE
= AEI	*	E EI	==	IEI	*	O EI
** AEO	*	EEO	‡	IEO	*	OEO
= AIA	=	EIA	-	IIA	-	OIA
† AIE	==	EIE	-	II E	-	OIE
AII	==	EII	-	III	-	OII
† AIO		EIO	-	II O	-	OIO
= AOA	*	EOA	-	IOA	*	OOA
= AOE	*	EOE	-	IOE	*	OOE
== AOI	*	EOI	-	IOI	*	OOI
= AOO	*	EOO	-	IOO	*	OOO

§. 423.

§. 423. Ex his decem modis sunt quatuor affirmantes, qui concludunt in A vel I, veluti AAA, AAI, AII, IAI.

§. 424. Et sunt sex modi negativi, quorum conclusiones sunt E vel O, uti AEE, AOO, EAE, EAO, EIO, OAO.

§. 425. *Figura* vocatur apta *Medii* cum extremis ad rite concludendum dispositio.

§. 426. Quoniam Medium quadruplici modo, nec pluri disponi potest, oriuntur quatuor *Figuræ*; plures enim esse nequeunt; quæ erunt propter medii locum sequentes.

§. 427. Medium cum sit subjectum in propositione majore, & Prædicatum in minore, constituetur *Figura prima*, veluti *Omne animal cogitat. Omnis homo est animal. Ergo omnis homo cogitat*: in quo Syllogismo *animal* est medium.

§. 428. Cum Medium erit prædicatum, tam in propositione majori, quam in minori, formabitur *Figura secunda*: veluti *Omne animal est mortale. Nullus Angelus est mortalis. Ergo Nullus Angelus est animal*. Hic vox *mortalis* efficit medium.

§. 429. Si Medium fuerit in utraque propositione subjectum, efficietur *Figura tertia*, veluti *Omnis avarus est pauper. Aliquis avarus est locuples. Ergo aliquis locuples est pauper*. *Avarus* constituit hic medium.

§. 430. Si Medium fuerit prædicatum in majori, & subjectum in minori, constituetur

Figura quarta, veluti, Nulli milites strenui metuntur adduci in discrimen vite. Adduci in discrimen vite faminis displicet. Ergo Aliquid faminis displicet, quod milites strenui non metuntur.

§. 431. Ut ex loco Medii in Syllogismo facile quilibet cognoscat, ad quam Figuram pertineat Syllogismus, Logici versiculum confecerunt ex primis Syllabis vocum subjecti & prædicati, qui facilius teneretur memoria, & hic est.

Sub, Præ: tum Præ, Præ: tum Sub, Sub: denique Præ, Sub.

§. 432. Invenimus supra decem dari Modos, deinde quatuor dari Figuras, cuilibet autem Figuræ non conveniunt omnes modi, sed tantum aliqui, adeo, ut tantum novemdecim species Syllogismorum simplicium legitime formari possint.

§. 433. Si jam Syllogismus ita fuerit adornatus, ut regulis præscriptis omnia in eo conveniant, dicitur *Syllogismus in forma*. Si autem quædam in eo sint, quæ regulis non conveniant, dicitur *Non in forma*, vel *vitiosus*, aut *non valere*.

§. 434. Prout est propositionum varietas, quoad affirmantès, negantes, universales, particulares, singulares &c. ita quoque sunt Syllogismi ex ejusmodi propositionibus compositi, affirmativi dicti, vel negativi, universales, particulares, aut singulares.

§. 435. Quotiescumque quæstio est propositio universalis affirmativa, semper argumentum,

tum, quo quæstio probabitur, formandum est in prima figura; cum in aliis figuris hoc locum habere nequeat: Si quæstio sit universalis negativa, poterit ad eam probandam Syllogismus in prima, aut in secunda figura formari: Si autem quæstio fuerit particularis affirmativa, poterit argumentum formari in prima, tertia, & quarta figura: si particularis negativa, poterit argumentum in omnibus formari figuris.

§. 436. Quælibet figura suas habet regulas, quæ, ut Syllogismi boni efficiantur, sunt observandæ.

P R I M A F I G U R A.

§. 437. In hac figura medius terminus est in majori propositione subjectum, in minori prædicatum: Duæ in hac Figura sunt observandæ regulæ.

§. 438. *Reg. 1. Minor propositio requiritur affirmativa.*

Nam si Minor negativa foret, conclusio per §. 409. etiam esset negativa: sed cum minor esset negativa, major deberet esse affirmativa per §. 405. verum in conclusione negativa prædicatum caperetur universaliter, & in majori affirmativa, cujus prædicatum est idem prædicatum, id non caperetur universaliter; adeoque prædicatum in conclusione generalius quam in præmissa caperetur, quod incurrit in §. 399. Ex qui-

H 4

bus

bus liquet, propositionem minorem non posse esse negativam, erit igitur affirmativa.

§. 439. *Reg. II. Major debet esse universalis.*
Quoniam minor est affirmativa, & terminus medius hujus prædicatum, sumitur medium particulariter, adeoque oportet ut hoc in majori capiatur universaliter per §. 394. Sed in majori constituit subiectum, id ergo universaliter sumendum, atque ita propositionem efficit universalem. Præterea si major foret particularis, conclusio deberet esse particularis: si autem conclusio sit particularis, subiectum ejus capietur particulariter; sed hoc subiectum est propositionis minoris subiectum, adeoque minor etiam caperetur particulariter: Igitur in hoc casu ambæ præmissæ forent particulares, ex quibus concludere non licet per §. 410.

Hæ regulæ sequenti versiculo continentur.

Sit minor affirmans, sed major sit generalis.

§. 440. In prima Figura tantum quatuor ex decem esse possunt modi. Nam 1. AEE, & AOO, excluduntur per §. 438. quia minor debet esse affirmativa. 2. IAI, & OAO excluduntur per §. 439. quia major debet esse universalis. 3. AAI, & EAO excluduntur, quia ex generalibus præmissis conclusio generalis est formanda: Ideo duo modi affirmativi AAA, & AII, tum duo negativi EAE, & EIO restant.

§. 441. Vel considera majorem, quæ debet esse universalis, posse esse universalem affirmantem,

tem, vel negantem 2. minorem, quæ debet esse affirmativa, posse esse universalem, vel particularem: tum poterunt modo quatuor species Syllogismorum formari: nam major affirmans sit, erit minor universalis 2. Vel erit minor particularis. 3. Major negans sit, erit minor affirmans universalis. 4. Vel erit minor particularis.

§. 442. Hos modos quatuor artificialibus vocibus comprehendere solent Logici, in quibus vocales notant cum quantitate, tum qualitatem propositionis, cui syllaba est præfixa: Sunt vero BARBARA, CELARENT, DARI, FERIO, quæ exemplis hoc modo apponuntur.

† † †

BAR- Omnia corpora suis superficiebus sunt terminata.

BA- Sed omnia animalia sunt corpora.

RA. Ergo omnia animalia sunt suis superficiebus terminata.

† † †

CE- Nullæ voluptates animo sapientis satisfaciunt.

LA- Ebrietas, Venus, Alea, sunt voluptates.

RENT. Ergo Ebrietas, Venus, Alea animo sapientis non satisfaciunt.

DA-

† † †

DA. *Quicumque quolibet modo corrodunt thesauros, multis vita periculis se committunt.*

RI. *Sed aliqui avari corrodunt quolibet modo thesauros.*

I. *Ergo aliqui avari multis vita periculis se committunt.*

† . † . † .

FE. *Nulli homines, qui pauperibus opem ferunt, culpandi sunt.*

RI. *Sed aliqui pii pauperibus opem ferunt.*

O. *Ergo aliqui pii culpandi non sunt.*

§. 443. Demonstratur facile veritas & firmitas syllogismi, qui est in *Barbara*, hoc modo: Omne B est A. Omne C est B. Ergo Omne C est A. Non enim secus se habent in Syllogismo propositiones.

§. 444. Simili modo demonstratur firmitas Syllogismi in *CELARENT*. Nullum B est A. Omne C est B. ergo Nullum C est A.

§. 445. Et demonstratur Syllogismus in *DA-RII*: Omne B est A. aliquod C est B. ergo aliquod C est A.

§. 446. Itidem demonstrabitur Syllogismi veritas in *Ferio*: Nullum B est A. Aliquod C est B. ergo aliquod C non est A.

§. 447.

§. 447. Vel universaliter more mathematico scribi poterunt casus:

A =, >, <, B.

C =, >, <, A.

Ergo C =, >, <, B.

§. 448. Logici firmitatem hujus figuræ quoad modos affirmativos probare nituntur, quoniam *Quicquid dicitur de superiori, dicitur de inferiori.* & firmitatem modorum negativorum adstruunt, quia *Quod repugnat superiori, repugnat inferiori.* Nam quicquid prædicatur de superiori, sive de genere, vel specie universaliter, prædicari potest de quolibet ejus inferiori, quia hoc continetur in superiori: adeoque cum propositio major sit universalis, quicquid in ea prædicatur, continet sub se & minorem & conclusionem. Simili modo quicquid negatur de inferiori propter eandem rationem.

§. 449. In iis Syllogismis primæ figuræ, quorum minor universalis conversionem admittit, non necesse est, ut major sit universalis, sed potest esse particularis, salva syllogismi bonitate. Quia cum minor universalis converti potest, prædicatum ejus capitur universaliter; sed hoc prædicatum est terminus medius, qui hoc modo universaliter fuit sumtus, adeoque in Syllogismo semel saltem est universalis, ut oportebat secundum Reg. II. §. 394. major vero in præcedentibus Syllogismis ideo tantum requi-

quirebatur universalis, ut medius terminus esset semel universalis, qui in minori affirmativa erat particularis: jam medio termino facto universali in propositione minori, non necesse est, ut quoque sit universalis in majori, & ideo major potest esse propositio particularis, adeoque valebunt sequentes Syllogismi.

Aliquod Animal rationale constat ex mente & corpore.

Sed omnis homo est animal rationale.

Ergo aliquis homo constat ex mente & corpore.

+ +

Aliquod Triangulum habet omnia latera aequalia.

Omnis figura tribus lineis comprehensa est Triangulum.

Ergo aliqua figura tribus lineis comprehensa habet omnia latera aequalia.

§. 450. Ex veris præmissis propositionibus & bene ordinatis, ita ut ex iis probus Syllogismus fuerit conninnatus secundum leges præscriptas, conclusio vera semper sequitur. Sed ex ambabus præmissis falsis vel altera falsa potest sequi conclusio, quæ interdum est falsa, interdum vera. v. gr. falsa est sequens conclusio.

Omnis homo est planta

Omne animal est homo

Ergo omne animal est planta.

Vera est sequens conclusio ex una falsa præmissa.

Omnis

*Omnis Equus est animal
Omnis homo est Equus
Ergo omnis homo est animal.*

Vera est conclusionis propositio ex ambabus præmissis falsis.

*Quod est extensum non est finitum
Deus est extensus
Ergo Deus non est finitus.*

Verum tantum casu evenit, ut conclusio sit propositio vera, quæ colligitur ex una vel duabus præmissis falsis: hinc nequaquam colligi potest, ac si regulæ Syllogismorum non forent sufficientes ad veritatem probandam; hæ enim semper supponunt propositiones ambas Syllogismi esse veras, ut ex iis legitima sequela colligatur.

DE FIGURA SECUNDA.

§. 451. In *Figura secunda* medius terminus est prædicatum in utraque propositione. In hac *Figura* duæ regulæ sunt observandæ.

§. 452. *Reg. I. Alterutra præmissarum debet esse negativa; adeoque conclusio etiam negativa erit.*

Si ambæ præmissæ essent affirmativæ, medius terminus, qui in utraque propositione est prædicatum, bis particulariter caperetur contra *Reg. II. §. 394.* ergo si alterutra præmissarum fiat negativa, prædicatum, hoc est terminus medius, capitur universaliter: Cum vero alterutra

tra

tra præmissarum est negativa secundum *Reg. VIII. §. 409.* Conclusio quoque erit negativa.

§. 453. Reg. II. Major debet esse universalis.

Quia enim conclusio est negativa, erit ejus prædicatum universale, sed hoc prædicatum est subjectum propositionis majoris, id igitur universaliter capiendum est in propositione majori, adeoque hanc desiderat universalem.

§. 454. In Figura secunda tantum sunt quatuor modi, EAE, AEE, EIO, AOO. Nam omnes excluduntur, quorum conclusiones forent affirmativæ, quippe in hac figura debent esse negativæ per *Reg. I. §. 452.* Quia major debet esse universalis, per *Reg. II. §. 453.* excluduntur OAE, OAO. Excluditur etiam EAO, quia potest concludi EAE. cum enim subjectum propositionis minoris capitur universaliter, potest etiam in conclusione esse universale, præsertim quia prædicatum conclusionis quoque in majori fuit universale, tota conclusio poterit esse universalis. Quamobrem tantum quatuor modi supersunt, duo EAE, AEE sunt universales: & duo EIO, AOO particulares: Hi modi sequentibus vocibus a Logicis designari solent, CESARE, CAMESTRÉS, FESTINO, BAROCO.

Vel considera majorem debere universalem affirmantem esse vel negantem. Minorem debere esse affirmantem vel negantem, sed ita ut alterutra præmissarum sit negativa: adeoque erit

li;

lis affirmans, conclusio universalis negans. 2°. Major universalis affirmans, minor & conclusio universales negantes. 3°. Major universalis negans, minor particularis affirmans, conclusio particularis negans. 4°. major universalis affirmans, minor particularis negans, conclusio particularis negans.

CE- *Nemo sua sorte contentus inhiat aliorum bonis.*

SA- *Omnis avarus inhiat aliarum bonis.*

RE- *Ergo omnis avarus non est sua sorte contentus.*

† † †

CA- *Quicquid pertinet ad Deum est spirituale.*

MES- *Nihil quod est corporeum est spirituale.*

TRES- *Ergo nihil quod est corporeum pertinet ad Deum.*

† † †

FES- *Nullum scelus est excusandum.*

TI- *Quædam culpa est excusanda.*

NO- *Ergo quædam culpa non est scelus.*

† † †

BA- *Omniem veram virtutem comitatur prudentia.*

RO- *Aliquem zelum non comitatur prudentia.*

CO- *Ergo aliquis zelus non est virtus.*

§. 455. Syllogismi in CESARE sunt aliquo modo indirecti, cum id quod negatur, tantum indirecte negetur, & utriusque termini vinculum sit in extremo ambarum propositionum; quo insolenti more loqui naturaliter non solemus: Nihilominus animus vim argumenti clare & probe perspicit, & ideo acquiescit.

§. 456. Modi in CESARE & FESTINO a modis primæ Figuræ CELARENT & FERIO vix differunt, nisi vario Medii termini loco: ideo Syllogismi hujus Figuræ facile in eos primæ Figuræ converti possunt: Quod enim est prædicatum propositionis majoris in secunda figura, fiat subjectum majoris, tumque Syllogismus erit in Figura prima: sit enim in Figura secunda.

CE. Nullum animal est lapis,

SA. Omnis gemma est lapis,

RE. Ergo nulla gemma est animal.

Hic vertetur Syllogismus in primam Figuram.

CE. Nullus lapis est animal,

LA. Omnis gemma est lapis,

RENT. Ergo nulla gemma est animal.

Ita hic Syllogismus secundæ Figuræ.

FES. Nulla virtus est contraria amoris veritatis.

TI. Est aliquis amor pacis contrarius amoris veritatis.

NO. Ergo est aliquis amor pacis, qui non est virtus.

Hic

Hic conversus in primam Figuram erit.

FE. *Quod est contrarium amori veritatis non est virtus.*

RI. *Aliquis amor pacis est contrarius amori veritatis.*

O. *Ergo aliquis amor pacis non est virtus.*

§. 457. Alii duo modi hujus Figuræ GAMES-
STRES & BAROCO converti in Syllogismos pri-
mæ Figuræ non possunt: Quia in prima Figu-
ra minor debet esse affirmativa, quæ in his se-
cundæ figuræ modis est negativa.

§. 458. Modi in hac figura se habent veluti
quantitates in Mathematicis, & proinde simi-
li more probari possunt.

$A =, >, <, B.$

$C =, B.$

Ergo $C =, >, <, A.$

§. 459. Quia in hac figura conclusiones sem-
per debent esse negativæ, patet omnes Syllogis-
mos esse vitiosos, quorum ambæ præmissæ &
conclusiones sunt affirmativæ: uti.

Omnes fures venerantur justitiam.

Omnes probi venerantur justitiam.

Ergo Omnes probi sunt fures.

§. 460. Nihilominus hic dari potest exceptio,
& Syllogismi in Figura Secunda affirmativi &
boni formari possunt, quotiescunque alterutra
I præ-

præmissarum est propositio quæ universaliter converti potest : tum enim prædicatum in tali propositione capitur universaliter ; & quia hoc prædicatum est terminus medius , capitur hic terminus universaliter ; adeoque medium saltem semel universaliter Syllogismo inest : ob quam rationem diximus §.452. propositionum alterutram debere esse negativam , verum id non foret necesse , tantum alia ratione medium sit universale , & ideo valet hic Syllogismus , in quo prædicatum , quod est Medium , est definitio Subiecti in maiore , atque ideo propositio converti potest .

Ars est collectio præceptorum ad certum finem tendentium .

Rhetorica est collectio præceptorum ad certum finem tendentium .

Ergo Rhetorica est ars .

Nam conversa propositio in Syllogismo foret .

Collectio præceptorum ad certum finem tendentium est ars .

Sed Rhetorica est collectio præceptorum ad certum finem tendentium .

Ergo Rhetorica est ars .

Qui Syllogismus tum foret in prima figura .

DE TERTIA FIGURA.

§. 461. In Tertia figura terminus Medius est
tam

tam Subjectum propositionis majoris, quam minoris: In hac figura duæ observandæ sunt regulæ.

§. 462. REG. I. *Minor propositio debet esse affirmativa.*

Propter eandem causam ac in prima Figura minor est affirmativa: Nam prædicatum conclusionis est prædicatum propositionis majoris: Si jam minor negativa foret, conclusio esset negativa, in qua prædicatum semper capitur universaliter; proinde & universaliter in majori capiendum foret; quod fieri nequit, nisi in propositione negativa; verum hoc modo ambæ præmissæ evaderent negativæ, ex quibus concludere per §. 405. non licet: ideo minor ut sit affirmativa necesse est.

§. 463. REG. II. *Conclusio nonnisi particularis esse potest.*

Quia in minori, quæ affirmativa esse debet, prædicatum est quod in conclusione est subjectum; & affirmativæ propositionis prædicatum non in omni latitudine, sed particulariter capitur, conclusionis subjectum necessario particulariter est capiendum; quod facit, ut tota conclusio particularis evadat. Binæ regulæ sequenti versiculo comprehenduntur.

Sit minor affirmans, conclusio particularis.

§. 464. Ex hac tertia figura modi AEE, & AOO excluduntur per Reg. I. §. 462. Excluduntur etiam AAA, EAE per Reg. II. §. 463. adeoque

que sex tantum modi supersunt, quorum tres sunt affirmativi AAI, AII, IAI. tres negativi EAO, EIO, OAO. qui his vocibus artificialibus a Logicis exprimuatur, DARAPTI, FELAPTON, DISAMI, DATISI, BOCARDO, FERISON. Quæ exemplis nunc illustranda erunt.

DA- *Qui veram pietatem colunt sunt boni Christiani.*

RAP- *Qui veram pietatem colunt sperare possunt vitam æternam.*

TI, *Ergo aliqui sperare possunt vitam æternam qui sunt boni Christiani.*

† † †

FE- *Nullum animal est immortale,*

LAP- *Omne animal constat ex anima & corpore,*

TON. *Ergo aliquid quod constat ex anima & corpore non est immortale.*

† † †

DI- *Quædam aquæ epotæ sunt lethales,*

SA- *Omnes aquæ sunt fluidæ,*

MI. *Ergo aliquid est fluidum quod est lethale.*

† † †

DA- *Omnes virtutes reddunt hominem celebrem,*

TI- *Aliqua virtus est fortitudo,*

SI. *Ergo Aliqua fortitudo reddit hominem celebrem.*

Ali-

† † †

- BO- *Aliquis perjurus non meretur gloriam*
quam ambit.
 CAR- *Omnes perjuri sunt Athei,*
 DO. *Ergo aliquis atheus non meretur gloriam*
quam ambit.

† † †

- FE- *Nulla corpora ex se cogitare possunt,*
 RI- *Quadam corpora sunt pellucida,*
 SON. *Ergo aliquod pellucidum ex se cogitare*
non potest.

§. 465. Possunt nonnulli Syllogismi hujus figuræ levi mutatione converti in Syllogismos primæ figuræ, ita qui sunt in DARAPTI possunt mutari in DARII, veluti in exemplo patebit.

§. 466. Attamen Syllogismi qui sunt in DATISI, facillime vertuntur in eos primæ Figuræ in DARII.

Ita in DATISI est sequens argumentum.

Omnes electi a Deo in æternum salvabuntur.

Aliqui electi sunt pii.

Ergo aliqui pii a Deo in æternum salvabuntur;

In DARII conversum hoc pacto stabit.

Omnes electi a Deo in æternum salvabuntur,

Aliqui pii sunt electi,

Ergo pii aliqui a Deo in æternum salvabuntur.

I 3

Omnis

134 INSTITUTIONES

Omnis mutatio consistit tantum in propositione minori, cujus prædicatum versum est in subiectum, ut ex figura tertia argumentum transferatur in primam: si autem huiusmodi conversio prædicati in subiectum fieri nequit, salvo propositionis sensu, argumentum relinquendum est in tertia figura.

Omnis homo est animal.

Omnis homo vivit.

Ergo aliquid, quod vivit, est Animal.

Hic Syllogismus reductus ad formam **D A R I I** sic stabit:

Omnis homo est animal.

Aliquid, quod vivit est homo.

Ergo aliquid, quod vivit est animal.

In hac conversione propositio minor, quæ in tertia Figura erat universalis, conversa fuit in particularem pro prima Figura, & prædicatum fuit mutatum in Subiectum, quod semper fieri poterit, cum universale sub se capiat particulare.

§. 467. Simili modo Syllogismi in **BOCARDO** verti possunt in eos, qui sunt in **FERIO**; veluti hic, qui est in **BOCARDO**.

Aliquis homo non est lapis.

Omnis homo est animal.

Ergo aliquod animal non est lapis.

Hic stabit in **FERIO** hoc modo.

Nullus

Nullus homo est lapis.

Aliquod animal est homo.

Ergo aliquod animal non est lapis.

Hic propositio major particularis in BOCARDO sumpta fuit universalis in FERIO; & propositio minor universalis in BOCARDO facta fuit particularis in FERIO; ac simul prædicatum versum fuit in subjectum.

§. 468. Syllogismi, qui sunt in FELAPTON, etiam vertentur in FERIO. Sit enim in FELAPTON.

Nullum corpus sibi esse dedit.

Omne corpus est iners.

Ergo aliquid iners sibi esse non dedit.

Hoc argumentum erit in FERIO hoc modo.

Nullum corpus sibi esse dedit.

Aliquid iners est corpus.

Ergo aliquid iners sibi esse non dedit.

Hic est similis conversio ac in §. 466.

§. 469. Et Syllogismi, qui sunt in FERISON, facile vertuntur in eos primæ figuræ, qui sunt in FERIO. Nam in FERISON est.

Nulli homines in hac vita sunt vere beati,

Aliqui homines studio partium serunt discordiam,

Ergo aliqui, qui studio partium serunt discordiam, in hac vita non sunt vere beati.

Hoc argumentum sic stabit in FERIO.

136 INSTITUTIONES

*Nulli homines in hac vita sunt vere beati,
Qui partium studio serunt discordiam sunt ho-
mines aliqui.*

*Ergo aliqui, qui partium studio serunt discor-
diam, in hac vita non sunt vere beati.*

§. 470. Necesse est, ut propositiones in Syllo-
gismis hujus figuræ rite disponantur, major pri-
mo ordine, minor sit secundo ordine, cætero-
quin boni darentur Syllogismi, qui non secun-
dum regulas §. 462. & 463. viderentur formati:
veluti in sequenti exemplo patebit.

Omnes homines sunt mendaces.

Nulli homines in hac vita cavere possunt errores.

*Ergo aliqui qui in hac vita cavere errores non
possunt sunt mendaces.*

Non valet hic Syllogismus per Reg. 462. quia
minor debet esse affirmativa, quæ hic est nega-
tiva; unusquisque tamen de veritate propositio-
num & Syllogismi est convictus, sed propositio-
nes male sunt ordinatæ: si enim ordinentur pro
FELAPTON, erit Syllogismus in forma.

*Nulli homines in hac vita cavere possunt errores,
Omnes homines sunt mendaces,*

*Ergo aliqui mendaces in hac vita cavere errores
non possunt.*

§. 471. Demonstrantur Syllogismi hujus figu-
ræ more geometrico, veluti de aliis diximus.

Sit

Sit $C \equiv \supset, \triangleleft, B$
 $A \equiv C$
 erit $A \equiv \supset, \triangleleft, B$.

§. 472. Duobus principiis modi tertiæ figuræ innituntur: Primum ad modos affirmativos pertinet: scilicet, *Si duo attributa eidem subjecto conveniunt, hæc etiam inter se aliquando conveniunt.* Si enim omnes scientiæ inter se cognationem habeant, & utiles sint, aliquid utile aliquando cognationem cum alia re habet.

§. 473. Secundum principium ad modos negativos refertur: nempe *Si ex duobus attributis unum alicui subjecto conveniat, cui non convenit alterum, ista attributa aliquando inter se non conveniunt*: v. gr. Si nulli violento conveniat esse durable, & omni violento conveniat esse præter naturam, fieri potest, ut aliquid, quod est præter naturam, non sit durable.

DE QUARTA FIGURA.

§. 474. In QUARTA FIGURA terminus medius fit prædicatum in majori, & subjectum in minori.

§. 475. Omne ratiocinium in hac figura formatum est auribus adeo insolens & intortum, ut prorsus displiceat, nec in usu sit: ideo etiam ab Aristotele proscriptum, licet ejus temporibus fuerit a Theophrasto & Eudemo inventum: nihilominus a Galeno & Porphyrio fuit defensum, hinc *Galénica Figura* audit: In hac tres observandæ sunt regulæ.

§. 476.

§. 476. REG. I. *Quando Major propositio est affirmativa, minor semper erit universalis.*

Quoniam enim Medius terminus in propositione majori est prædicatum, & major est affirmativa, medius terminus capiatur particulariter; adeoque tum universaliter capiendus erit in propositione minori, quod efficit, ut hæc propositio sit universalis.

§. 477. REG. II. *Quando minor est affirmativa, conclusio semper erit particularis.*

Quando enim propositio minor est affirmativa, ejus prædicatum sumitur particulariter; prædicatum vero hoc est subiectum in conclusione, adeoque hoc subiectum particulariter in conclusione sumendum est, quod facit, ut conclusio sit particularis.

§. 478. REG. III. *In modis negativis majorem esse universalem oportet.*

Quando enim conclusio est negativa, ejus prædicatum capitur universaliter, adeoque oportet, ut in præmissis capiatur etiam universaliter; verum constituit subiectum propositionis majoris; id igitur universaliter sumtum facit, ut tota propositio major sit universalis.

§. 479. In hac figura quinque modi excluduntur, duo nempe AII, AOO per Reg. I. §. 476. quando enim major est affirmativa, minor debet esse universalis. Excluduntur modi AAA, EAE, per Reg. II. §. 477. quia quando minor est affirmativa, conclusio semper erit particularis.

Tan-

Tandem excluditur modus OAO. per Reg. III. §. 478. In modis enim negativis major debet esse universalis: Itaque quinque modi tantum supersunt, duo affirmativi AAI, IAI, & tres negativi AEE, EAO, EIO, qui sequentibus vocibus a Logicis exprimuntur: BARBARI, CALENTES, DIBATIS, FESPAMO, FRESISOM.

BAR- Omnes opulenti metuunt perdere divitias.
 BA- Quicumque metuunt perdere divitias sunt
       miseri.
 RI- Ergo aliqui sunt miseri qui sunt opulenti.

† † †

CA- Omnia mala hujus vitæ sunt transitoria,
 LEN- Nulla transitoria sunt timenda,
 TES- Ergo nulla sunt timenda quæ sunt mala
       hujus vitæ.

† † †

DI- Quædam horologia accurate ostendunt horas,
 BA- Quodcunque accurate ostendit horas, est vi-
       tæ civili utilissimum,
 TIS- Ergo est aliquid vitæ civili utilissimum,
       quod est horologium.

† † †

FES- Nulli milites strenui respuunt subire vitæ
       discrimen,
 PA- Omne vitæ discrimen fæminis displicet,
 MO- Ergo aliquid fæminis displicet, quod mi-
       lites strenui subire non respuunt.

Nul-

† † †

FRE- *Nullus avarus est sua sorte contentus;*
 SI- *Aliquis sua sorte contentus est felix,*
 SOM. *Ergo aliquis est felix, qui non est avarus.*

§. 480. Quoniam hi Syllogismi sunt adeo in-
 torti, ab iis merito abstinemus; verum eos fa-
 cile ad aliarum figurarum Syllogismos reduce-
 mus, quod præstabilius erit: Nam qui sunt in
 BARBARI, reducentur ad eos in BARBARA, si
 propositio minor convertatur in majorem, &
 major in minorem, atque conclusio particula-
 ris in universalem: Ponamus enim iterum an-
 te oculos exemplum in BARBARI, id conver-
 sum in BARBARA sic se habebit.

BAR- *Quicumque metuunt perdere divitias sunt*
miseri,
 BA- *Sed omnes opulenti metuunt perdere divitias,*
 RA. *Ergo omnes opulenti sunt miseri.*

Eodem modo exemplum, quod est CALEN-
 TES, reducemus ad CELARENT.

CE- *Nulla transitoria sunt timenda.*
 LA- *Omnia mala hujus vitæ sunt transitoria.*
 RENT. *Ergo nulla mala hujus vitæ sunt timenda.*
 Syllogismus, qui est in DEBATIS, conversus in
 DARI, sic ordinatus stabit.

Quod-

DA- *Quodcunque accurate ostendit horas est
vitæ civili utilissimum,*

RI- Sed aliquod horologium accurate ostendit
horas,

I. Ergo aliquod horologium est vite civili
utilissimum.

Exemplum, quod est in FESPAMO, sic convertetur in CESARE secundæ Figuræ.

CE- Nulli milites strenui respuunt vitæ sub-
bire discrimina,

ŞA- Omnes famina oderunt vitæ subire di-
scrimen.

RE. *Ergo omnes fœmina oderunt quod milites strenui non respuunt.*

Pari pacto Syllogismus, qui est in FRESISOM, potest converti in talem, qui erit in CAMESTRES, hoc modo.

CA- *Quicumque felix est sua sorte contentus est,*

MES- Nullus avarus sua sorte contentus est,

TRES. Ergo nullus avarus est felix.

[illegible]

*De Figurarum quatuor comparatione inter se,
de Syllogismis Complexis & intricatis.*

§. 481. Syllogismi in quatuor figuris formati non æque placent nostris auribus, etiam si ex regularum præscripto sint effecti, & be-

bene concludant; quo enim a vulgari & usitato loquendi modo magis recedunt, eo minus placent, & Scholasticum quidpiam redolent: Ideo Syllogismi in prima figura formati præferuntur iis aliarum figurarum, cum ad morem loquendi communem proxime accedunt. 2°. Perfectissimi habentur, quia consequentia clarius ex præmissis fluere videtur, quam in aliis tribus figuris; cum termini in conclusione se habent uti in præmissis; quippe subiectum conclusionis est subiectum in propositione minori, & prædicatum conclusionis est quoque prædicatum propositionis majoris: quod igitur est subiectum conclusionis, ante fuit subiectum in præmissa; & quod est prædicatum conclusionis, ante fuit prædicatum in præmissa: uti cum dixerò.

Quicquid est creatum habet initium.

Mundus est creatus.

Ergo Mundus habet initium.

Est adeo naturale hoc ratiocinium, ut vix a vulgari sermone recedat, *Mundus habet initium, nam creatus est, & quicquid est creatum habet initium*: præterea in Syllogismo *mundus* est subiectum in minori, & in conclusione: *habet initium* est prædicatum in conclusione, & in majori.

Verum in secunda figura mens illico non perfunditur ea evidentia, quia prædicatum conclusionis fuit subiectum majoris, quod aliquid minus

nus naturale in ratiocinium infert: Syllogismus enim præcedens reductus ad figuram secundam se sic habet.

Quicquid non est ab æterno est creatum.

Mundus est creatus.

Ergo Mundus non est ab æterno.

Ob similem causam Syllogismi in tertia figura minus naturales apparent, cum prædicatum minoris evadit subiectum conclusionis: adeoque mutatum est aliquid in conclusione, quod ita non fuit in præmissis: veluti

Quicquid est creatum habet initium,

Aliquid creatum est mundus,

Ergo aliquis mundus habet initium.

In quarta figura hæc mutatio est in ambo-
bus terminis conclusionis; hujus enim subiectum
fuit prædicatum minoris; & prædicatum fuit
subiectum majoris; in quibus binis mutationi-
bus vix mens acquiescere potest, & approbare
conclusionem, etiamsi reperiatur post eam
bona.

§. 482. Figura prima præterea antefertur
aliis, utpote universalior, cum in ea conclusio-
nes formentur in A, E, I, O. In secunda figu-
ra tantum in E, O. In tertia figura in I, O. In
quarta figura in I, E, O. Quoniam autem plu-
rimi trium posteriorum figurarum Syllogismi
facile converti possunt in eos primæ figuræ, præ-
stabit

stabit semper uti prima figura; & reliquas tantum doctrinæ causa retinere, nisi in certis occasionibus.

§. 483. Inter Syllogismos Simples dantur aliqui, quos vocamus complexos §. 383. : hi sunt minus simplices præcedentibus, etiam si non sunt compositi, nam non ex pluribus, quam tribus propositionibus constant: verum complexi vocantur, quia una vel altera propositio non est mere simplex, sed recipit aliquam *Incidentem*, quæ ita est comparata, ut abesse possit, non mutato sensu aut valore ejusdem propositionis: Ceteroquin hi Syllogismi pluribus terminis, quam tribus, viderentur constare, proinde non convenire cum regulis supra traditis, veluti:

Divina Lex jubet, ut parentes nostros honoremus.

Cajus & Livia sunt nostri parentes.

Ergo divina lex jubet, ut Cajum & Liviam honoremus.

In quo Syllogismo terminus majoris, *divina Lex jubet*, non est subjectum, & *ut parentes nostros honoremus* prædicatum: sed verba *Lex divina jubet* est propositio incidens, quæ salvo Syllogismo abesse potest, sequenti modo.

Parentes nostri sunt honorandi.

Cajus & Livia sunt nostri parentes.

Ergo Cajus & Livia sunt honorandi.

Vel

Vel hoc modo, ut maneat emphasis, quam
propositio incidens addit.

*Parentes nostri sunt ex lege divina honorandi,
Cajus & Livia sunt nostri parentes,
Ergo Cajus & Livia ex Lege divina sunt
honorandi.*

Intuendo præterea propositionem complexam,
Divina Lex jubet ut parentes nostros honoremus,
facile detegimus verba hæc *Divina Lex jubet*
non posse constituere subjectum, & alia ut *pa-
rentes nostros honoremus* prædicatum; quia pro-
positio est affirmativa, in qua prædicatum nun-
quam est terminus universalis, qualis hic est, ut
nostros parentes honoremus. Subjectum vero foret
terminus particularis, *divina Lex jubet*, sive
Quadam divina Lex jubet: unde sequitur, *paren-
tes*, constituere subjectum, *sunt honorandi*, confi-
cere prædicatum propositionis.

§. 484. Hujusmodi Syllogismi Complexi pos-
sunt dari in quatuor expositis Figuris; nam pro-
positio major potest variis modis fieri complexa
ope variorum terminorum additorum: veluti

IN PRIMA FIGURA.

*Newtonus demonstravit, omnibus corporibus
in esse gravitatem,
Planeta sunt corpora,
Ergo Newtonus demonstravit, Planetis inesse
gravitatem.*

K

IN

INSTITUTIONES IN SECUNDA FIGURA.

Affirmare audeo, Quodcunque homines ad peccandum impellit, esse fugiendum.

Sed nulla virtus est fugienda.

Ergo affirmare audeo, Nullam virtutem homines ad peccandum impellere.

IN TERTIA FIGURA.

Philosophi bene demonstraverunt, Nihil, quod penetrari potest ab alio, esse corporeum.

Sed aliquid, quod ab alio penetrari potest, est spatium extensum.

Ergo Philosophi bene demonstraverunt, aliquid spatium extensum non esse corporeum.

IN QUARTA FIGURA.

In dubium vocari nequit, quin omnia miracula contra ordinarias naturæ leges eveniant.

Quæ contra ordinarias naturæ leges eveniunt, efficiuntur a Deo.

Ergo in dubium vocari nequit, quin quædam efficiantur a Deo, quæ sunt miracula.

§. 485. Occurrunt etiam nonnulli Syllogismi intricati, qui traditis superius regulis non convenire videntur, & tamen sua evidentia penitus persuadent; adeoque eorum probitas a quibusdam circumstantiis pendet, quæ in nonnullis casibus sunt observandæ: uti ex exemplis liquet.

In

In rebus philosophicis rationi tantum credendum est.

Auctoritas cuiuscunque etiam viri insignis non est ipsa ratio.

Ergo in rebus philosophicis auctoritati standum non est.

Hic ambæ præmissæ primo intuitu apparent esse negativæ: Nam vidimus in §. 407. vocem *tantum* efficere, ut propositio sit negativæ: adeoque idem notat, ac si poneretur.

In rebus philosophicis credendum est rationi; & præter rationem, dicto & auctoritati cuiuscunque acquiescere non debemus: Quæ propositio vere est negativa: Sed propositio minor, Auctoritas cuiuscunque non est ipsa ratio: significat: Auctoritas est altera res quam ipsa ratio, quæ est vere affirmativa, non negativa: unde legitime inferitur: Ergo auctoritati standum non est. Est nunc Syllogismus in FERIO primæ figuræ, adeoque propositio minor, quæ prima fronte apparebat negativa, sensu erat affirmativa, alioquin peccaret contra regulam §. 405.

§. 486. Verum, si huiusmodi intricati casus disputationes inter Logicos excitent, evitari hæ poterunt, Syllogismos convertendo in hypotheticos, qui optimi erunt, & præsens casus sic exhibebitur.

Si in rebus philosophicis tantum rationi acquiescere debemus, auctoritati standum non est.

Sed in rebus philosophicis tantum fidendum est rationi.

K 2

Ergo

Ergo Auctoritati fidendum non est.

Ceteroquin propositus fuit Syllogismus hoc modo in figura secunda & rejectus.

Debemus acquiescere rationi,

Auctoritas non est ratio,

Ergo non debemus acquiescere auctoritati.

Rejectus fuit, quia in conclusione verba *Non debemus acquiescere* videntur conficere subiectum, & *Auctoritati* prædicatum: cum *Auctoritas* sit subiectum minoris: verum si convertatur in Syllogismus tortiæ figuræ FELAPTON valebit.

Ratio non est auctoritas,

Rationi fidendum est,

Ergo aliquid cui fidendum est non est auctoritas.

§. 487. Exemplum en aliud.

Quicumque est bonus pastor, paratus est animam ponere pro ovibus,

Sunt autem hoc seculo pauci pastores parati animam ponere pro ovibus,

Ergo sunt hoc seculo pauci boni pastores.

Quia in hoc Syllogismo medius terminus, qui est *paratus animam ponere pro ovibus*, fit bis prædicatum, erit Syllogismus in figura secunda: Sed oportet ut in ea alterutra præmissarum sit negativa per §. 452. In hoc Syllogismo autem ambæ apparent affirmativæ, adeoque non con-

trariæ.

veniret regulis Syllogismi, quem tamen mens
attenta non potest non approbare, potius regu-
las non sufficientes judicatura: sed in examine
patebit Syllogismum esse in secunda figura, & in
CAMESTRES, adeoque propositionem minorem
& conclusionem esse negativam: quia vox *pauci*
idem significat ac *non multi*, proinde Syllogis-
mus sic stabit reductus.

*Quicumque est bonus pastor, paratus est animam
ponere pro ovibus.*

*Non autem sunt hoc seculo multi parati animam
ponere pro ovibus.*

Ergo non sunt hoc seculo multi boni pastores.

§. 488. Nonnunquam propositiones negativæ
esse videntur, quarum sensus est affirmativus; un-
de conclusio affirmativa ex negativis collecta
videtur in sequenti exemplo.

*Omnes illi, quibus eripi non potest quod amant,
extra inimicorum insidias sunt positi.*

*Sed illis, qui Deum amant, eripi non potest quod
amant.*

*Ergo qui Deum amant extra inimicorum insidias
sunt positi.*

In hoc Syllogismo verba, *quibus eripi non po-
test quod amant*, constituunt modo unum ter-
minum, qui ope negativæ particulæ non sepa-
ratur ab altero, *extra inimicorum insidias sunt po-
siti*, sed conjungitur cum altero; adeoque tota

K 3

pro-

propositio est vera affirmativa: pari pacto propositio minor est affirmativa: unde conclusio affirmativa ex præmissis affirmantibus bene fuit subducta: præterea verba, *quibus eripi non potest quod amant*, idem significant, ac *qui certo tutove possident*: quæ vere sunt affirmantia; poterit igitur prior Syllogismus in sequentem converti.

Illi qui certo possident quæ amant, extra inimicorum insidias sunt positi.

Sed qui Deum amant, certo possident quæ amant.

Ergo qui Deum amant, extra inimicorum insidias sunt positi.

§. 489. Sunt alii Syllogismi qui ex negativis propositionibus videntur constare, & tamen sunt boni: quando aliquis terminus ex aliquot verbis compositus, in quibus particula negativa reperitur, consideratur ut aliquod totum, vel aliquod attributum reale: id igitur sic consideratum est vera affirmativum.

Quodcunque non intelligit non potest ratiocinari,

Quod est corporeum non intelligit,

Ergo quod est corporeum non potest ratiocinari.

Hic verba *non intelligit* tanquam unum totum considerantur, & ideo idem significant ac *brutum esse*; hinc propositio minor negativa non est, sed vere affirmativa. Simili modo comparatus est sequens Syllogismus.

Qui

*Quicquid non habet partes interire non potest
dissolutione partium.*

Sed mens humana non habet partes.

*Ergo mens humana non potest interire dissolutio-
ne partium.*

In hoc Syllogismo *non habere partes* conside-
ratur ut totum aliquod, adeoque est vere affir-
mativum; idemque significat, ac *quod est mera
unitas: quod est simplex*; proinde propositio mi-
nor est affirmativa, non negativa.

CAPUT QUINTUM.

De Inveniendō & ordinando termino Medio.

§. 490 **H**ucusque vidimus genera perfe-
ctorum & simplicium Syllogis-
morum, & quænam in iis, ut sint in forma, de-
siderantur: Tyronibus sæpe hæret aqua quem-
admodum Syllogismos formabunt, regulis prio-
ribus jam cognitīs: artificium latet in inventio-
ne Termini medii, tum in eo ordinando: inven-
to medio facillime conficitur Syllogismus: adeo-
que de inventionē Medii quædam sunt dicenda.

§. 591. Conclusio est quæstio probanda: constat
hæc ex subiecto & prædicato: ad utrumque seor-
sum erit attendendum.

§. 492. Capiendo subiectum, attendimus vel
ad Genus ad quod pertinet: vel ad proprietates

ejus: vel ad *Definitionem* qua definiri solet: vel ad *specierum*, aut *patrum enumerationem*: vel ad *Causas*: vel ad *Effectus*: vel ad *Oppositum*.

§. 493. Capiendo quæstionis prædicatum, investigandum erit ejus aliquod prædicatum, quod sit *proprietas*, vel *effectus ex eo fluens*, aut cum eo *conjunctum quid*.

§. 494. Ut tum ordinetur *Medium*, prius observandum, an quæstio sit propositio affirmativa, vel negativa: si enim affirmativa, medium est ordinandum ut formetur Syllogismus in prima, vel tertia figura. Si negativa fuerit, Syllogismus in tribus prioribus figuris poterit pro lubitu formari: poteruntque omnia simili schemati, ac hic propono, inscribi.

§. 495. Sit quæstio, *Nix inspecta lædit oculos*, quæ est affirmativa propositio.

Nix inspecta lædit oculos

Nix inspecta

*Vehementer replicat lucem.
Est albissimi coloris.
Fulget.*

---

*Quicquid vehementer
replicat lucem.*

lædit oculos.

Quicquid est albissimi coloris.

Quicquid fulget.

Propositionem prius scribo, infra eam ducatur

tur linea, & relinquatur spatium cui inscribi possit subjectum *Nix inspecta*, & infra spatium ducatur iterum linea: tum ducatur alia recta deorsum, ubi definit inscriptum subjectum, quæ transeat per spatium inferius; post hanc scribatur prædicatum, *lædit oculos*. Jam investigentur proprietates subjecti, quæ inscribantur Spatio primo; quales sunt *Vehementer replicat lucem*, vel est *albissimi coloris*, vel *fulget*. In inferiori spatio inventæ proprietates capiantur universaliter, veluti: *Quicquid vehementer replicat lucem* &c. Jam formatus erit Syllogismus in prima figura, incipiendo ab inferiori spatio sursum, hoc modo.

Quicquid vehementer replicat lucem lædit oculos
Nix inspecta vehementer replicat lucem
 Ergo *Nix inspecta lædit oculos*.

Possunt autem alia media, quæ inventa erant, substitui.

Si Syllogismum in tertia figura efformare voluissimus; media sive proprietates subjecti eodem modo erant investiganda, sed tantum alio situ scribenda, veluti videre hic est,

Nix inspecta lædit oculos

<i>Corpus albissimi appa- rens coloris est</i>	<i>Nix inspecta</i>
--	---------------------

<i>Corpus albissimi appa- rens coloris</i>	<i>lædit oculos</i>
--	---------------------

Syl-

Syllogismus itaque formatus erit, incipiendo a propositione inferiori.

Corpus albiſſimi apparens coloris lædit oculos.

Corpus albiſſimi apparens coloris eſt Nix inſpecta

Ergo aliqua nix inſpecta lædit oculos.

In hoc Syllogiſmo ambo quæſtionis termini ſunt prædicata, & medium eſt utriuſque ſubjectum.

§. 496. Si quæſtio ſit propositio negativa, veluti *Nix non perſtat æſtate*, poterunt confici Syllogiſmi in tribus figuris: Medium vero depromam ex Definitione ſubjecti, quod hic eſt *Nix*, quæ definienda eſt quod ſit *Pluvia frigore & gelu conſtricta in glaciem*. Scribam igitur prius quæſtionem, & ordinabo, prout ſequentia Schemata oſtendunt, pro tribus figuris.

Nix non perſtat æſtate.

Pluvia frigore & gelu in glaciem conſtricta non perſtat æſtate.

Sed Nix eſt pluvia, quæ frigore & gelu conſtricta eſt in glaciem.

Ergo nix non perſtat æſtate.

Pro ſecunda figura, in qua ſimul attendam ad prædicatum prædicati, quod conſtituet medium: id autem eſt prædicatum:

Quod perſtat æſtate | & hujus prædicatum erit,
| *igni ſolis reſiſtere.*

Adeo-

Adeoque sic ponatur

Nix non perstat aestate.

<i>Quod perstat aestate</i>	<i>igni solis resistit.</i>
<i>Nix</i>	<i>igni solis non resistit.</i>

Ergo Nix non perstat aestate.

Pro tertia figura vero medium capiatur a specie subjecti, quod est Nix, cujus species est *floccus stellatus congelatus*. Quæstio est *Nix non perstat aestate*.

<i>Floccus stellatus congelatus</i>	<i>est Nix.</i>
<i>Floccus stellatus congelatus</i>	<i>non perstat aestate.</i>

Ergo quædam nix non perstat aestate.

Hoc modo semper concinnari possunt Syllogismi, & media ordinari præscripto modo; oportet tantum ut exempla ab aliis mediis desumpta proferam.

§. 497. Nunc medium depromatur a partium enumeratione. Quæstio sit, *Fungus est planta*, adeoque plantarum partes numerentur, quæ sunt radix, caulis, folia, flores, fructus, semina, atque hoc modo formatus stabit Syllogismus:

Quicquid habet radices, caules, folia, flores, fructus, semina, est planta.

Sed fungus habet radices, caules, folia, flores, fructus, semina.

Ergo fungus est planta.

§. 498. Nunc medium depromatur ab *Effectu*. Quæstio fit, *Hostis depopulatus est urbem hanc. Effectus sunt populationis, Incendia, Ruinæ, Rapinæ*. Adeoque hæc constituent Medium.

Qui omnia in hac urbe incendit, disjecit, secumque sustulit, populatus est hanc urbem. Sed hostis in hac urbe omnia incendit, disjecit, secumque sustulit.

Ergo hostis populatus est hanc urbem.

§. 499. Medium depromatur a *Causa operante*. Quæstio fit, *Mens humana est aliquid a corpore distinctum.*

Quicquid operatur in aliud corpus est aliquid a corpore distinctum.

Sed Mens mea operatur in aliud corpus.

Ergo Mens mea est aliquid a corpore distinctum.

§. 500. Quæstio fit: *Hoc in corpore non datur ignis. Opposita sunt calere & frigere, a quibus depromatur medium.*

Ubicumque datur frigus & abest calor, ibi non datur ignis.

Sed hoc in corpore datur frigus & abest calor.

Ergo hoc in corpore non datur ignis.

Vel fit quæstio: *Vacuum non habet resistantiam. vacuo opponitur plenum, adeoque hoc plenum constituat Medium.*

Ubi

*Ubi datur resistantia, ibi datur plenum corporibus.
Ubi est vacuum, ibi non datur plenum corporibus.
Ergo ubi est vacuum, ibi non datur resistantia.*

CAPUT SEXTUM.

De Syllogismis conjunctivis.

§. 501. **S**yllogismus conjunctivus est cujus major propositio totam conclusionem continet.

§. 502. Conjunctivorum sunt aliquot genera. 1°. Conditionales. 2°. Disjunctivi. 3°. Copulativi. 4°. Relativi. 5°. Proportionales.

§. 503. A nonnullis Logicis hi Syllogismi ad Compositos relati fuerunt, quia quælibet propositio non semper est simplex, sed nonnunquam ex pluribus terminis constat: sæpe tamen tantum sunt tres termini, & tres propositiones, veluti in Simplicibus Syllogismis: tres modo sunt termini in sequenti exemplo.

Si Deus est, adorandus est.

Sed Deus est.

Ergo adorandus est.

Plures vero termini sunt in hoc Syllogismo.

Vel mens humana est producta a se, vel a parentibus, vel a suo corpore, vel a Deo.

Argus.

Atqui non est producta a se, nec a parentibus, nec a corpore suo.

Ergo mens humana est producta a Deo.

§. 504. Quoniam hujusmodi casus sunt admodum frequentes, merito Syllogismi Conjunctivi a Simplicibus distinguuntur. Sed accedit propria eorum nota, qua major totam conclusionem continet, exceptis Relativis: veluti in allatis exemplis, *Si Deus est, adorandus est, vel Mens humana est producta a se, vel a parentibus, vel a suo corpore, vel a Deo.* Conclusiones enim sunt: *Adorandus est, tum & Mens humana producta est a Deo.*

De Syllogismis Hypotheticis.

§. 505. Syllogismus Conditionalis vel Hypotheticus est, qui constat ex propositionibus, in quarum altera suspenditur iudicium, quod in altera ratum habetur: veluti.

*Si Deus est, est Ens independens,
Sed Deus est,
Ergo Est Ens independens.*

In majori propositione suspenditur iudicium,

Si Deus est, est Ens independens.

In minori ratum habetur iudicium.

Sed Deus est.
æquivalet vero Syllogismus conditionalis huic
Simplici.

Omnis

Omnis Deus est Ens independens.

Quod in hoc mundo datur est Deus.

Ergo quod hoc in mundo datur est Ens in-
dependens.

§. 506. *Propositio hypothetica est vel major,*
vel minor, vel major minor & conclusio simul
In sequenti est major sola hypothetica.

Si mens humana semper cogitat non impeditur
a corpore, semper operatur.

Sed mens humana semper cogitat non impedi-
ta a corpore.

Ergo mens humana semper operatur.

In sequenti minor est hypothetica.

Quicquid fato non regitur, fruatur libertate,

Sed mens fato non regitur,

Ergo mens fruatur libertate.

In sequenti major, minor, & conclusio simul
est hypothetica.

Si mundus creatus non est, erit ab aeterno,

Si mundus sit absolute perfectus, creatus non est,

Ergo si mundus sit absolute perfectus, erit ab
aeterno.

§. 507. *Hic in Syllogismo hypothetico ad*
summum tres termini sunt.

§. 508. *Si propositio major sit hypothetica, hæc*
totam conclusionem distincte expressam, sed
cum

cum aliqua conditione, seu suppositione conjunctam continet: veluti liquebit in hoc exemplo.

Si pii amore Dei pietatem colunt, funguntur officio.

Sed pii amore Dei pietatem colunt.

Ergo pii funguntur officio.

§. 509. Propositio major in hujusmodi Syllogismo ex duabus constat partibus, quarum prima appellatur *Antecedens*, quæ est: *Si pii amore Dei pietatem colunt*; Altera vocatur *Consequens*, quæ est, *funguntur officio*.

§. 510. Ut propositio major sit bona & vera, necesse est ut ambæ partes majoris sint propositiones veræ; tum ut antecedens necessariam bonamquæ connexionem habeat cum consequente, & ut hæc ex priori fluat: si vero partes binæ non necessario inter se cohæreant, non valet propositio: necessarius nexus est in his exemplis.

Si homines cogitant, mente sunt præditi.

Si corpora esse caperunt, non sunt ab æterno.

Si datur Deus, erit Ens infinite perfectum.

Necessarius nexus vero abest sequentibus exemplis.

Si cælum sit serenum, florent arbores.

Si aqua sit liquida, sol fulget in cælo.

Quotiescunque necessario nexu non cohæret consequens cum antecedente, solent Logici dicere

Con-

Consequentiam majoris esse falsam. licet enim consequens sit propositio per se vera, non est propositio quæ fluit ex antecedente, aut cum ea cohæret.

§. 511. Si consequens rite cohæreat cum antecedente, tum propositio minor asserit antecedentem dari; adeoque consequentem etiam dari; veluti *Si Deus mundum creavit, hic erit dependens*: Jam minor est, in qua asseritur antecedens, *Sed Deus mundum creavit*: Unde fluit consequens, *Ergo hic erit dependens*.

§. 512. Erit igitur Syllogismus bonus, cum antecedens & consequens sunt propositiones veræ, & secum cohærent, atque minor antecedentem dari asseruerit, & tandem consequens consequentem collegerit; veluti,

Si homines cogitant, mente sunt præditi.

Sed homines cogitant.

Ergo mente sunt præditi.

§. 513. Sed Syllogismus non valebit, si consequens non cohæserit cum antecedente: uti,

Si aqua sit liquida, sol fulget in cælo.

Sed aqua est liquida.

Ergo sol fulget in cælo.

§. 514. Fieri potest ut nexu bono cohæreat consequens cum antecedente, & tamen vel alterutra, vel utraque propositio sit falsa: tum major est falsa, & totus Syllogismus non valet:

L   nana

nam cum consequens fluat ex antecedente, ex hac falsa non potest sequi vera altera: uti in exemplis, ubi ambæ partes sunt falsæ.

Si spatium mundi sit finitum, limites terminandos habebit.

Si corpora infinita celeritate ferantur, totum spatium universi momento temporis percurent.

In his exemplis altera est modo falsa.

Si mens humana perfectam cognitionem rerum omnium possideat, cognoscet quid sit punctum Mathematicum:

Si homines moriuntur, nihil de iis amplius superest.

§. 515. Syllogismus conditionalis quadruplici potest formari modo: nam constiterit major ex antecedente & consequente: tum propositio minor potest formari 1. Ex antecedente asserta. 2. Ex consequente asserta. 3. Vel potest tolli antecedens. 4. Vel potest tolli consequens. uti videtur in his exemplis.

1. *Si Sol solum nostrum illustrat, fruimur die.
Sed Sol solum nostrum illustrat.
Ergo fruimur die.*

2. *Si sol solum nostrum illustrat, fruimur die.
Sed fruimur die.
Ergo Sol solum nostrum illustrat.*

3. *Si*

3°. *Si Sol solum nostrum illustrat, fruimur die.
Sed Sol solum nostrum non illustrat.
Ergo non fruimur die.*

4°. *Si Sol solum nostrum illustrat, fruimur die,
Sed non fruimur die.
Ergo Sol solum nostrum non illustrat.*

§. 516. Ex his quatuor casibus sunt tantum duo boni & legitimi, qui sunt 1. Posito antecedente ponitur consequens, tum 4. Sublato consequente tollitur antecedens.

§. 517. Primum casum valere, *Posito antecedente ponitur consequens*, probatur; quia si ambę propositiones necessario nexu cohærent, & antecedens sit vera, non potest non consequens esse vera, quia hæc fluit ex antecedente: cum igitur in propositione minori ponitur antecedens; in conclusione necessario fluit consequens. In Scholis brevitatis ergo post enunciatam majorem solet dici, *Atqui verum prius, ergo & posterius* veluti:

*Si homo sibi esse non dedit, id accepit ab alio.
Atqui verum prius,
Ergo & posterius.*

§. 518. Casum quartum valere, *Sublato consequente tollitur antecedens*, probatur: quia in majori consequens cum antecedente ponitur necessario nexu cohærere: si nunc consequens propositio sit chimerica vel falsa; antecedens, quæ cum ea cohæ-

ret, etiam debet esse chimærica vel falsa. vel consideretur consequens tanquam effectus, qui fluat ex antecedente ut causa: posito effectu ponitur necessario causa, sed sublato effectu, non potest superesse causa, adeoque & hæc tollenda erit: veluti

Si Sol sit ejus magnitudinis & figura ac apparet, erit orbis pedalis magnitudinis.

Atqui non est orbis pedalis magnitudinis.

Ergo sol non est ejus magnitudinis & figura ac apparet.

Brevitatis ergo in Scholis Syllogismus enunciari solet post memoratam majorem, *Atqui falsum consequens; Ergo & antecedens.* Veluti, *Si spacia caelestia sint plena corporibus, nullus per ea fieri poterit motus. Atqui falsum consequens, ergo & antecedens.*

§. 519. Casus secundus & tertius in §. 515. non valent quod ad casum secundum, in quo posito consequente poneretur antecedens, & rejiciendum eum esse sic liquet. Consequens est species prædicati, & antecedens species subjecti: prædicatum vero in propositione affirmativa non sumitur latius, quam subjectum, hoc est non secundum totam suam extensionem: Cum vero in minori propositione illud prædicatum sumitur universaliter, capitur universalius quam in majori; idcirco non ita fluit ex subjecto in majori, & proinde non valet conclusio quæ est antecedens; nam

nam caperetur conclusio universaliter quam est
in præmissis: veluti patet in exemplo,

*Si Americani sunt Mahumedani, sunt infideles,
Atqui sunt infideles,
Ergo sunt Mahumedani.*

Majoris sensus proprie est: Si Americani sunt
Mahumedani, sunt aliqui infideles. Verum in
minori ponitur universaliter, atqui sunt infideles

Præterea examinanti apparet, hoc modo Syl-
logismo conditionali plures quam tres terminos
in esse, quod est contra §. 507. Nam termini sunt
1°. Americani. 2°. Mahumedani, 3°. Aliqui in-
fideles. 4°. Omnes infideles.

Insuper patet non posse valere hunc Syllogis-
mum, quippe si redigatur in Syllogismum Fi-
guræ secundæ, hoc modo formaretur,

*Mahumedani sunt infideles,
Americani sunt infideles,
Ergo Americani sunt Mahumedani,*

Conclusio hic est affirmativa, quæ in secunda fi-
gura semper debet esse negativa.

§. 520. Eadem omnia locum habent, si Syl-
logismus hypotheticus habuerit consequentem
negativam: veluti.

*Si Americani sunt Mahumedani, non sunt Chri-
stiani,
Atqui non sunt Christiani,
Ergo sunt Mahumedani.*

Majoris enim propositionis sensus est: *Si Americani sunt Mahumedani, sunt aliqui eorum qui non sunt Christiani*: adeoque particulares aliqui. Verum in minori sumitur hoc univertaliter, *non sunt Christiani*; adeo ut revera quatuor termini hic dentur.

*Mahumedani non sunt Christiani
Americanī non sunt Christiani
Ergo Americani sunt Mahumedani.*

Ex duabus negativis præmissis nihil concludi potest ex §. 405. multo minus affirmative.

§. 521. Evenit nonnunquam, ut in Syllogismo conditionali, si posito consequente ponatur antecedens, omnes propositiones sint veræ, adeo ut prima fronte Syllogismus inspectus appareat bonus, qui tamen examinatus, aut ad Categoricalum reductus, revera non valet; jam tantum casu accidit, ut omnes propositiones in Syllogismo sint veræ: veluti in hoc exemplo.

*Si mundus regitur providentia, Deus existit,
Atqui Deus existit,
Ergo mundus regitur providentia.*

Omnes hujus Syllogismi propositiones sunt veræ: sed conversus in Categoricalum sic stat:

Quodcunque regitur providentia, probat Deum existere.

*Sed mundus probat Deum existere.
Ergo mundus regitur providentia.*

Est

Est Syllogismus in secunda figura, qui peccat contra §. 452. cum alterutra præmissarum debeat esse negativa, quæ binæ hic sunt affirmativæ.

§. 522. Quod jam ad casum attinet tertium in §. 515. qui est alter ex iis qui non valet, non licet tollere antecedentem, ut quoque tollatur consequens. Sit enim major affirmativa, tum consequens, quæ est instar prædicati propositionis affirmativæ, sumitur particulariter: id tamen seorsum sumtum est latioris extensionis; adeoque sublata propositione antecedente, sive subiecto, pars quidem illa prædicati, quæ huic subiecto conveniebat, poterat tolli, non verò totum prædicatum, quod tamen in conclusione tollitur, veluti in Exemplo,

*Si Americani sunt Mahumedani, sunt infideles.
Sed non sunt Mahumedani.*

Ergo non sunt infideles.

Manifestum est terminum *infideles* in majori significare aliquos *infideles*: Cum in conclusione negativa vox *infideles* capitur universaliter, adeoque latius quam erat in præmissis: unde revera quatuor termini huic Syllogismo insunt. 1°. Americani. 2°. Mahumedani. 3°. Aliqui infideles 4°. Omnes infideles.

Præterea patebit vitium, si reducatur in Syllogismum Categoricalum hunc.

*Quicumque sunt Mahumedani, sunt infideles.
Sed Americani non sunt Mahumedani.
Ergo Americani non sunt infideles.*

Non valet Syllogismus hic, qui est in prima figura, cujus minor est negativa, nam per §.438. debet esse minor affirmativa.

§.523. Si major in Syllogismo hypothetico sit negativa, sive sola antecedens, sive antecedens & consequens simul, etiam non licet tollere antecedentem, ut tollatur consequens; quin plures termini quam tres ingrediantur Syllogismum, adeo ut iterum non valeat: veluti in hoc exemplo,

*Si Americani non sunt Mahumedani, possunt salvari.
Sed sunt Mahumedani.
Ergo Americani non possunt salvari.*

Termini hic sunt 1°. Americani. 2°. Non Mahumedani. 3°. Possunt salvari. 4°. Mahumedani. 5°. Non possunt salvari.

*Si pii non peccant, non damnabuntur.
Sed pii peccant.
Ergo damnabuntur.*

Termini hic sunt 1°. pii. 2°. non peccant. 3°. peccant. 4°. non damnabuntur. 5°. damnabuntur.

Imo non potest reduci in Syllogismum Categoricum, cujus conclusio est affirmativa, *pii dam-*

damnabuntur, nisi præmissæ ambæ fuerint affirmativæ: hic autem major est negativa, quæ posita conclusio affirmativa esse nequit: quare & ob hanc rationem non valent propositi hi Syllogismi.

§. 524. Nonnunquam tamen licet tollere antecedentem, ut tollatur quoque consequens, si nempe antecedens fuerit propositio falsa, tum consequens, quæ cum priori cohærebat, etiam est falsa; recte igitur tollitur antecedens falsa, ut tollatur quoque consequens falsa: uti

*Si animus humanus sit corporeus, erit extensus.
Sed animus humanus non est corporeus,
Ergo etiam non erit extensus.*

§. 525. Possunt Syllogismi hypothetici constare ex meris negantibus, nam major potest constare ex antecedente & consequente negativa: cum ergo in minori ponitur antecedens negativa, ut quoque ponatur in conclusione consequens negativa, Syllogismus necessario ex meris negantibus componetur, & valebit. veluti

*Si tempestas anni non semper sit eadem, Sol non continuo versatur in æquatore.
Sed tempestas anni non semper est eadem.
Ergo Sol non versatur continuo in æquatore.*

§. 526. Si Syllogismus hypotheticus habuerit minorem hypotheticam, hisce modis effertur solet:

Qui-

Quicumque rempublicam servavit, aeternam meretur famam.

Si Cicero rempublicam servavit, aeternam meretur famam.

Vel hoc modo:

Quicumque rempublicam servavit, aeternam meretur famam.

Si ergo M. T. Cicero rempublicam servavit, aeternam meretur famam.

§. 527. Syllogismi conditionales a directis Categoricalis differunt; sunt enim tantum apparatus ad conclusiones, non autem directe concludunt, sed tantum hypothetice, adeo ut probanda quædam restent: cum autem sunt breves, nec multum a consueto ratiocinandi modo differunt, preferendi erunt vulgaribus Syllogismis.

Quicumque regnum suum amplificavit, inter Heroes est adscribendus.

Si ergo Augustus regnum suum amplificavit, inter Heroes est adscribendus.

Potest concedi totum argumentum, ex eo enim non fuit Augustum amplificasse suum regnum, adeo ut Heroibus fuerit adnumerandus; etiamsi concedatur, si regnum amplificaverit, inter Heroes eum esse reponendum.

§. 528. Omnis Syllogismus Categoricalis verti potest in hypotheticum adjecta voce Si, & omnis hypo-

hypotheticus §. 526. verti potest in Categoricalum rejecta voce Si; veluti:

*Quisquis vitia præfert virtutibus, non est honestus.
Titius vitia præfert virtutibus.
Ergo Titius non est honestus.*

Conversus in hypotheticum Syllogismus sic se habet.

*Quisquis vitia præfert virtutibus, non est honestus
Si ergo Titius vitia virtutibus præfert, non est
honestus.*

† † †

*Si animus potestatem pro lubitu agendi habet,
liber est.
Sed animus habet eam.
Ergo liber est.*

Conversus in Categoricalum sic stat Syllogismus.

*Quicquid habet potestatem agendi pro lubitu, est
liber.
Animus humanus habet potestatem agendi pro lu-
bitu.
Ergo animus humanus est liber.*

§. 529. Cum Syllogismi Categoricali tam facile vertantur in Hypotheticos, hi subjiçientur regulis Categoricalorum antea traditis, quamvis propter nonnullas propositionum conditiones hinc inde ab iis recedant: Qui ergo hypothetici in-
cur-

currunt in Categoricalorum regulas non valebunt: veluti qui forent in prima figura, & majorem habent particularem.

Aliquis Spiritus est creatus.

Ergo si quicquid cogitat est Spiritus.

Erit quicquid cogitat creatum.

Cum deberet esse.

Quodcumque est spiritus nostro similis est creatum.

*Ergo si quicquid cogitat sit spiritus nostro similis,
Erit, quicquid cogitat, creatum.*

De Syllogismis Disjunctivis.

§. 530. *Syllogismus Disjunctivus* vel *Dizeucticus* est, cujus propositio major constat variis membris, particula disjunctiva *aut* conjunctis, & continet minorem, ac conclusionem.

Aut prodesse volunt, aut delectare poëta.

Prodesse non volunt.

Ergo delectare.

§. 531. Syllogismorum horum natura in eo consistit, ut prædicata, quæ subjecto competere possunt, omnia, vel quæ sibi sunt opposita, enumerentur in propositione majori: Si tum in minori asseratur unum convenire subjecto; tum in conclusione alia omnia negantur de eo.

¶ c m :

dem: vel si in minori omnia prædicata, excepto uno, convenire negantur, in conclusione id, quod exceptum erat, affirmatur de subiecto.

§. 532. Quia propositio major ad minimum ex duabus constat, tanquam membris, potest minori æque inservire primum membrum ac secundum: conclusio tum semper continebit alterum membrum, quod minori non inest.

Qui Julium Casarem occiderunt vel erant parricida, aut libertatis vindices.

Sed erant parricida.

Ergo non erant libertatis vindices.

† †

Qui Julium Casarem occiderunt, vel erant parricida, aut libertatis vindices.

Sed erant libertatis vindices.

Ergo non erant parricida.

§. 533. Possunt propositionis majoris ambo membra esse affirmativa, uti in exemplis allatis §. 532. vel alterum negativum.

Vel homines virtutem amant, aut non amant.

Vel corpora omnia totius universi non moventur, aut omnia moventur.

§. 534. Quando subiectum plurium prædicatorum est capax, oportet ut omnia enumerentur, tumque major fit vel trimembris, vel plurium membrorum: in minori vel unum ponitur,

tur, ut reliqua in conclusione tollantur, vel omnia excepto uno tolluntur, ut unum in conclusione ponatur; veluti:

*Aut est Ver, aut Æstas, aut Autumnus, aut Hyems.
Sed est Ver.*

Ergo non est Æstas, nec Autumnus, nec Hyems.

† †

*Aut est Ver, aut Æstas, aut Autumnus, aut Hyems.
Sed nec est Æstas, nec Autumnus, nec Hyems.
Ergo est Ver.*

§. 535. Quando plura membra in minori, aut in conclusione ponuntur vel tolluntur, hæc pro uno membro haberi possunt; uti in priori exemplo: *Sed nec est Æstas, nec Autumnus, nec Hyems.* nec refert siue minor, siue conclusio ex hujusmodi terminis constiterit.

§. 536. Quotiescunque in his Syllogismis omnia membra non enumerantur, major propositio est incompleta, & totus Syllogismus vitiosus; adeoque merito negatur major: frequentissime hujusmodi vitia committuntur, tam ob non enumerata membra; quam quod bona oppositio inter prædicata non detur: ideo peccat Syllogismus sequens.

Vel prodesse volunt, aut delectare Poëta.

Cum quoque interdum nocere cupiant Satyris, aliosve scopos habuerint.

§. 537.

§. 537. Oppositio bona datur, quando status sunt directe contrarii, nec quidam intermedii; adeo ut unus ponat, quod alter tollit: uti

Vel hoc in loco est sonus, vel silentium.

Vel corpora moventur, vel quiescunt.

Vel homo est a se, vel ab alio.

Pleræque oppositiones ita sunt comparatæ, ut si unum membrum ponatur, alterum adjecta particula negativa non negetur:

Vel Milo occidit Clodium, vel non occidit.

Vel Cajus operatur, vel non operatur.

§. 538. Quando bonæ dantur oppositiones, Syllogismi vix possunt fieri vitiosi; nam in minori ponitur primum, aut secundum membrum majoris, & in conclusione alterum tollitur; aut contra: uti,

Vel mens semper cogitat, aut non semper cogitat.

Atqui mens semper cogitat.

Ergo falsum est, eam non semper cogitare.

§. 539. Sæpissime autem non datur bona oppositio; ubi tamen prima fronte apparet: uti, *Vel nox est, vel dies.* quod falsum est, cum status dari possunt intermedii, uti *Crepusculum matutinum & crepusculum vespertinum.* *Virgo est pulchra vel deformis,* etiam non valet, quia datur statæ, atque innumeri gradus inter pulcritudinem & deformitatem intermedii.

§. 540.

§. 540. Ideo in hisce Disjunctivis summa attentione & peritia opus est, tam in condendis, quam refutandis Syllogismis, quoniam non valent omisso tantum uno membro; non autem nisi admodum versatus in scientiis omnes casus materiz obvia perpendendo invenit.

De Syllogismis Copulativis.

§. 541. *Syllogismi Copulativi* propositio major negativa ex duabus constat propositionibus, quæ copula & conjunguntur, quarum altera in minori ponitur, ut altera in conclusione tollatur.

Nullus Jurisconsultus tulit, & abrogavit easdem leges.

Sed servius Tullius tulit leges de dotibus.

Ergo easdem non abrogavit.

§. 542. Non autem minor debet esse negativa; tum enim membrum evertitur; sed ab unius everfione ad alterius affirmationem argumentari non licet, quia tum utrumque potest esse falsum: multo minus ab unius everfione ad alterius everfionem pergendum, quia illorum unum potest poni, rejecto altero: idcirco vitiosus est sequens Syllogismus; in quo minor & conclusio falsa.

Nullus Jurisconsultus tulit & abrogavit easdem leges.

Sed Cicero non abrogavit leges de dotibus,

Ergo Cicero easdem tulit.

Nec

Nec valet sequens Syllogismus.

*Nullus Jurisconsultus tulit & abrogavit easdem
leges.*

*Sed Servius Tullius non abrogavit leges de do-
tibus.*

Ergo easdem non tulit.

§. 543. Patet horum Syllogismorum vitium, quia quando vertuntur in Syllogismos Categoricalos primæ figuræ, minor evaderet negativa, quæ debet esse affirmativa; & ideo oportet, ut minor in Copulativo Syllogismo ponat alterum membrum, ut alterum in conclusione tollatur, quia major membro negativo constat. Conversus præcedens Syllogismus in Categoricalum sic stabit:

*Quicumque Jurisconsultus tulit leges de dotibus,
cas non abrogavit.*

Sed Servius Tullius tulit leges de dotibus.

Ergo cas non abrogavit.

De Syllogismis Relativis.

§. 544. Syllogismus Relativus est, cujus præpositio major duobus constat membris, quæ relationem inter se habent: In minori autem adjungitur prædicatum subjecto primi membri in majore, idemque prædicatum in conclusione adjungitur subjecto secundi membri in majore: veluti.

M

Qua

*Qualis princeps talis subditus,
Sed princeps est pius & castus,
Ergo subditus est quoque pius & castus.*

† † †

*Ubi thesaurus ibi est cor hominis.
Sed thesaurus est in arca.
Ergo cor hominis est in arca.*

§. 345. In Syllogismis relativis propositio minor semper est minus universalis quam major; nam subjectum propter prædicatum in minori additum restringitur; atque ita alterum subjectum majoris in conclusione etiam restringitur: prædicatum autem, quod subjectis in majori adjungitur, est universale, & completitur sub se prædicatum minoris, quod si non foret, plures quam tres termini Syllogismo inessent.

§. 346. Syllogismi relativi valent modo in laxioribus, non in strictis ratiociniis; non enim necessario verum est, ut sit talis subditus qualis est princeps; quia sæpe piorum principum subditi sunt impii, & malorum principum subditi probi.

De Syllogismis Analogicis.

§. 347. *Syllogismi Analogici* vel *proportionales* parum differunt a Relativis; eorum major bimembris est; primum vero membrum continet
fimi-

similitudinem, quæ in minori ulterius explicatur: ut alterum membrum majoris in conclusione clarius intelligatur.

Ut se ad columnam habet basis, ita ad rempublicam justitia.

At subducta basi evertitur columna.

Ita sublata justitia evertitur respublica.

† † †

Veluti Mathesis est fundamentum Philosophiæ, ita Anatomia est Medicina.

Quare neglecta Mathesi jacet Philosophia.

Ita neglecta Anatomia jacet Medicina.

~~Veluti anatomia est fundamentum philosophiæ, ita mathesis est medicina.~~

CAPUT SEPTIMUM.

De Syllogismis Compositis, & de Sorite.

§. 548. **O**Mnes Syllogismi, qui ex pluribus quam tribus propositionibus componuntur, vocantur *Compositi*.

§. 549. Hujusmodi sunt *Sorites*, *Prosyllogismus*, *Epicherema*, *Dilemma*, *Syllogismus biformis*.

§. 550. *Sorites* est Syllogismus compositus ex variis propositionibus, quarum quælibet bimembris est, & quæ ita sunt ordinatæ, ut prædicatum præcedentis propositionis evadat subiectum sequentis, adeo ut tandem ex subiecto

primæ propositionis , & ex prædicato ultimæ formetur conclusio.

Qui iustas fert leges, hominum societati prodesse studet.

Qui hominum societati prodesse studet, salutis proborum prospicit.

Qui salutis proborum prospicit, malos coercet.

Qui malos coercet, virtutem defendit.

Ergo qui iustas fert leges, virtutem defendit.

§. 551. Quando Sorites ex propositionibus Categoricis constat, in quibus subiectum fuit præcedentis propositionis prædicatum, vocatur *Sorites Categoricus*, quale est traditum exemplum.

§. 552. Inventor Soritæ fuit Chrysippus. Sorites vocatus fuit a Persio *Acervus*, a Cicerone *Syllogismus Acervalis*, tum *Cumulus*, quia plurimæ intermediæ ideæ inter subiectum & prædicatum accumulantur: nulli autem limites numero intermediarum propositionum sunt positi: ad minimum Sorites constat ex quatuor propositionibus; si enim tantum ex tribus componeretur, foret Syllogismus Categoricus in quarta figura, uti apparet in exemplo præcedenti.

Qui iustas fert leges, hominum societati prodesse studet.

Qui hominum societati prodesse studet, salutis proborum prospicit.

Ergo qui salutis proborum prospicit, iustas fert leges.

§. 553.

§. 553. Requiritur in Sorite, ut ultima propositio sit conclusio: hoc modo differt a figura Rhetorica, quæ Climax, vel Gradatio appellatur; utpote in qua plurium quidem propositionum congeries deprehenditur, & prædicatum propositionis præcedentis pariter fit subiectum propositionis sequentis, sed sine ulla conclusione: in Sorite autem propositio ultima est vera conclusio, & ideo nota *Ergo* apponitur, quæ non datur in gradatione Rhetorica, unde hæc non annumeratur Syllogismis Logicis. Præterea in Sorite subiectum primæ propositionis fit subiectum Conclusionis, adeoque repetitur in Conclusionem, quod non fit in gradatione Rhetorica.

§. 554. Est in omni fere propositione subiectum minus universale prædicato: quoniam in Sorite prædicatum propositionis præcedentis fit subiectum sequentis, propositiones sequentes erunt universales præcedentibus, ita ut gradatim a minus universalibus ad magis universalia fiat adscensus: tandem vero subiectum primæ propositionis coniungitur cum prædicato universalissimo ultimæ.

Omnis homo est animal terrestre.

Omne animal terrestre est Ens corporeum.

Omne Ens corporeum est substantia finita.

Omnis substantia finita est creata.

Ergo omnis homo est creatus.

§. 555. Resolvi potest Sorites in Syllogismos simplices, ex quibus componitur: hi autem omnes sunt Syllogismi primæ figuræ, adeoque ordine inverſo ac in Sorite ponendi: nam major terminus in Sorite ſecundo habetur loco, qui in Syllogismo Categorico primo ordine enunciatur: veluti in hoc exemplo.

1.

*Omne animal terreſtre eſt Ens corporeum.
Omnis homo eſt animal terreſtre.
Ergo omnis homo eſt Ens corporeum.*

2.

*Omne Ens corporeum eſt ſubſtantia finita,
Omnis homo eſt Ens corporeum,
Ergo omnis homo eſt ſubſtantia finita.*

3.

*Omnis ſubſtantia finita eſt creata,
Omnis homo eſt ſubſtantia finita,
Ergo omnis homo eſt creatus.*

§. 556. Conſtat Sorites ex tot ſimplicibus Syllogiſmis, quot ſunt propoſitiones intermediæ inter primam & ultimam; ſive ex tot, quot ſunt in Sorite propoſitiones, minus duabus: adeoque ſi Sorites quinque conſtiterit propoſitionibus, in tres Categoricos Syllogiſmos reſolvi poterit: ſi terminos medios Sorite quoque colligamus, totidem Syllogiſmos ſimplices etiam conficere po-

poterimus. In allato exemplo tria media insunt.
1. Animal terrestre. 2. Ens corporeum. 3. Substantia finita. Adeo ut ex his tres Syllogismi construi possint.

§. 557. Patet ex hac resolutione Soritæ in Syllogismos simplices, Soritem esse compendium argumentandi, atque ita esse insignis utilitatis.

§. 558. Ex resolutione Soritæ in simplices Syllogismos primæ figuræ patet, leges illius figuræ esse observandas, ut Sorites sit bonus: Quando igitur constat ex propositionibus affirmantibus, oportet ut eæ ita secum connectantur, ut secunda necessario nexu cohærescat cum prima; tertia cum secunda, & sic porro: Quia id quod est universalius colligi nequit ex minus universali, nisi id necessario nexu fuerit subordinatum, qualis est inter individua & species, inter species & genera; hujusmodi nexus in Sorite rite est observandus.

§. 559. Sorites nititur hoc fundamento: si omne A est B, & omne B est C, & omne C est D, & omne D est E, omne A erit E. nam ponitur $A = B$. & $B = C$. & $C = D$, & $D = E$, ergo $A = E$.

§. 560. Datur quoque Sorites hypotheticus, in quo si plures fuerint propositiones hypotheticæ, ita comparatæ, ut consequens unius sit continuo antecedens proxime sequentis; tum posito antecedente primæ ponitur consequens ultimæ.

Si corporum enordiis non insit potestas, qua sibi esse dent, procreata sunt.

Si procreata sunt, autorem habent Deum.

Si autorem habent Deum, a Deo dependent.

Ergo si corporum exordiis non insit potestas, quæ sibi esse dent, a Deo dependent.

§. 561. Potest Sorites hypotheticus etiam in Syllogismos hypotheticos resolvi hoc modo.

1.

Si corporum exordiis non insit potestas, quæ sibi esse dent, procreata sunt.

Atqui verum prius.

Ergo & posterius.

2.

Si corporum exordia procreata sunt, Deum autorem habent.

Atqui verum prius.

Ergo & posterius.

3.

Si corporum exordia Deum autorem habent, a Deo dependent.

Atqui verum prius.

Ergo & posterius.

§. 562. Videmus in resolutione Soritæ hypothetici non necessarium esse, ut propositio secunda fiat major, sed ut propositiones eodem ordine, ac in Sorite erant, ponantur.

§. 563. Fundamentum hujus hypotheticæ ar-

64:

gumentationis est, quod si fuerint plures propositiones hypotheticæ, ita comparatæ, ut consequens unius sit antecedens proxime sequentis, tum posito antecedente primæ, rite ponitur consequens ultimæ.

§. 564. Est etiam *Sorites Crypticus*, sive cujus genuina forma non apparet, qui constat ex propositionibus crypticis, uti oblique universalibus, indefinitis, infinitis, & aliis, quæ hypotheticis æquipollent; veluti,

Ubi amoris, ibi nullus odio locus est.

Ubi locus odio non est, ibi exulat gaudium ob iræ felicitatem alterius.

Ubi exulat gaudium ob infelicitatem alterius, ibi studium nocendi abest.

Ergo ubi amoris locus est, ibi studium nocendi abest.

§. 565. Oportet ut in omni Sorite semper maneat eadem terminorum significatio, quæ si in aliqua propositione inmutetur, non valet Sorites.

Qui amicum decipit, hominem offendit.

Qui hominem offendit, eum sauciat.

Qui aliquem sauciat, contra leges agit.

Qui contra leges agit, tuetur libertatem.

Ergo qui amicum decipit, tuetur libertatem.

Terminorum hic bis variatio: 1°. hominem offendere, notat injuria afficere, & in altera propositione notat pulsare. Contra leges agere notat transgredi legem, & in altera propositione
per-

perorare adversus leges; unde non potest non absurda sequi conclusio.

§. 566. Quotiescunque propositio falsa ingreditur Soritem, totus ab ea fit vitiosus, veluti enim falsa propositio Syllogismum Categoricalum corrumpit, ita corrumpet Soritem; si penultima propositio fuerit falsa, unus modo error inficiet conclusionem; sed si propositio quædam anterior fuerit falsa, error plures errores post se trahet, adeo ut absurdissima tandem evadat conclusio.

Quicumque est pius, colit Deum.

Qui Deum colit, cum toto animo veneratur.

Qui cum toto animo veneratur, sibi ejus imaginem vivide representat.

Qui ejus imaginem sibi vivide representat, cum sub forma senis intuetur.

Ergo quicumque est pius, Deum sub forma senis intuetur.

In hoc sorite tertia & quarta propositio est falsa, unde fluit tam absurda conclusio.

§. 567. Prima propositio Soritæ poterit esse particularis, & conclusio particularis: verum vitiosus erit sorites, si plures propositiones particulares eum ingrediuntur, aut aliqua intermedia fuerit particularis: nam si resolvatur hujusmodi in Syllogismos Categoricalos, erit aliquis in prima figura, cujus major foret particularis, contra §. 439. & si plures fuerint particulares, in

in Sorite, Syllogismus Categoricalus inde formatus ex particularibus propositionibus constaret, quod incurrit in §. 410. Valet sequens Sorites

*Aliquis Philosophus docuit dari Atomos ,
 Omnis atomus est corpusculum minimum indivisibile ,
 Quod est corpusculum minimum indivisibile , est
 semper ejusdem magnitudinis & formæ ,
 Ergo aliquis Philosophus docuit dari aliquid , quod
 semper est ejusdem magnitudinis & figure .*

Sed non valet sequens Sorites.

*Aliqui Christiani colunt virtutem ,
 Qui colunt virtutem , sunt aliqui modo , qui eam
 norunt ,
 Aliqui qui eam norunt , eam vehementer amant ,
 Ergo aliqui Christiani eam vehementer amant .*

Non valere Soritem patet, si resolvatur in Categoricalos, nam hi ex particularibus propositionibus componentur.

I.

*Qui colunt virtutem sunt aliqui modo qui eam
 norunt ,
 Aliqui Christiani colunt virtutem ,
 Ergo aliqui Christiani sunt aliqui modo qui
 eam norunt .*

Ali-

2.

*Aliqui qui eam norunt, eam vehementer aestimant,
Aliqui Christiani sunt aliqui modo, qui eam
norunt.*

*Ergo aliqui Christiani sunt aliqui modo, qui eam
vehementer aestimant.*

§. 568. Etiam non valet Sorites, quando ejus propositiones continent terminos metaphoricos, & improprios; aut cum propositiones non necessario nexu inter se coherent, sed tantum per accidens; ideo non valet sequens Sorites.

*Quicumque stilum alterius in scribendo sequitur,
alterum imitari conatur,*

*Qui alterum imitari conatur, est ejus simia,
Sed simia est animal rationis expers,*

*Ergo quicumque stilum alterius in scribendo sequitur,
est animal rationis expers.*

§. 569. Plerumque Sorites componitur ex propositionibus affirmativis, id tamen necesse non est, cum negativam in se recipere possit, modo hæc præcedat immediate conclusionem; sed si negativa in alio loco intermedio fuerit posita, non valet Sorites; multo minus si plures negativæ eum ingrediuntur.

*Qui scientiis navat operam, evadit doctus,
Qui doctus evadit, sibi aliisque prodesse potest,
Qui sibi aliisque prodesse potest, non est e re-
publica proscribendus, Et.*

Ergo qui scientiis navat operam, non est e republica proscribendus.

Valeat hic Sorites, quia quando resolvitur in Syllogismos Categoricos primæ figuræ, ultimus recipit propositionem majorem negativam, quales in figura prima Syllogismi in CELARENT & FERIO recipiunt: Verum quando intermedia quædam negativa est in Sorite, tum in resolutione ejus in Categoricos primæ figuræ, Syllogismus aliquis minorem reciperet negativam, quod est contra §. 438.; ideo si duas propositiones negantes reciperet, hoc idem obtineret, & præterea ultimus Syllogismus ex meris negantibus præmissis componeretur, ex quibus Conclusio formari non potest: & ideo non valet sequens sorites.

Ubi est firma societas, ibi dantur leges.

Ubi dantur leges, homines constringuntur ad observantiam.

Quicumque homines constringuntur ad observantiam, non fruuntur libertate.

Qui non fruuntur libertate, sunt homines non felices.

Ergo ubi est firma societas, ibi homines non sunt felices.

Cum vero Sorites resolvitur in Categoricos patet illico vitium.

Ubi

1.

Ubi dantur leges, homines constringuntur ad observantiam.

Sed ubi est firma societas, ibi dantur leges.

Ergo ubi est firma societas, ibi homines constringuntur ad observantiam.

2.

Quicumque homines constringuntur ad observantiam, non fruuntur libertate,

Sed ubi est firma societas, ibi homines constringuntur ad observantiam,

Ergo ubi est firma societas, ibi homines non fruuntur libertate.

3.

Qui non fruuntur libertate, non sunt homines felices.

Ubi est firma societas, homines non fruuntur libertate.

Ergo ubi firma est societas, homines non sunt felices.

Constat hic ultimus Syllogismus ex meris negantibus, ideoque incurrit in §. 405.

§. 570. Sed si Sorites fuerit hypotheticus, ex meris negativis propositionibus componi potest, quia per §. 525. Syllogismi hypothetici ex meris negantibus constare possunt: veluti in sequenti Sorite patebit.

Si

Si mens humana non habeat potestatem se producendi, non est a se.

Si non sit a se, non est a causa impotentiore.

Si non sit a causa impotentiore, non est a mero corpore.

Si non sit a mero corpore, non erit a nibilo.

Ergo si mens humani non habeat potestatem se producendi, non erit a nibilo.

De Prosyllogismo.

§. 571. *Prosyllogismus est, quando duo Syllogismi quinque propositionibus ita continentur, ut conclusio prioris sit major vel minor sequentis Syllogismi: in primo exemplo conclusio est major sequentis: in secundo est minor sequentis Syllogismi.*

Omnis actio, quæ lege naturali est prohibita, est fugienda.

Omnis nimius labor est actio lege naturali prohibita,

Ergo omnis nimius labor est fugiendus.

Sed studium litterarum perpetuum noctu diuque est nimius labor.

Ergo studium litterarum perpetuum noctu diuque est fugiendum.

Quic-

logismorum, sed quoque rationes probatoriæ, quæ additæ sunt; unde fit aberratio ab argumento, quæ summopere est evitanda: cum enim in finem ars argumentandi fuit inventa, & in usum redacta.

De Dilenmate.

§. 574. *Dilemma* est ratiocinatio ex pluribus propositionibus composita, in cuius majori totum dividitur in omnes partes, deinde inferitur affirmando vel negando de omnibus, quod illatum erat e singulis.

Omne triangulum est vel rectilineum, curvilineum, vel mixtilineum.

Omne rectilineum modo potest habere tres angulos.

Omne curvilineum etiam tantum habet tres angulos.

Omne mixtilineum etiam habet modo tres angulos.

Ergo nullum datur Triangulum, quod plures quam tres angulos habet.

§. 575. Vocatur *Dilemma*, quia hoc argumento ab utraque parte capitur adversarius: tum quia sæpe propositio major ex duobus membris constat: Dictus etiam est *Syllogismus Cornutus*, quasi utroque cornu instar bovis vel cervi feriat, ut sine periculo apprehendi nequeat, & quia latet occultum virus, dictus est etiam *Crocodylinus*.

N

§. 576.

§. 576. Dilemma sæpe speciem Syllogismi hypothetici habet, cujus major si fuerit affirmativa, conclusio erit negativa: Si majoris antecedens negativa, erit conclusio affirmativa.

Si ages cum populo, vel bene, vel male ages.

Si bene, populo eris invisus.

Si male, displicebis Deo.

Ergo agendum cum populo non est.

† . † . †

Si Deus non habet sua attributa perfecta, vel ea perfecta habere non potuit, vel non voluit.

Sed dici nequit, Deum non potuisse habere attributa sua perfecta, cum sit omnipotens.

Idem dici nequit, cum noluisse habere attributa perfecta, cum sit infinite sapiens, atque omne Ens intelligens perfectionem adspiceret.

Ergo Deus necessario habet omnia sua attributa perfecta.

§. 577. Differt dilemma a Syllogismo hypothetico vulgari; is enim hoc modo conficeretur.

Si agendum cum populo, vel bene vel male agendum,

Sed agendum est cum populo,

Ergo bene vel male agendum.

§. 578. Differt Dilemma a Syllogismo disjunctivo, quoniam in propositione minori afferuntur difficultates, aut expenduntur rationes,

nes, quæ in quolibet membro majoris insunt;
hæ in Syllogismo disjunctivo non afferuntur;
qui hoc modo formaretur.

*Vel agendum bene cum populo, vel male,
Sed bene est agendum cum populo,
Ergo non male.*

Quia autem expenduntur rationes membro-
rum majoris in minori, accedit Dilemma ali-
quantum ad Epicherema, a quo tamen differt,
cum in eo non fit enumeratio & divisio mem-
brorum in partes.

§. 579. Dilemmatis propositio major ex
duobus ad minimum terminis constat, si ex tri-
bus componatur, Trilemma appellatur: si ex
quatuor Tetralemma. Trilemma est sequens.

*Deus cuncta creavit, vel ea sumendo ex sua sub-
stantia, vel ex substantia a se diversa, vel ex
nihil.*

*Si creata sumpserit ex sua substantia, bonitas ejus
maxima est, cum non impelleretur ad res extra
se ex sua substantia depromendas.*

*Si ex substantia a se diversa efformaverit Deus
cuncta, iterum patet ejus bonitas, quod in ex-
traneam substantiam operari voluerit.*

*Si Deus ex nihilo cuncta creaverit, etiam ejus emi-
net bonitas, tum enim nihil ipsum impulit
ad ea producenda.*

*Ergo ab omni parte in creatione omnium rerum
patet Dei bonitas.*

§. 580. Tetralemma est sequens:

Libri omnes merentur legi, nam continent vel res utiles, vel honestas, vel religiosas, vel jucundas.

Si contineant res utiles, merentur omnino legi.

Si res honestas, merentur legi ad addiscendam virtutem.

Si religiosas contineant, merentur legi propter pietatem.

Si jucundas res complectantur, merentur legi ad exhilarandum animum.

Ergo libri omni modo merentur legi.

§. 581. In Dilemmate propositio major constat vel ex membris sibi oppositis, vel est totum divisum in partes, vel genus in omnes species. Quot autem sunt membra in majori, totidem sunt in minori; & cuicumque membro adjicitur ratio probatoria, vel improbatoria, quæ in conclusione repetitur.

Ex membris sibi oppositis constat dilemma, quo Christus usus est adversus militem sibi alampam infipientem.

Aut male sum locutus, aut bene.

Si male, testimonium perhibe de malo.

Si bene, cur me cedis?

In sequenti dilemmate est totum divisum in partes.

*Id quod in corpore animali est organum sensorium;
vel est Cuticula, vel Cutis, vel Nervus, vel
Membrana, vel Musculus, vel Os, &c.*

In sequenti dilemmate est Genus divisum in species.

*Quaecumque substantia corporea in terra crescunt;
sunt vel Vegetabilia, vel Animalia, vel Fos-
silia, &c.*

§ 582. In bonis Dilemmatibus requiritur. 1°. ut in majori omnia membra, quæ totum componunt, enumerentur, omittis enim nonnullis committitur error; 2°. ut membra sibi sint verè opposita, & se mutuo excludant; 3°. ut rationes in minori afferantur veræ, & quæ rite concludant; ex rationibus enim falsis legitima conclusio formari nequit: vitiosa itaque sunt dilemmata, in quibus hoc observatum non est, veluti est in sequenti.

*Vel ducenda est uxor, vel non ducenda.
Si aliquam duxeris, eris vel pulcra, vel deformis:
Si formosam duxeris, zelotypiam paries, ergo:
hæc non ducenda.
Si deformem duxeris, eris rædior, nec hæc ducenda.
Ergo nulla ducenda eris uxor.*

Non valet hoc dilemma, quia in majori non enumerantur omnes partes; quæ sunt, vel est pulcra vel deformis: sunt enim innumeræ intermediæ mulieres, inter formosas & deformes, quæ ap-

pellantur *Stata* : præterea falsæ sunt rationes minoris, nempe formosam parituram Zelotypiam, cum possit esse casta & prudens. 2°. falsum est deformem fore tadio, cum possit esse sapiens, dives, nobilis, & multis ornata virtutibus.

§. 583. Etiam requiritur in bono Dilemmate, ut ita sit comparatum, ut retorqueri nequeat; retorsione enim est refutatum: veluti modo præcedens dilemma sic retorquebitur.

Imo ducenda est uxor.

Si enim formosam duxero, electio mea laudabitur, forma mihi semper placebit: ergo talis ducenda.

Si deformem duxero, uxor cognita sua deformitate mihi blandire, inservire, & placere studebit omni ope, atque me efficere beatissimum, adeoque & talis ducenda.

Ergo semper ducenda est uxor.

§. 584. Celebrata est retorsio Dilemmatis, cuius meminit Agellius L. 5. C. 10. Noct. Att. de Protagora, cui Evathlus discipulus in mercedem, quandam pecuniæ summam promiserat, eo solvendam die, quo in causa quam ageret, primum victor foret: cumque prima illa causa esset, quæ de pecuniæ solutione erat, Evathlus hoc dilemmate est usus.

Aut cadam hac causa, aut superior evadam.

Si cadam, nihil tibi ex pacto debeo.

Si superior evadam, nihil ex sententia.

Ergo nulla occasione tibi aliquid debeo.

Pro-

Protagoras vero ita retorfit .

Aut cades hac causa , aut superior evades.

Si cadas , debebis ex sententia .

Si victor evadas , debebis ex pacto .

Ergo omni modo solvere debebis .

Judices id , quod utrimque dicebatur , dubiosum & inexplicabile rati , rem in judicatam reliquerunt , & distulerunt in longissimum diem .

De Syllogismo Biformi .

§. 585. *Syllogismus Biformis* appellatur , cujus major constat ex diversis partibus. In minori autem omnes partes majoris attribuuntur uni subjecto , aliquæ tantum partes alteri subjecto ; in conclusione ambo subjecta minoris reperiuntur.

Omnis Medicus a Theoria & Praxi instructus præstat Medico sola Theoria instructo .

Sed Galenus est Medicus Theoria & Praxi instructus , Craanius sola Theoria .

Ergo Galenus præstat Craanio .

§. 586. Syllogismus biformis in simplices Categoricalos facile resolvi potest .

I.

Omnis Medicus a Theoria & Praxi instructus præstat Medico tantum Theoriam callente ,

Sed Galenus est Medicus a Theoria & Praxi instructus ,

N 4

Ergo

Ergo Galenus præstat Medico tantum Theoriam callente.

2.

*Medicus tantum Theoriam callens est Craanius.
Sed Galenus præstat Medico tantum Theoriam callente.*

Ergo Galenus præstat Craanio.

§. 587. Quoniam Syllogismus biformis revera duos in se concludit Syllogismos Categoricos, potest compendium argumentandi appellari.

CAPUT OCTAVUM

De Syllogisimis Imperfectis, de Enthymemate.

§. 588. **S**yllogismi Imperfecti sunt *Enthymema, Inductio, Exemplum, Testimonium*. Imperfecti appellantur, quia in iis aliquid deest si-
ve ad plenam argumentationem, vel ad demon-
strationem.

§. 589. *Enthymema* est argumentatio, in qua ex una propositione præmissa, & ex altera sub-
intellecta, colligitur conclusio.

§. 590. *Enthymema* Græce dicebatur ἐνθύμημα. quia ἐν θυμῷ in animo retinetur quædam pro-
positio, quæ brevitatis ergo supprimitur in ser-
mone; cum supponitur facile ab unoquoque prop-
ter evidentiam suppleri posse: Quoniam hujus
Syl-

Syllogismi genuina forma non apparet, vocatur
Syllogismus crypticus: veluti cum dixerò.

*Aurum est Metallum,
Ergo Aurum est grave.*

† † †

*Quicumque tacet consentire videtur
Ergo Titius consentire videtur.*

§. 591. Propositio expressa vulgo appellatur
Antecedens, conclusio *Consequens*.

§. 592. Enthymema vel esse Syllogismus po-
test Categoricalus, vel Hypotheticus, vel Disjunc-
tivus.

Categoricalus est: *Homines peccant,*
Ergo Homines non semper Deum ante oculos po-
nunt.

Hypotheticus est: *Si Mens perpetuo cogitat, nun-*
quam oriatur,
Ergo Mens nunquam oriatur.

Disjunctivus est: *Vel Dies est, vel non.*
Ergo nunc non est non.

§. 593. Hi imperfecti Syllogismi perficiun-
tur, omittas propositiones supplendo, veluti
in exemplis §. 590.

Omne metallum est grave,
Aurum est metallum,
Ergo Aurum est grave.

Qui

† † †

*Quicumque tacet, consentire videtur.**Titius tacet.**Ergo Titius consentire videtur.*

§. 594. In Enthymemate aliquando omittitur propositio major, aliquando minor.

Major in sequenti deficit:

*Mens cogitat.**Ergo est Spiritus.*

Minor deficit in hoc.

*Omne corpus est grave,**Ergo Aer est gravis.*

§. 595. Quoniam in Syllogismo Categorico præmissarum quælibet continet alteram partem conclusionis, in Enthymemate antecedens quælibet continebit partem conclusionis: Si proinde in Enthymemate terminus communis cum Antecedenti, tum conclusioni fuerit subiectum conclusionis, deficit terminus major: Si terminus communis Antecedenti & conclusioni fuerit prædicatum conclusionis, deficit terminus minor.

§. 596. Quotiescunque occurrit Enthymema, id semper perficiendum est, ut observetur, an quidem argumentum sit in forma: quod exemplo non apparet, & in errores facile aliquem conicere posset.

§. 597.

§. 597. Si ergo antecedens fuerit universalis, & affirmativa, erit Argumentum in prima figura : veluti,

Quicquid cogitat est Spiritus.
Ergo mentes humanæ sunt Spiritus.

Perfici enim potest argumentum hoc modo. Terminus communis Antecedenti & Conclusioni est *Spiritus*, qui est prædicatum conclusionis: mentes humanæ constituunt subjectum conclusionis: terminus medius proinde est *cogitat*. In hoc Enthymemate deficit minor, quæ debet constare ex subjecto conclusionis, & ex medio: adeoque minor erit, *Mentes humanæ cogitant*; & perfectus erit Syllogismus,

Quicquid cogitat est Spiritus.
Mentes humanæ cogitant.
Ergo mentes humanæ sunt Spiritus.

Est hic necessario in prima figura, quia est conclusio affirmativa & universalis. Sed si Enthymema sequens fuisset:

Omnes pii amant Deum.
Ergo omnes pii sunt felices.

Terminus communis hic est *omnes pii*, qui constituunt subjectum conclusionis, & subjectum minoris: *amant Deum* non invenitur in conclusione, adeoque est terminus medius; & prædicatum conclusionis *felices* in majori debet esse: adeoque

Qui

Qui amant Deum sunt felices, componet majorem: unde perfectus sic erit Syllogismus in prima figura.

Qui amant Deum sunt felices.

Omnes pii amant Deum.

Ergo omnes pii sunt felices.

§. 598. Si conclusio sit particularis, & antecedentis atque conclusionis terminus communis fuerit prædicatum in Antecedente, & subjectum in Conclusionem, erit Syllogismus in tertia figura: quia tum antecedens est minor; in tertia vero figura medius terminus bis fit subjectum, adeo ut cum subjectum conclusionis sit prædicatum præmissæ, istæ terminus in minori sit reperiendus.

Omnes pii sunt homines,

Ergo quidam homines amant Deum.

Syllogismus perfectus sic stabit:

Omnes pii amant Deum,

Omnes pii sunt homines,

Ergo quidam homines amant Deum.

§. 599. Si prædicatum Antecedentis & Conclusionis fuerit terminus communis, poterit esse Enthymema in prima, vel in tertia figura.

Omnes probi colunt virtutem.

Ergo quidam homines colunt virtutem.

Sic formabitur in prima figura.

Omnes

*Omnes probi colunt virtutem,
Quidam homines sunt probi,
Ergo quidam homines colunt virtutem.*

Sed sic stabit in tertia figura.

*Omnes probi colunt virtutem,
Omnes probi sunt homines,
Ergo aliqui homines colunt virtutem.*

§. 600. Si antecedens propositio fuerit major, & particularis, Enthymema erit in Tertia Figura: Nam non potest esse in prima Figura, quia in ea major semper est universalis, nec potest esse in Figura secunda, adeoque tantum erit in tertia.

*Aliqui homines excolendo ingenium sunt eruditi.
Ergo aliqui a natura imperiti excolendo ingenium sunt eruditi.*

Reductus in Syllogismum perfectum sic stabit:

*Aliqui homines excolendo ingenium sunt eruditi.
Omnes homines a natura sunt imperiti.
Ergo aliqui a natura imperiti excolendo ingenium sunt eruditi.*

§. 601. Si Conclusio sit negativa, & terminus qui in antecedente est communis cum conclusione, atque hic terminus fuerit in Antecedente subiectum, in conclusione prædicatum, tum Enthymema est in Figura secunda,

Nel-

Nullum corpus cogitat,
Ergo nullus spiritus est corpus.

Completus Syllogismus hoc pacto se habebit.

Nullum corpus cogitat.
Omnis spiritus cogitat.
Ergo nullus spiritus est corpus.

§. 602. Si conclusio sit negativa & terminus communis fuerit in utraque propositione subjectum, potest in prima vel secunda esse Figura.

Omne Quadratum habet quatuor angulos.
Ergo nullum Quadratum est Triangulum.

Perficietur hoc modo pro prima figura.

Nihil quod habet quatuor angulos, est Triangulum.
Omne Quadratum habet quatuor angulos,
Ergo nullum Quadratum est Triangulum.

Perficietur Syllogismus in secunda figura.

Nullum Triangulum habet quatuor angulos,
Omne Quadratum habet quatuor angulos,
Ergo nullum Quadratum est Triangulum.

§. 603. Quando in Enthymematis antecedente & conclusione nulli termini communes dantur, poterit perfici in Syllogismum hypotheticum: Contineat enim Enthymema in hypothetico propositionem minorem & conclusionem, tum non datur terminus communis: Nam mi-

nor

nor continet unam partem majoris, & conclusio alteram.

Medicus remediis tollit morbos.

Ergo ægrotis restituit valetudinem.

Perficietur in Syllogismum hoc modo.

Si Medicus remediis tollit morbos, ægrotis restituit valetudinem.

Sed Medicus remediis tollit morbos.

Ergo ægrotis restituit valetudinem.

§. 604. Quando antecedens & consequens habent idem subjectum, Enthymema Syllogismi hypothetici est idem ac Enthymema Categorici, hoc est poterit perfici æque in Syllogismum hypotheticum, ac in Categoricum.

Deus est a se.

Ergo Deus est independens.

Perficiatur in Hypotheticum,

Si Deus est a se, est independens.

Sed Deus est a se.

Ergo Deus est independens.

Perfici potest in Categoricum.

Quicumque est a se, est independens.

Deus est a se.

Ergo Deus est independens.

De

De Inductione.

§ 605. *Inductio* est argumentatio, in qua ex partibus ad totum adscenditur, atque ex singularibus vel minus universalibus conclusio generalis infertur. Cum pars Civitatis religionem ardentem excolit, concludo, Ergo Civitas illa religionem ardentem colit. Quoniam Medicus aliquo medicamento tres quatuorve ægrotantes a quodam morbo curavit eodem tempore, concludit illud medicamentum semper propulsurum illum morbum. Quia omnia explorata huc usque corpora sunt gravia, concludo universaliter: Ergo omnia corpora sunt gravia.

Cognitio humana incipit a singularibus: res omnes quæ universum hoc componunt, non cognoscuntur simul, sed tantum singulæ successive cum sensibus, tum intellectu addiscuntur: post aliquam comparatam cognitionem singularium rerum, animus addiscit formare conceptus universales, & pertæsus lenta acquisitione scientiæ, ejusque imperfectione, quæ de singularibus habetur, festinat ad universalem cognitionem, usus Inductione, concluditque ex paucissimis universaliter; ex individuis concludit ad species, ex speciebus ad genera.

§. 606. In Inductione proinde contrario ordine incedimus ac in Syllogismis perfectis, in quibus a generalibus descendimus ad particularia, vel singularia: veluti *Omnes homines sunt peccatores*.

tores. Ergo *Petrus est peccator*. Sed in Inductione concludimus, omnes esse peccatores, quia Petrus, Paulus, Jacobus &c. sunt peccatores. Quia humana cognitio a singularibus inceptit, patet Inductionem fuisse argumentationem omnium primo in usum vocatam.

§. 607. *Inductio completa* est, quando omnes casus, qui existunt in natura, vel qui concipi possunt in scientiis idealibus, enumerantur: veluti:

Omnis angulus retilineus est vel acutus, vel rectus, vel obtusus:

§. 608. *Incompleta* est quando omnes casus non enumerantur.

§. 609. In scientiis idealibus sæpe completa inductiones formari possunt, sæpe non: completa erit, si attendero ad Trianguli latera; & enumeravero *Triangula aequalatera, Isofcelia*, vel *Scalena*: sed sæpe occurrit incompleta, veluti in Mathematicis nemo potuit enumerare omnes curvarum species, licet multæ innotuerint. Sed Inductiones sunt admodum incomplete, quæ formantur ex cognitione & enumeratione rerum in hoc mundo existentium, quia nequaquam omnes, sed tantum pauca hucusque cognoscuntur: sive spiritus, sive alia considerentur: Ideo admodum periculosum est, universaliter concludere ex paucis cognitis; hinc innumeri oriuntur errores in scientia rerum na-

turalium ; cognitum erat ante paucos annos , amputationem capitis vulnere lethali afficere omnia animalia cognita , unde decollatio habita lethalis ; sed est inductio erronea , cum plurima jam innotuerunt animalia , quæ decollari , imo in partes multas secari possint , vita cujuslibet partis superstita , & parte quacunque recrecente in totum animal.

Licet autem inductiones fiant incomplete , non carent omni utilitate : nam possunt tamdiu admitti , donec aliquod inferius , vel diversum adducatur , in quo universalitas Inductionis limitatur , vel patitur exceptionem : in moralibus ac politicis vix aliter pergere liceret ; & ideo sufficit si inductio plerorumque casuum observatione nitatur.

§. 610. Non necesse est , ut Inductio formetur ex affirmantibus propositionibus , cum & possit componi ex meris negantibus , veluti in sequenti exemplo.

Nullum animal , quod graditur in terra , est sensus expers ;

Nullum volatile , nullum natatile , nullum reptile , nullum amphibium , nullum zoophyton .

Ergo nullum animal est sensus expers .

§. 611. Si Inductio asseratur completa , tum ostendendum est omnibus inferioribus , quæ ingrediuntur Inductionem , competere id quod affirmatur.

Si

Si autem Inductio sit incompleta, colligimus aliquid quoque competere illi rei, quoniam competit omnibus similibus: Uti cum omni humano fœtui in lucem prodeunti & viventi inest anima, colligo quoque monstro huic vivo, & e muliere prognato inesse animam.

§. 612. Si Inductionem in Syllogismum vulgarem convertere voluerimus, oportet ut omnia ejus membra capiamus collective, ponendo id universaliter esse verum de omnibus quod convenit singulis, tumque conclusio vel universalis, vel particularis sequetur.

De Exemplo.

§. 613. *Exemplum* est imperfecta inductio, qua ex uno, vel altero singulari & cognito, colligitur regula universalis observanda in sequentibus casibus.

Codrus pro patria fortiter occubuit: Igitur tibi pro patria fortiter occumbendum est.

† † †

Demosthenes balbutiens magno labore linguae vitium superavit.

Ergo omnis balbutiens simili labore idem vitium superabit.

† † †

Christus amore erga fratres, ne illi morerentur, mortem obiit:

Ergo nobis propter amorem fraternum mors quoque obeunda est.

§. 614. Inest hujusmodi exemplis aliquid ponderis ad persuadendum, præcipue si copiosa & similia fuerint, tum a sapientibus & illustribus viris petita, aut felicissimi secuti eventus. Sed non demonstrant, nec ullæ necessariæ sequelæ ex iis fluunt: Quia nulli fere sunt casus sibi perfecte similes, quin circumstantiarum & temporum detur varietas; ideo conclusiones universales ex iis formare non semper licet.

De Testimonio.

§. 615. *Testimonium* est adducta autoritas unius vel plurium aliquid testantium, ad colligendam conclusionem, quæ aliunde peti non posset, aut non tam promte formari.

§. 616. Inest testimonio nonnunquam multum ponderis, adeo ut penitus illi acquiescamus, si omnia, quæ ad bonum testimonium requiruntur, simul adsint.

§. 617. Ut igitur testimonium sit perfectum, requiritur 1°. ut testis ita sit comparatus, ut errorem evitare potuerit, maturæ ætatis, sensibus præditus, sanus, mentis compos, rei de qua agitur fuerit præsens, eam viderit, animo tranquillo examinaverit, ejusque fuerit peritus, animus vacaverit affectibus & præjudiciis.

§. 618. Requiritur 2°. bona fides in teste, quam

quam colligimus ex moribus, pietate, dignitate, natione, secta, senio, utilitate vel damno in testantem redundante, juramento oblato, tum si plura testimonia diversorum hominum concurrant.

§. 619. Ad testimonia proba concurrunt publica monumenta, archivia, inscriptiones, nummi, gemmæ, census.

§. 620. Sunt enumeratæ argumentationes a Capite V. ad Caput IX. ex quæ sunt in usum receptæ & probatæ: series Syllogismorum concatenatorum appellatur *Probatio*: dicuntur Syllogismi concatenati, quando conclusiones præcedentium evadunt præmissæ Syllogismorum sequentium.

§. 621. Si eousque producantur Syllogismi, donec in definitionibus, experienciis, observationibus, axiomatibus terminentur, tum datur vera demonstratio: estque hoc omne quod a ratiocinio expectari potest: si vero Syllogismi eousque perducti non fuerunt, demonstratio legitima nondum data fuit. Si demonstratio ex rei definitione, ejus corollariis, vel inde fluentibus axiomatibus fuerit desumpta, quæ sunt rei primum, quod concipitur, tum dicitur *Demonstratio a priori*. Sed si demonstratio petatur ex experientia vel effectu, dicitur *Demonstratio a posteriori*; uti si quis ex idea Dei demonstret Dei existentiam, a priori erit ejus demonstratio: Si vero ex creati mundi consideratione de-

monstret necessario existere Deum, erit demonstratio a posteriori.

§. 622. Ratiocinia formantibus licet ex præmissis nonnullis sequelas elicere immediatas, veluti a genere ad speciem inferiorem, vel a specie superiori ad inferiorem: ab eo quod actu existit ad posse esse: ab eo quod universaliter esse nequit, negando existentiam singularem: a veritate oppositi ad alterum falsum: vel a falsitate oppositi ad alterum verum, tumque demonstrationes dantur *Indirectæ*.

~~§. 623. Quia omnes Regulae, quas in Syllogismis quatuor figurarum, & reliquis exposuimus, non facile memorizari possunt, semperque animo sisti præsentibus; quælibet Logici regulas universales paucas, clarasque, secundum quas examinari possent Syllogismi, eorumque vitium vel valor illico cognosci.~~

CAPUT NONUM.

De Regulis Compendiosis.

§. 623. **Q**uia omnes Regulae, quas in Syllogismis quatuor figurarum, & reliquis exposuimus, non facile memorizari possunt, semperque animo sisti præsentibus; quælibet Logici regulas universales paucas, clarasque, secundum quas examinari possent Syllogismi, eorumque vitium vel valor illico cognosci.

§. 624. Quæstio sive propositio examinanda est conclusio argumenti: hæc bona & vera est quando subiectum habet necessarium nexum cum prædicato; id tamen per se non liquet,

quet, & ideo argumentatio est instituenda.

§. 625. Primum supponendum est, ambos terminos, qui constituunt subjectum & prædicatum, esse probe intellectos, proinde sensum quæstionis cognosci.

z. 626. In Syllogismo quæsitus fuit terminus medius, qui ostenderet necessarium nexum inter subjectum & prædicatum.

§. 627. Regula generalis sequens est Cl. Breitingeri. Quotiescunque in formato Syllogismo subjectum conclusionis necessario nexu cohæret cum termino medio, & hunc in se concludit, & terminus medius in se complectitur prædicatum, Syllogismus semper erit bonus.

Nam Syllogismus modo formatur, ut necessarius nexus inter subjectum & prædicatum quæstionis probetur: Si igitur subjectum necessario nexu cohærescat cum Medio, idque in se complectatur, & medium necessario nexu cohærescat cum prædicato, idque in se concludat, subjectum non potest non cohærere cum prædicato. Dixero, *Diligentes studiosi evadunt docti*: & Syllogismus hoc modo sit formatus.

*Quicumque multos legunt, & examinant libros,
evadunt docti,*

*Diligentes studiosi multos legunt, & exami-
nant libros.*

Ergo diligentes studiosi evadunt docti.

Subjectum hic est *Diligentes studiosi*: hoc ve-

ro cohærescit necessario nexu cum medio, quod hic est *multos legere, & examinare libros*, sed hoc medium cohærescit cum prædicato, *evadunt docti*, unde concludendum est Syllogismum esse bonum.

§. 628. Syllogismi, quorum negativa est conclusio, eodem modo examinantur; modo rite concipiamus *negare* idem esse ac *affirmare* aliquod prædicatum non convenire subiecto, nec cum ipso esse unitum: ideo propositio negativa æquivaleret affirmativo, & ab ea tantum differt expressione.

Quicumque caret virtute, inter probos non est numerandus.

Latrones carent virtute.

Ergo Latrones inter probos numerandi non sunt.

Subiectum hic est *Latrones*, id necessario cohæret cum *carere virtute*, quod est medium, hoc vero cohæret cum prædicato, *inter probos non esse numerandum*. Valet igitur Syllogismus.

§. 529. Autores artis cogitandi aliud criterium bonorum Syllogismorum tradiderunt; criterium vero hoc spectat modo formam Syllogismorum, non materiam; quamvis enim Syllogismi sint in forma, possunt continere propositiones erroneas.

Conclusio est quæstio probanda; ad probationem investigamus propositionem universaliorē & magis cognitā, quæ quæstionem in se
com-

comprehendat: hæc propositio appellatur *Continens*. Deinde investigamus aliam propositionem, quæ inventam applicet quæstioni, & appellatur *Applicans*. Si jam continens complectatur quæstionem, & applicans applicaverit continentem quæstionis, erit Syllogismus semper bonus. Si autem quæstio fuerit universalior, & non contineatur in propositione continente, nunquam valebit argumentatio; tum enim terminus medius non sumtus erit universaliter, saltem semel.

Omnia animalia multis documentis ostendunt se non esse mera corpora.

Omnia insecta sunt animalia.

Ergo omnia insecta multis documentis ostendunt se non esse mera corpora.

Propositio major est *Propositio Continens*; Omnia animalia ostendunt multis documentis se non esse mera corpora: nam continet in se totam conclusionem, Omnia insecta ostendunt multis documentis se non esse mera corpora.

Propositio Applicans est minor, quæ ostendit *Insecta esse animalia*, sive applicat Continentem quæstioni, in qua erant *Insecta*.

§. 630. Vitiosos Syllogismos ope regulæ hujus cognosci & improbari pater; si enim sequentem Syllogismum protulissem,

Qui

Qui dicit te esse animal, dicit verum.

Qui dicit te esse anserem, dicit te esse animal.

Ergo qui dicit te esse anserem, dicit verum.

Hic propositio major, *qui dicit te esse animal dicit verum*, non est propositio quæ in se contineat conclusionem, nam indicat tantum: *qui dicit te esse aliquod animal, dicit verum*. Iam illud aliquod animal non continet in se Anserem, cum possit continere innumera alia: adeoque deficit propositio continens. Sed minor non est propositio continens, proinde non valebit Syllogismus.

§. 631. Quod Syllogismos negativos attinet, quia in illis una tantum datur propositio negativa, & negatio in negatione includitur, erit propositio negativa, dicenda *Continens*, & affirmativa erit *Applicans*: non refert, siue major, siue minor fuerit negativa.

Quicumque Deum odit, non est beatus,

Omnis impius Deum odit.

Ergo nullus impius est beatus.

Propositio continens hic est, *Quicumque Deum odit, non est beatus*. Nam omnis osor Dei concludit in in se impium; Applicans propositio est, *Omnis impius Deum odit*.

† . † . † .

Omnes veri Philosophi veritatem amant.

Nulli partium studio addicti veritatem amant.

Ergo

Ergo nulli partium studio addicti sunt veri Philosophi.

Propositio continens in hoc Syllogismo est minor. *Omnes partium studio addicti veritatem non amant*, continetque conclusionem, *Omnes partium studio addicti non sunt veri Philosophi*. Applicans in hoc casu est major.

CAPUT DECIMUM.

De Sophismatibus.

§. 632. **S**ophisma appellatur ratiocinatio acuta & intricata, quæ veritatis speciem mentiens, ex falso principio plerumque orta, ad fallendum ab adversario profertur: ideo etiam vocatur *Fallacia*, *Syllogismus fallax*, *Captiosus*, *Contentiosus*, *Eristicus*, *Elenchus Sophisticus*, *Paralogismus*. Differt a Syllogismis falsis, quorum conclusio propositionibus manifesto falsis & clavis nititur. σοφισμα autem a σοφίζεσθαι, quod notat cavillari, astute ludere: In hujusmodi inveniendis veteres nonnulli se non parum exercuerunt, apud quos celebre erat *Mentiens* dictum apud Ciceronem L. 4. Quæst. Acad. quod jam Aristotelis temporibus cognitum

Si dicis te mentiri, verumque dicis, mentiris.

Dicis autem te mentiri, verumque dicis.

Ergo mentiris.

Si-

Simile est sequens.

Quicumque jurat se falsum jurare, & falsum jurat, vera jurat.

Atqui Caius jurat se falsum jurare, & falsum jurat,

Ergo vera jurat.

§. 633. Sunt Sophismatum varia genera, quædam referuntur ad ambiguitatem & obscuritatem sermonis; hæc sunt Æquivocationis: alia oriuntur ex fallacia compositionis & divisionis: alia referuntur ad obliquum colligendi modum, & vocantur Sophismata Collectionis, veluti sunt Ignoratio Elenchi, Petitio principii, Circulus vitiosus, Enumeratio imperfecta, Non causa pro causa, Fallacia accidentis, Consequentis, Transitus a dicto secundum quid ad dictum simpliciter, Transitus a genere in genus &c.

§. 634. *Sophisma Homonymiæ* vel *Amphiboliæ* est, cum vox vel phrasis diversas habere significationes, atque in præmissis non eodem, sed diverso sensu capitur.

§. 635. Manifesto constant hujusmodi Syllogismi quatuor terminis, proinde non valent: hos quatuor videre nequit, qui Linguam, in qua disputatio habetur, non probe callet: Sunt interdum amphiboliæ crassæ, aliquando tantum in Syllabarum diversa quantitate, aliquando in discrimine unius alteriusve litteræ consistunt, quæ facile deteguntur: sunt aliæ subtiliores, quæ
fa-

fagacioribus in principio imponunt. Grassæ sunt hujusmodi amphiboliæ.

Aries lente in Zodiaco promovetur.

Sed animal graminivorum est aries.

Ergo animal graminivorum lente in Zodiaco promovetur.

Subtiliori utebantur Romani adversus Regem Syriæ Antiochum.

Qui dimidium navium se daturum promissit, ejus naves sunt diffecandæ.

Atqui Rex Antiochus se dimidium navium daturum promissit.

Ergo ejus naves sunt diffecandæ.

En aliud.

† † †

Ens quod in se omnia comprehendit, est Deus.

Sed mundus est Ens quod in se omnia comprehendit.

Ergo mundus est Deus.

Fallacia in voce *comprehendere* latet: Nam alio modo Deus omnia creata in se comprehendit, alio modo mundus: proprie enim mundus nihil in se comprehendit, quia est tantum collectio omnium rerum creaturarum, quæ unquam existerunt, existant, aut existabunt.

§. 636. Fallacia compositionis est, quando male componuntur aliqua, etiam si separatim sumta sint

sint vera. *Fallacia divisionis* dividit quæ erant conjungenda: dicitur hoc quoque *argumentari a sensu diviso ad sensum compositum*. veluti in compositione, *argumentari a sensu composito ad sensum divisum*.

Fallacia compositionis est

Titius est bonus.

Titius est Jurisconsultus.

Ergo Titius est bonus Jurisconsultus.

† †

Leges constituunt Corpus Juris.

Dæ Leges de Furto & adulterio sunt leges.

Ergo dæ Leges de Furto & adulterio constituunt corpus juris.

† †

Omnis incuria merito vituperatur,

Senatus est in Curia,

Ergo Senatus merito vituperatur.

Sequens exemplum est pro divisione.

Cuicumque triginta dierum inducias cum hoste paciscenti noctu populari agros licet, quod dierum sint pactæ, non noctium induciæ.

Atqui mihi cum hoste pactæ sunt triginta dierum induciæ.

Ergo noctu mihi agros populari licet.

§. 637. *Ignoratio Elenchi* dicitur, cum aliud
quid

quid probatur quam probandum erat, sive cum conclusio videtur contradicere Thesi, quam tamen directe non ferit: veluti dixerim, *Christum fuisse ab æterno filium Dei*, contra quæ assurgat adversarius sequenti argumento.

Qui natus est ex Maria virgine regnante Casare Augusto, is non est ab æterno filius Dei.

Sed Christus natus est ex Maria virgine regnante Casare Augusto.

Ergo Christus non est ab æterno filius Dei.

Respondeo, committi ignorationem Elenchi; non enim asserebatur Christum, formam humanam induentem tempore Augusti, sic fuisse filium Dei ab æterno, sed quatenus ante mundi originem ab ipso Deo genitus fuit Filius incomprehensibili modo.

§. 638. Frequenter hoc Sophisma committitur a Disputantibus, quorum animi incalescunt, & a scopo aberrantes in alias aliasque labuntur controversias: Etiam Ignoratio Elenchi committitur, quando mala fide adversariis affingimus, quæ nunquam dixerunt; aut sequelas ex eorum sententiis colligimus malignas, quales nunquam animo foverunt. Si quis dixerit ex observationibus de eadem regeneratione corporum in similia constare, dari necessario Individua, quæ ulterius a viribus naturæ non solvuntur in partes: adversarius vero contra hoc dogma sequenti modo insurrexerit.

Si

Si omnis extensio possit concipi divisibilis in Infinitum, ergo & corpus. Atqui &c.

Si corpus concipiatur divisibile in Infinitum, non dabuntur Individua.

Respondendum est hic committi Ignorationem Elenchi: non enim quaestio est, an concipi possint corpora in Infinitum dividi, sed an actu a viribus naturæ vel artis dividantur usque in Infinitum.

§. 639. *Petitio principii* dicitur, quando res ponitur concessa; quæ controversa est; aut cum id supponitur, quod est in quaestione; aut quando probatur ignotum per æque ignotum, aut ignotius; vel incertum per æque incertum, aut incertius.

Hoc Sophisma fuit commissum ab Aristotele, cum probaret Terram esse in centro mundi:

*Gravia ex sua natura tendunt ad centrum mundi:
Sed gravia tendunt ad Terræ centrum, uti probas experientia:*

Ergo Terra & Mundi centrum est unum idemque.

Sed hic supponitur Terræ & Mundi esse idem centrum, cum statuitur gravia ex sua natura tendere ad mundi centrum: pari pacto committitur petitio principii in sequenti argumento.

*Quicquid in æternum post hanc vitam durabit,
est immortale,*

Sed

Sed anima humana in æternum post hanc vitam durabit,

Ergo anima humana est immortalis.

Supponitur hic mens duratura post hanc vitam in æternum, hoc est immortalis, ut probetur ejus immortalitas.

§. 640. Non multum a petitione principii differt *Circulus vitiosus*, qui est ejusmodi argumentatio, in qua, id quod probandum est, petitur ex alio, quod probandum erat, cumque hoc alterum probabitur, probatio petitur ex priori. Talem circulum illi committunt, qui probaturi materiam subtilem Cartesii universum implentem dari, demonstrationem petunt ab eo, quod non datur vacuum: & probaturi non dari vacuum, confugiunt ad materiam subtilem, seu interlabentem inter corporum poros.

§. 641. Confundendus tamen cum hoc circulo non est *Regressus demonstrativus*, in quo ex effectu colligimus causam, & ex causa colligimus effectum; tum enim nihil supponitur, sed ex veris datis ratiocinamur legitimo ordine & modo: veluti si quis ex adscensu aquæ in antliam fuctoriam ad altitudinem perpendicularem 32 pedum colligat gravitatem Atmosphæræ aëreæ: atque deinde in alio casu ex gravitate Atmosphæræ colligat, adscendere debere aquam in antliam fuctoriam ad altitudinem 32 pedum.

§. 642. *Imperfecta enumeratio partium* est,

P

quo.

quotiescunque genus dividitur in species, omnes vero non enumerentur, sed quædam omittantur: aut cum totum dividitur in partes, aliquibus omissis: In hoc vitium labuntur homines frequentissime, partim ignorantia, partim præcipitantia.

§. 643. *Non causa pro causa.* Committitur hoc Sophisma quando quædam causa ponitur alicujus effectus, quæ ejus vera causa non est. Nul- lum vitium frequentius hoc ab hominibus com- mittitur, unusquisque enim causam cujuscun- que obvii effectus tradere gessit, ne aliquid igno- rare videatur: Ita Peripatetici videntes aquam ex puteo in antliam elevato embolo adscende- re, adseruerunt id fieri *metu vacui*. Quo tem- pore fulsit Cometa in aliquo regno, sæviit pes- tis: Ergo Cometa positus fuit causa pestis. No- va stella apparet in cælo, ergo novus nascetur & magnus princeps. Corvi crocitant, ergo in- stat tempestas. &c.

§. 644. *Fallacia Accidentis* est, cum ex ali- qua re, quæ per accidens est vera, absoluta colligitur conclusio, ac si semper ita compara- ta foret. Veluti, quia magistratus nonnunquam oppressit optimos & innocuos cives, aliquis con- cludit, Ergo omnis Magistratus est rejiciendus. Vel quia Ratiocinando homines lapsi sunt in er- rorem, aliquis colligat, nunquam ratiocinio confidi posse. Vel quia Vinum inebriat, homi- nesque reddit non compotes mentis, ergo sem- per

per abstinendum esse a vino concludit.

§. 645. *Fallacia Consequentis* dicitur, in qua decipimur specie reciprocationis, & oppositio-
nis: uti *Mala opera damnant: Ergo bona opera
iustificant. Gentiles ex neglectu luminis naturæ eve-
nerunt inexcusabiles: Ergo obedientia Legis natu-
ralis evenissent excusabiles, fuissentque salvati.*

§. 646. *Fallacia a dicto secundum quid ad di-
ctum simpliciter*: Sive cum aliquid tantum cer-
to respectu, loco, tempore, verum est, id-
que universaliter adseritur nullo habito respec-
tu loci, temporis, circumstantiarum, verum
esse, & eodem modo obtinere. *Sunt fabulæ in
historia Romana Livii & aliorum: Ergo nulla fides
Romanis auctoribus debetur. Homo moritur, sed
homo constat ex mente & corpore: Ergo mens &
corpus moriuntur. vel Quodcunque est abrogatum
non valet amplius: Vetus testamentum est abroga-
tum: Ergo Vetus testamentum non valet amplius:
Quod ratiocinium in eo peccat, quod vetus te-
stamentum tantum sit abrogatum quoad non-
nullos ritus, spectantes sacrificia, cæremonias,
ciborum abstinencias &c. non vero quoad Leges,
& usum, ad veritatem Christianæ religionis in-
de probandam.*

§. 647. *Sophisma plurium interrogationum* est,
quando plures quæstiones ita proponuntur, ut
unius præ se ferant speciem, adeoque simpli-
cem responsionem respuunt: aut quando de uno
subiecto plura interrogantur. Veluti *An Cyrus,*

Alexander Magnus, Hannibal, Julius Cæsar fuerunt fortes & boni duces? Si quis simpliciter annuat, errat: duo enim interrogantur, adeoque duo responsa sunt danda, Fortes fuerunt quidem omnes, sed Cyrus, & Julius Cæsar modo fuerunt boni. Ita iudex quærat ex captivo, An solus hominem occiderit? Si captivus simpliciter negaverit, fatetur se socios criminis habuisse; ideo duo responsa dare tenetur, nec occidi hominem, nec socii mihi adfuerunt. Haruspex quondam haruspicem rogabat, An verberare desisti patrem? alter bene respondit, nec verberavi, nec desii.

§. 648. O Mnia hucusque tradidimus ad rite & ordine habendas disputationes, siue personam Opponentis, vel Defendentis sustinere voluerimus: Disputationes sunt impugnationes & defensiones Thesium: Optimo autem consilio disputationes habentur ad exercendum, acuendum, & dirigendum ordine ingenium, ad iuvenes incitandos ad diligentiam & æmulationem, ad veritatem investigandam, ad difficultates in Thesi latentes eruendas, ut dum hæc removentur, scientia promoveatur,

CAPUT UNDECIMUM.

De Methodo Disputandi.

§. 648. **O**Mnia hucusque tradidimus ad rite & ordine habendas disputationes, siue personam Opponentis, vel Defendentis sustinere voluerimus: Disputationes sunt impugnationes & defensiones Thesium: Optimo autem consilio disputationes habentur ad exercendum, acuendum, & dirigendum ordine ingenium, ad iuvenes incitandos ad diligentiam & æmulationem, ad veritatem investigandam, ad difficultates in Thesi latentes eruendas, ut dum hæc removentur, scientia promoveatur,
ipfa-

ipsaque veritas clariori in luce ponatur, aut præjudicatæ opiniones, & receptæ hypotheses non amplius inter demonstratas veritates, sed inter sententias tantum verosimiles numerentur: ideo oportet ut disputantes animo sint præjudiciis auctoritatis vacuo: iis enim qui laborat, aut tantum nititur, veritatem videbit & amplectetur nunquam, sed defendet quæ manifesto falsa sunt.

§. 649. Oportet ut Scopus disputationis sit investigatio & defensio veritatis alicujus momenti, quæ in Thesi proponitur: ad actum concurrunt Defendens & Opponens, nonnunquam quoque Præses, qui defendenti auxiliatur, controversiam illustrat, vel dirimit. Scopus Defendentis præterea est, ut specimen suæ peritiæ in arte ostendat, seseque non tantum memoriæ mandasse quæ legerit, aut tradi a doctoribus audiverit, sed se res ipsas intellexisse & examinasse, adeo. ut eas ab obmotis difficultatibus liberare possit, vel illustrare explicationibus & exemplis, quibus objectiones diluantur & cadant, ac simul valor & probitas Theseos in aprico ponatur. Hinc Thesis nulla est ponenda, nisi bene intellecta & examinata diu, cujus difficultates ab omni parte fuerunt perspectæ & solutæ in animo defendentis, quantum fieri potuit ab ipso. Ex perspectis difficultatibus colliget facile, si prudentia & perspicientia sit præditus, alias & nondum prævisas posse latere, ex di-

versis petendas fontibus, & quæ in mentem non venerunt: quæ facient, ut nimiam causæ confidentiam defendens sit positurus, & argumenta adversariorum majoris momenti habiturus, majorique diligentia & attentione perpenditurus: Nemo igitur potest sustinere vices defendentis, nisi scientiæ, e qua Thesis est depromta, operam aliquam navaverit, fundamenta ejus probe didicerit, axiomata bene calleat; quo quis plura axiomata & propositiones universales didicerit, eo melius; cum iis objectiones niti soleant, vel ex iisdem peti solutiones.

§. 650. Scopus opponentis esse debet, ostendere veritatem non stare a parte Defendentis, sese in examine propositæ Theseos offendisse errores, inadvertentiam, difficultates, imbecillitates; esse tantum hypothesin, proinde Thesis esse vel rejiciendam, vel mutandam.

§. 651. Quoniam igitur in disputationibus tantum agendum de veritate alicujus rei defendenda, aut impugnanda, oportet ut exsulent odia: his enim inter partes vigentibus nunquam quæritur, sed ex obtutu amittitur veritas, ad convicia itur, alter alterius famam prostituere molitur: ideo præstat nunquam disputare cum eo quem odimus: Exsulent etiam convicia & Scurriles invektivæ, insultationes, interpellationes crebræ, clamores, risus: quibus alter alterum ludibrio exponere studet, non serio de re ipsa agere; Omnia enim hæc ostendunt animum in-

com-

compositum, inhumanitatem, arrogantiam, ferociam, nec animum litteris fuisse politum: Absint quoque fraudes, quæ latent in malis Syllogismis, sive qui non sunt in forma; absint Stratagemata, Sophismata, accusationes Sophismatum, quæ tamen non ostenduntur; absit contradicendi pruritus, confutandi libido, repetitiones inanes, pertinacia, damnandi æstus, sive argumenta ab invidia ducta, quibus Theſin Atheismi insimulemus, aut ducentem ad perturbationem Reipublicæ, Academia, vel Ecclesiæ: Hujusmodi enim argumentationibus ostentatio fit acuminis ingenii, vana captatio laudis, & instituitur modo ad obtinendum adversarium, non ad veritatem ipsam quærendam vel illustrandam. Absit etiam vana gloriæ ambitio, & ingenii ostentatio.

§. 652. Oportet ut Theſes propositæ non sint quædam axiomata, adversus quæ opponi nihil posset: hæc enim non sunt controversa: oportet etiam ut non sint propositiones vanæ aut frivolæ, veluti *Mulieres non sunt homines. Datur asinus asino doctior. Simiæ Asiaticæ sunt melius vestitæ Africanis. Pediculus est animal gloriosius pulice.* &c. hujusmodi theses sunt ridiculæ & inanes. Neque etiam sunt ponendæ steriles: neque profanæ, aut impiæ; nec quæ ad Ecclesiam aut Rempublicam perturbandam viam sternerent, probisve moribus sunt contrariæ, quæ tantum malitiam defendentis indicant: Ve-

rum eligendæ sunt Theses controversæ, probabiles, jucundæ, utiles, ut opponenti concedatur opportunitas plurimas difficultates inveniendi & objiciendi, tum ut nova argumenta in re probabili inveniuntur & examinentur.

§. 653. In disputationibus nostris hi ritus solent observari. Defendens implorat Præsidis auxilium, si in defensione Theseos hæsitaret, erraret, aut opponentium argumenta refellere bene non posset; invitat deinde Opponentem, ut Theses propositas oppugnet, difficultates proponant, quibus respondere pro suis viribus pollicetur. Tum Opponens, implorata a Præside venia, ut & a Defendente, cui propter benevolam invitationem gratias agit, ad oppugnandas Theses se accingit. Finita disputatione hic iterum gratias agit Præsidi pro concessa venia, tum Defendenti pro solutionibus argumentorum suorum, quæ opposuerat. Pari pacto Defendens, finita disputatione, Præsidi pro auxilio & præsidio gratias agit, tumque Opponentibus pro honore, quo mactatus fuerit ab ipsis in obmovendis difficultatibus, exercendo ingenio, & exploranda disputandi peritia. Tandem omnibus Auditoribus pro benevolis auribus in audiendis objectionibus & responsionibus præstitis. Sunt alii nonnulli ritus in aliis solemnibus disputationibus observandi, qui variis in locis differunt.

§. 654. Primum dicamus quid Opponentis sit: Hic simulac Thesin videat vel novam, vel inaudi-

auditam, quæ prima fronte falsa, absona, vel ridicula apparet, atque ideo eam oppugnare decernat; primum accurate indicet Thesin, quam impugnabit: quæ si verbis obscuris, vel ambiguis constiterit, oportebit ut opponens roget defendentem, quid per singula verba, phrasas, sententiasve significare voluerit: Si Thesin satis clare intellexerit, nec verbis quid ambigui inest, moneat se Theseos vitium, falsitatem, vel oppositum, aut limites demonstraturum; adeoque clavis verbis prius indicet *Statum Quaestionis*. Nisi hic prius positus fuerit, disputantes a scopo aberrant, dilapsi continuo ad alias quaestiones & Logomachias.

§. 655. Si autem Defendens propter imperitiam voces ab ambiguitate liberare nequeat, id faciat Opponens: si Defendens propter alias rationes mentem suam clarius explicare noluerit, Opponens eliciat arte explicationem, accusando Theseos obscuritatem, vel eam constare vocibus sine mente: hac arte Defendens incitabitur ad Thesin variis pluribusque vocibus exponendam, ex quibus sensus erui poterit. Sensu intellecto sæpe evenit, ut Thesis non deprehendatur adeo absurda, sed se magna veritatis specie incipiat commendare, tumque objectiones alio dirigendæ sunt modo, ut quicquid ulterius obvelatum in quaestione restabat, denudetur, expediaturque: ideo non statim id absurdum est habendum, quod prima fronte ita compareret.

§. 656.

§. 656. Statu Quæstionis indicato, Opponens potest incipere oppositiones a propositionibus simplicissimis, verum quæstionem spectantibus, & pergere ad alias cum prioribus bene cohærentes, vel ex iis fluentes, donec tandem perveniat ad ipsam Thesin: cumque eam non niti probatis præmissis ostendat, Thesin optime labefactavit.

§. 657. Potest quoque Opponens directe aggredi Thesin valido & stringenti Syllogismo, qui præcipue vel in prima figura sit, utpote maxime naturali, vel sit Hypotheticus, etiamsi liceat aliarum figurarum Syllogismis, aut & compositis uti.

§. 658. Verum cavendum, ne Opponens incipiat ab inanibus & inutilibus ambagibus, quæ ad rem ipsam nihil faciunt; hæ enim indicant Opponentis socordiam, imperitiam, iisque tempus inutiliter teritur, nec exercetur ingenium: male quoque Opponens prius it in laudem Defendentis, subtilitatem Thesium deprædicat, veniam implorat, ne in malam capiatur partem, si quid rude & inconditum a se proferatur; huiusmodi enim longis præfationibus scopus Disputationis non impletur, eripiturque tempus.

§. 659. Oportet ut argumenta omnia, quæ Opponens proferat, sint brevia, ut facile a Defendente repeti possint: quod si enim longa formentur, quæ vix in pagina huius folii capian-

piantur, quomodo hæc Defendens repetere poterit? Longa argumenta semper notant imperitiam, vel vafritiem Opponentis; nam ingeniosus & peritus semper paucis verbis rem exprimere novit: prolixitas ad confundendum Defendentem adhibetur, idque laudi nunquam cedit.

§. 660. In publicis disputationibus Opponentes non solent ex tempore disputare, licet in antecessum se præparare & in musæo meditari: ideo non malo consilio Opponens scribet suas objectiones, quia animus in publicum prodientis solet aliquantum commoveri, & perturbari a gravitate Virorum honoratorum, qui præsentibus sunt; confidentior est, quando se scriptis mandasse novit, quæ hæsitans inspicere potest: imo sic meliori ordine argumenta disponet: præterea perpendere in antecessum & vim argumenti poterit, tum an sit in forma, tum quænam propositio negari poterit: convenit prospexisse utrique propositioni Syllogismi, tam majori, quam minori, cum Defendens utramque aliquando negat, aut eam quam opinati fuimus non negatum iri; tum OppONENTI hæret aqua; tam celeriter novum, quo negatum probet, Syllogismum invenire nequit, ipse confunditur, & finire oppositiones tenetur: Si autem post unam refutationem desinat Opponens, aut imbecillitatem sui argumenti, aut imperitiam in negata propugnanda, palam ostendit.

§. 661.

§. 661. Nunc oportebit ut Defendens sive Respondens argumentum Opponentis *repetat*, sive ut alii loquuntur *assumat*; & quidem iisdem verbis ac usus est Opponens, ut ostendat se Opponentem intellexisse, tum ut tempore & opportunitate fruatur argumenti omnes propositiones examinandi, tum admittendi quicquid boni verique iis insit, tum improbandi quod pravam vel erroneum inerat: verba autem eadem, quæ Syllogismum efficiunt, sunt repetenda, iis enim mutatis, vis argumenti aut sensus immutatur; Syllogismus ideo brevis esse debet, ut facile repeti totus possit.

§. 663. Ante omnia Defendens examinet, an argumentum sit in forma, antequam ad materiam attendat: hæret hic disputantibus sæpe aqua, & ideo ut regulæ ratiocinandi probe cognoscantur necesse est: si error sit in forma hoc ostendatur, tum cadit totum argumentum Opponentis.

§. 663. Quando nihil vitii in forma Syllogismi latet, nec hic Sophisma fuerit, plerumque in alterutra præmissarum, vel in utraque, hærebit aliquid ambiguum, obscurum, vel erroneum: Si ejusmodi quid in alterutra præmissarum fuerit, negetur hæc, adeoque negatur major, vel minor. Si utraque præmissa fuerit erronea, negatur totum argumentum. Nonnunquam evenit, ut in argumento Opponentis major vel minor propositio sit distinguenda, quia universalius sumpta fuit, quam idem terminus in Thesi capiebatur,
aut

aut alio sensu: quamobrem tum Defendens aliquam præmissarum distinguit, concessa veritate pro aliquo casu, negata pro casu præsentis. Præcipue vero attendat Defendens ad propositionem majorem, quæ cum universalis esse soleat, sæpe fallit, atque exceptionibus subjicitur, quæ universalitatem ejus infringunt: quas si non præviderit evitaveritque Opponens, una negatione argumenti ad silentium sæpe reducit.

§. 664. Si Opponens rogaverit rationem negatæ majoris, minorisve, Defendens eam dare non tenetur, sufficit ipsi quod negaverit; Opponenti enim incumbit sui asserti probatio: Si tamen Defendens confidat causa, & rationes optimas negandi habet, poterit rationem addere, sed ita aliquando evenit, ut disputantes divagentur a scopo, præcipue si Opponens fuerit cavillator, quo in casu simplex negatio sufficit.

§. 665. Si termini ambigui, aut obscuri, aut inauditi, & incogniti in argumento occurrerint, vel in alio, quam communi, sensu capiantur, aut capi credantur, licebit Defendenti, antequam aliquid approbet vel neget, rogare explicationem eorum verborum: explicatione data & sensu intellecto, Defendens reperat argumentum, qui cum majorem approbaverit, *concedo*, inquit, *majorem*, vel *transcat major*. Si majorem repetens in ea errorem invenerit, *quod non sit universalis*, qualis proponitur, hanc jure negabit. Deinde minorem repetit, quam negat, cum erroneam
ani-

animadvertit: sæpe autem concedenda quoque est minor, verum ita ut distinguenda sit, adeo ut sumta sub tali sensu concedatur, sub alio sensu negetur: poterit Defendens, terminos distinguens, nonnunquam addere rationem, & explicationem brevem, sed nervosam; ne alia & nova oboriatur quaestio, & aberratio a scopo; quæ tutius evitatur nulla explicatione addita.

§. 666. Jam Opponens negatam propositionem sui Syllogismi nitatur probare alio argumento secundum formam regularum, imo semper Syllogistice pergat opponere, nisi aliquid prolixiori sermone tractandum, vel explicandum sit, veluti cum historia, aut testimonium est allegandum, vel observationes, & experimenta Physica memoranda sunt. Si autem Opponens non perrexerit Syllogistice, jure urget Defendens, ut negatam adversarius probet Syllogismo.

§. 667. Si Opponens denuo Syllogismum protulerit, a Defendente iterum repetendum est argumentum, & examinandum uti primum, cum quoad formam, tum quoad materiam; & negandum vel concedendum, prout res ipsa neganda vel concedenda est: Hoc modo eoque pergendum, donec Opponens Thesin debellaverit: vel Defendens argumenta Opponentis infregerit, omnesque objectiones diluerit, solveritve.

§. 668. Semper sollicite cavendum a disputantibus, ne a scopo divagentur; quod dum molitur Opponens, id moneat Defendens; & si pertinaciter

citer sic pergere nitatur adversarius, licebit Defendenti asserere, se nec negaturum majorem minoremve, nec concessurum aliquid, quoniam oppositio Thesin non ferit, & ad aberrationem a Thesi modo tendit.

§.669. Quamvis Defendens, negando propositionem, argumento Opponentis satisfaciat, cum Opponentem incumbat probatio, nihilominus illi qui in arte est versatus, & quæstionem probe examinavit, addere licet rationem negationis; quo modo sæpe brevissime tota disputatio finitur. Nonnunquam indirectis responsionibus, vel intorquendo argumentum, fortissime adversarium repellimus, cum tertio medio non conveniente usus est, vel qui suo asserto obest, quo modo Defendens ingenii acumen & peritiam suam ostendit, & victor ex arena discedit.

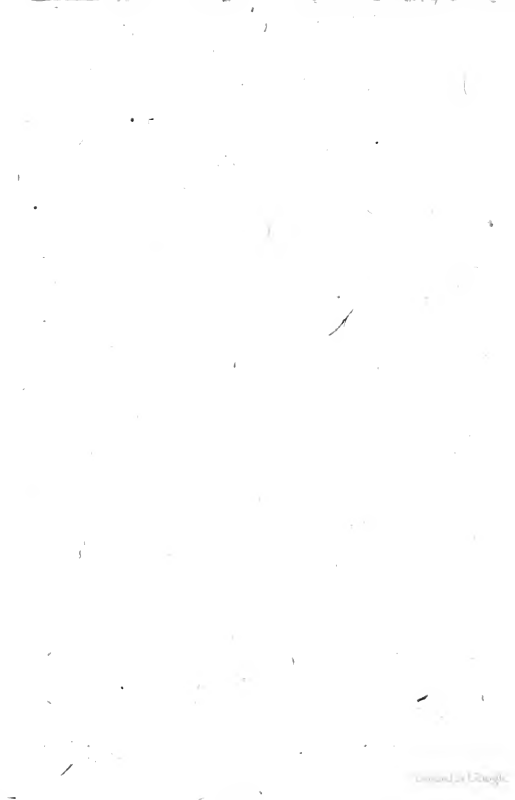
§.670. Si Defendenti succurrat Præses, oportebit ut opponens magna cum modestia suas difficultates promoveat & tueatur, arrogantis enim æque ac impudens est cum Viris reverendis & ætate provectis velle pertinaciter & immodeste disputare, suasque opiniones obtrudere, plerumque ex præjudiciis, vel non probe examinatis hypothesebus oriundas; arrogantia Opponentis inscitiam, animum male compositum, nec bene educatum semper indicat.

F I N I S.

INDEX CAPITUM.

Cap.	Pag.
I. <i>De Ideis.</i>	5.
II. <i>De Judiciis & Propositionibus.</i>	48.
III. <i>De Ratiocinio.</i>	92.
IV. <i>De Figurarum quatuor comparatione.</i>	141.
V. <i>De Inveniendō & ordinando medio.</i>	151.
VI. <i>De Syllogismis conjunctivis.</i>	157.
VII. <i>De Syllogismis compositis.</i>	179.
VIII. <i>De Syllogismis imperfectis.</i>	200.
IX. <i>De Regulis compendiosis.</i>	214.
X. <i>De Sophismatibus.</i>	219.
XI. <i>De Methodo disputandi.</i>	228.

35

4. x/m

